

De studiekeuzecheck

Landelijk onderzoek naar uitvoering en opbrengsten van de studiekeuzecheck

Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW

Jules Warps

Jessica Nooij

Marjolein Muskens

Bas Kurver

Anja van den Broek

ResearchNed

januari 2017

© 2017 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding, onderzoeksvragen en opzet	5
1.1	Beleidsachtergrond	5
1.2	Onderzoeksvragen	8
1.3	Onderzoeksopzet en leeswijzer	8
2	Reconstructie van de beleidstheorie	10
2.1	Strategische agenda 'Kwaliteit in verscheidenheid'	10
2.2	Wetenschappelijke verklaringsmodellen voor studieuitval	10
2.3	Eerder onderzoek naar oorzaken studieuitval	12
2.4	Beleidsmodel	12
3	Aanbod eerste twee jaren studiekeuzecheck	14
3.1	Definitie en operationalisering	14
3.2	Activiteiten in de studiekeuzecheck	15
3.3	Studiekeuzeadvies van gekozen opleiding	17
3.4	Studiekeuzecheck bij andere opleiding	20
3.5	Opbrengst volgens studenten	22
3.6	Algemeen oordeel	23
3.7	Conclusies	23
4	Analyse uitval op studentniveau	25
4.1	Inleiding en opzet	25
	4.1.1 Bronnen	25
	4.1.2 Over toetsing, significantie en interpretatie	26
4.2	Vervroeging aanmelddatum	26
4.3	Uitval	28
	4.3.1 Uitval in het hbo	30
	4.3.2 Uitval in het wo	32
4.4	Studiekeuzeactiviteiten	35
4.5	Binding met opleiding	38
4.6	Het verbeteren van kennis en inzicht door studiekeuzeactiviteiten	41
4.7	Studiekeuzeadvies	42
4.8	Eerst risicosignalering, dan gesprek en advies	43
4.9	Conclusies	46
5	Analyse uitval opleidingen en instellingen	47
5.1	Bronnen	47
	5.1.1 1cijferHO	47
	5.1.2 Startmonitor	47
	5.1.3 Inventarisatie studiekeuzecheck instellingen	47
5.2	Beeld studiekeuzecheck in 2014	48
5.3	Analyses	50
5.4	Conclusies	51
6	Case studies	52
6.1	Inleiding	52
	6.1.1 Good practices	52
	6.1.2 Opzet case studies	53
6.2	Fontys	56
	6.2.1 Inleiding	56

6.2.2	Studiekeuzecheck	56
6.2.3	Onderbouwing aanpak	57
6.2.4	Organisatie	57
6.2.5	Aanpassingen	59
6.2.6	Dilemma's	59
6.2.7	Opbrengsten volgens instelling	59
6.2.8	Toekomst en wensen	60
6.3	HZ University of Applied Sciences	61
6.3.1	Inleiding	61
6.3.2	Studiekeuzecheck	61
6.3.3	Onderbouwing aanpak	62
6.3.4	Organisatie	63
6.3.5	Dilemma's	63
6.3.6	Opbrengsten studiekeuzecheck volgens instelling	64
6.3.7	Toekomst en wensen	64
6.4	Saxion	66
6.4.1	Inleiding	66
6.4.2	Studiekeuzecheck	66
6.4.3	Onderbouwing aanpak	67
6.4.4	Organisatie	68
6.4.5	Dilemma's	69
6.4.6	Opbrengsten volgens instelling	69
6.4.7	Toekomst en wensen	70
6.5	Technische Universiteit Eindhoven	71
6.5.1	Inleiding	71
6.5.2	Studiekeuzecheck	71
6.5.3	Onderbouwing aanpak	72
6.5.4	Organisatie	73
6.5.5	Dilemma's	74
6.5.6	Opbrengsten volgens instelling	74
6.5.7	Toekomst en wensen	75
6.6	Universiteit van Amsterdam	76
6.6.1	Inleiding	76
6.6.2	Studiekeuzecheck	76
6.6.3	Onderbouwing aanpak	76
6.6.4	Organisatie	77
6.6.5	Dilemma's	79
6.6.6	Opbrengsten volgens instelling	80
6.6.7	Toekomst en wensen	81
6.7	Universiteit Utrecht	82
6.7.1	Inleiding	82
6.7.2	Studiekeuzecheck	82
6.7.3	Onderbouwing aanpak	82
6.7.4	Organisatie	83
6.7.5	Aanpassingen	85
6.7.6	Dilemma's	85
6.7.7	Opbrengsten volgens instelling	86
6.7.8	Toekomst en wensen	86
6.8	Conclusies uit de case studies	87
7	Conclusie en discussie	89
7.1	Beleidsmodel	89

7.2	Welke verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures worden gehanteerd?	90
7.3	Welke vormen van studiekeuzecheck/matchingsprocedures lijken het meest effectief?	91
7.4	Hoe is de studiekeuzecheck ingebed in het beleid van voorlichting en begeleiding van aankomende/startende studenten?	93
7.5	Welke (rand)voorwaarden dragen bij aan de effectiviteit van de studiekeuzecheck?	94
7.6	Eindconclusie	94
7.7	Discussie	95
	Bijlage A Begeleidingscommissie	97
	Bijlage B Afkortingen en begrippen	98

1 Inleiding, onderzoeksvragen en opzet

In dit hoofdstuk schetsen wij eerst kort de beleidsachtergrond van de invoering van de studiekeuzecheck (SKC). Vervolgens beschrijven we de onderzoeksvragen en lichten de onderdelen toe waaruit dit onderzoek is opgebouwd.

1.1 Beleidsachtergrond

De aandacht voor studiesucces en rendement nam begin deze eeuw sterk toe. In 'Het Hoogste Goed', de strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid uit 2007, werd prioriteit gegeven aan het verhogen van studiesucces in het hoger onderwijs. In 2008 tekende de minister van OCW samen met de HBO-raad en de VSNU convenanten waarin onder andere werd gestreefd naar hogere studierendementen. Bovendien diende er meer aandacht voor binding en matching te zijn in het propedeutische jaar zodat zo snel mogelijk duidelijk werd of studenten op hun plek zitten bij de opleiding. Om deze doelstellingen te halen, stelden verschillende partijen voor om meer nadruk te leggen op het keuzeprocess voor aanvang van de opleiding. Uit onderzoek (o.a. Warps 2009) bleek dat studiekeuzeprocessen invloed hebben op het studiesucces in het hoger onderwijs. Studenten die niet op de juiste plek zitten zullen eerder veranderen van studie of uitvallen.

Vervroeging aanmelddatum

Diverse partijen, waaronder de Onderwijsraad, de Raad voor Werk en Inkomen, de VSNU en de studentenbonden, stelden daarom voor om de aanmelddatum te vervroegen. Hier werden uiteenlopende argumenten voor genoemd, zoals:

- een eerdere aanmelddatum verschaft hogescholen en universiteiten meer tijd om gerichte voorlichtingsactiviteiten te organiseren voor abiturienten;
- een eerdere aanmelddatum geeft meer nadruk aan het voortgezet onderwijs om leerlingen (nog) actiever te ondersteunen in hun studiekeuze;
- late aanmelders vallen vaker uit en een eerdere aanmelddatum dwingt scholieren tot een meer overdachte keuze;
- door een eerdere aanmelddatum ontstaat voor hogescholen en universiteiten eerder zicht op de omvang van de nieuwe aanmeldingen, zodat zij hun formatie daar tijdig op in kunnen richten.

Studiekeuzegesprekken

In deze zelfde periode werd door veel hogescholen en universiteiten geëxperimenteerd met zogenaamde studiekeuzegesprekken. Ook voor deze gesprekken vormen problemen rondom studieuitval en studievertraging de aanleiding. Deze problemen kunnen hun oorzaak al deels hebben in het traject voorafgaand aan de instroom, doordat studenten de studie binnenkomen met deficiënties, met onvoldoende specifiek talent, met een onvoldoende beeld van de studie of met onvoldoende interesse of motivatie. De persoonlijke gesprekken met de aankomende studenten kunnen daarom – al dan niet in combinatie – diverse doelstellingen hebben, onder andere:

- beter beeld van eigen interesses;
- beter beeld van eigen kwaliteiten;
- realistisch beeld van opleiding;
- realistisch beeld van beroepsmogelijkheden;
- meer enthousiasme om met de opleiding te beginnen;
- groter gevoel van verbondenheid met de nieuwe opleiding of instelling.

Aanvankelijk vonden studiekeuzegesprekken per definitie plaats vóór de inschrijving, maar al snel werd er – begeleid door SURFfoundation en gesubsidieerd door de overheid – onder verschillende namen (matchingsgesprekken, intakegesprekken, welkomstgesprekken) geëxperimenteerd met verschillende gespreksvormen op verschillende momenten voor, rond en na de start van de studie.

Over het effect van studiekeuzegesprekken op studiesucces werden verschillende conclusies getrokken. Een onderzoek in opdracht van SURFfoundation kwam tot de conclusie dat het niet mogelijk was een harde uitspraak te doen of studiekeuzegesprekken werken om studieuitval tegen te gaan of studievoortgang te bevorderen (Verbeek e.a. 2011)¹. In de Startmonitor daarentegen werd wel een significant verschil in uitval gevonden tussen studenten die wel en niet een studiekeuzegesprek hadden gehad (Warps, 2012)².

Kwaliteit in verscheidenheid

In een onderzoek in opdracht van OCW (Warps e.a. 2011)³ werd verkend wat de mogelijke effecten zouden zijn van een vervroeging van de aanmelddatum. In het rapport werd voorgesteld om onnodige studieuitval als gevolg van een verkeerde studiekeuze tegen te gaan door de aanmelddatum te vervroegen. De kern van het probleem is niet het late tijdstip van keuze en aanmelding van studieuitvallers, maar hun gebrek aan overtuiging en motivatie in de studiekeuze. Die overtuiging zal weliswaar niet toenemen als studenten gedwongen worden zich eerder aan te melden, maar het beoogde effect van de vervroegde aanmelddatum is echter dat de keuzeproblematiek eerder aan het licht treedt: op een moment dat daar vanuit zowel voortgezet als hoger onderwijs nog invloed op kan worden uitgeoefend in de vorm van voorlichting, begeleiding en studiekeuzegesprekken. Juist de groep die moeite heeft om een gefundeerde keuze te maken, wordt verhinderd deze keuze op de lange baan te schuiven en uit te stellen tot de zomervakantie.

In de strategische agenda Kwaliteit in verscheidenheid (2011) constateerde de minister opnieuw dat één van de belangrijkste redenen dat zoveel studenten in het eerste jaar uitvallen, het maken van een verkeerde studiekeuze is. Studieloopbaanbegeleiding en voorlichting schoten volgens de minister vaak nog tekort. Van de studenten die doorstromen uit het voortgezet onderwijs en voortijdig hun studie afbreken was de helft van mening dat een verkeerde studiekeuze één van de oorzaken was voor hun uitval. Om de kwaliteit van de studiekeuze te bevorderen stelde de minister daarom de volgende maatregelen voor:

- goede voorlichting op grond van betrouwbare informatie en goede loopbaanoriëntatie en studiekeuzebegeleiding;
- vervroegen van de aanmeldingsdatum en brede invoering van studiekeuzegesprekken;
- en het bevorderen van brede bacheloropleidingen.

Met de hogescholen en universiteiten werden in het kader van de prestatieafspraken over kwaliteit en studiesucces afspraken gemaakt over het terugdringen van de uitval in het eerste jaar. Daartoe werden universiteiten en hogescholen in de gelegenheid gesteld studiekeuzegesprekken breed in te voeren. Om de studiekeuzegesprekken te kunnen plannen en uitvoeren hebben instellingen tijd nodig en daarvoor was het nodig om de aanmelddatum te vervroegen naar 1 mei, enkele weken voor de examens in het vo. Ook bleef er voor studenten die in eerste instantie een verkeerde keuze maakten, door de vervroeging

1 Verbeek, F., Eck, E. van, & Glauqué, M. (2011): *Studiekeuzegesprekken: op zoek naar maatwerk. Integrale eindrapportage van het onderzoek naar de ervaringen van de Surf-programma 'Studiekeuzegesprekken, wat werkt?* Utrecht: SURFfoundation.

2 Warps, J. (2012): *Studiesucces en studieuitval in het eerste jaar hoger onderwijs. Resultaten uit de Startmonitor*. Presentatie voor Ministerie van OCW, 27-8-2012.

3 Warps, J., Muskens, M., Pass, J. & Thomassen, M. (2011): *Vervroeging aanmelding. Onderzoek naar de impact van vervroeging van de aanmelddatum in het hoger onderwijs. Beleidsgerichte studies Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek 136*. Den Haag: OCW.

van de aanmelding nog tijd over om voor de start van het studiejaar een andere opleiding te kunnen kiezen.

Met de wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs, die werd aangenomen in 2013, werden de aangekondigde maatregelen ingevoerd. Het eerste cohort studenten dat te maken kreeg met vervroegde aanmelding per 1 mei, waren de studenten die begonnen in studiejaar 2014-2015. De nadruk op studiekeuzezegesprekken uit de strategische agenda was in de wet inmiddels verbreed tot het ruimere begrip ‘studiekeuzeactiviteiten’ die na de aanmelding worden aangeboden. Studenten die zich op tijd hebben aangemeld, hebben recht op deze studiekeuzeactiviteiten, maar deelname kan ook door de instelling verplicht worden gesteld. De instelling brengt bovendien een studiekeuzeadvies uit aan elke student die zich heeft aangemeld en die heeft deelgenomen aan de studiekeuzeactiviteiten. Voor wie zich uiterlijk 1 mei aanmeldde is dit advies niet bindend, maar bij aanmelding na 1 mei kan het advies wel bindend zijn en kan ook zelfs zonder studiekeuzeactiviteiten of advies de inschrijving worden geweigerd.

Flankerend beleid

Studiekeuzecheck en matching vinden uiteraard niet in een vacuüm plaats. In de eerste plaats kunnen *landelijke ontwikkelingen* eveneens hun uitwerking hebben op de studiekeuze en studiesucces van studenten, zoals bijvoorbeeld de invoering van het sociaal leenstelsel. Inmiddels is duidelijk dat deze maatregel heeft geleid tot een zogenaamd boeggolfeffect, waardoor bijvoorbeeld een deel van de studiekeuzers heeft afgezien van het inlassen van een tussenjaar.

In de tweede plaats spant het *toeleverend onderwijs* zich in om leerlingen een nog betere loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) te bieden. Vanuit de VO-raad wordt sinds 2009 een kwalitatieve versterking van de LOB bevorderd met het project Stimulering LOB. In een onderzoek in opdracht van de VO-raad werd geconstateerd dat er daadwerkelijk een relatie bestaat tussen de aangeboden LOB-activiteiten en minder vroege uitval in het ho (Warps 2013)⁴. Ook begint zichtbaar te worden hoe LOB in vo en studiekeuzecheck in ho langzaam naar elkaar toegroeien. In een ander onderzoek in opdracht van de VO-raad wordt bijvoorbeeld geconstateerd dat ‘bijna alle decanen voor meer samenwerking zijn en afstemming tussen VO en HO in het kader van de studiecheck, want ‘het VO kent de leerling en het HO kent de opleiding’’ (Kruiter e.a. 2014)⁵.

In de derde plaats, en wellicht het meest invloedrijk, voeren de *hogescholen en universiteiten* hun eigen beleid, niet alleen in de invulling van studiekeuzecheck en matching, maar in hun brede aanpak van studiesucces. Naast de invoering van de studiekeuzecheck kan bijvoorbeeld sterk worden ingezet op begeleiding en ondersteuning van studenten, worden in verschillende varianten bindende studieadviezen gegeven, wordt intensief samengewerkt met de toeleverende scholen in de regio om de reguliere studievoorziening te optimaliseren, wordt kleinschaliger onderwijs georganiseerd, et cetera. Van bijvoorbeeld een fors bindend studieadvies, zoals bij de Erasmus Universiteit onder de noemer ‘nominaal is normaal’, kan een selecterend effect uitgaan – waardoor de studiekeuzecheck in die context een ander accent krijgt. Of daar waar vo-scholen en ho-instellingen intensief informatie uitwisselen over de studiekeuzers, hoeft minder of andere informatie te worden verzameld in de studiekeuzecheck.

4 Warps, J. (2013): *LOB en studiesucces. Onderzoek naar de opbrengst van LOB op basis van de Startmonitor 2012-2013*. Nijmegen: ResearchNed i.o.v. VO-raad.

5 Kruiter, J. & Hilbink, E. (2014): *Studiekeuzecheck HO. Zeker weten wat je kiest. De eerste ervaringen van havo/vwo-decanen*. Utrecht: Oberon i.o.v. VO-raad.

1.2 Onderzoeksvragen

De opdrachtgever heeft voor het onderzoek de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Welke verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures zijn er en welke vormen lijken de meeste positieve effecten te hebben voor de student en de instelling?

Deze hoofdvraag is onderverdeeld in de volgende vier deelvragen:

1. Welke verschillende vormen studiekeuzecheck en matchingsprocedures worden gehanteerd?
2. Welke vormen van studiekeuzecheck/matchingsprocedures lijken het meest effectief?
3. Hoe is de studiekeuzecheck ingebed in het beleid van voorlichting en begeleiding van aankomende/startende studenten?
4. Welke (rand)voorwaarden dragen bij aan de effectiviteit van de studiekeuzecheck?

Effectiviteit

Zowel in de hoofdvraag als ook in de deelvragen wordt gesproken over de effectiviteit van de studiekeuzecheck. Gezien de manier waarop de studiekeuzecheck is geïmplementeerd, is het belangrijk om op te merken dat door een gebrek aan een overkoepelende nulmeting en controlegroepen, samen met de verscheidenheid van de maatregelen, het niet mogelijk is om in het kader van dit onderzoek te komen tot een 'harde' effectmeting. Dat betekent dat de resultaten van het huidige onderzoek indicaties zijn voor mogelijke effecten, maar dat het design het niet toestaat om te spreken over causale verbanden tussen de invoering van de studiekeuzecheck en de uitkomstmaten.

1.3 Onderzoeksopzet en leeswijzer

Verbanden tussen de studiekeuzecheck en studiesucces kunnen op verschillende niveaus worden onderzocht. Enerzijds wordt op individueel niveau een studiekeuze gemaakt, al dan niet aan een studiekeuzecheck deelgenomen en verloopt het eerste jaar voorspoedig of niet. Het is daarom van belang op studentniveau te beschrijven hoe de studiekeuzecheck wordt ervaren en of verbanden kunnen worden gevonden met studiesucces.

Maar het ontwerp en de organisatie van de studiekeuzecheck vindt plaats op het niveau van opleidingen, faculteiten en instellingen. En ook op deze niveaus worden verbanden verwacht met studiesucces – in ieder geval door de betrokkenen bij de invoering en organisatie van de studiekeuzecheck. De opbrengst van de studiekeuzecheck op deze niveaus is niet eenvoudig de optelsom van de opbrengsten voor alle individuele studenten, omdat het niet alle studenten in dezelfde mate raakt. Een activiteit zoals een persoonlijk gesprek, een toets, of extra proefstuderen kan verplicht worden aangeboden voor alle aankomende studenten, of voor een selecte groep, of alleen op verzoek van studenten zelf, of helemaal niet. Daarom wordt in dit onderzoek ook op dit niveau gezocht naar verbanden tussen studiekeuzecheck en studiesucces.

Gezien de huidige stand van kennis lijkt het goed mogelijk dat uiteenlopende aanpakken van de studiekeuzecheck succesvol zijn. Omdat alleen een kwantitatieve onderzoeksopzet onvoldoende mogelijkheden biedt om verschillen in onderbouwing en uitvoering van de studiekeuzecheck bij verschillende instellingen zodanig in kaart te brengen dat anderen hiervan kunnen profiteren, belichten we in dit onderzoek ook uitgebreid zes voorbeelden van 'good practices', namelijk bij drie hogescholen en drie universiteiten.

Al met al levert dit de volgende kwantitatieve en kwalitatieve onderdelen op, waarmee wij de geformuleerde onderzoeksvragen proberen te beantwoorden.

Hoofdstuk 2. Beleidstheorie

Allereerst werken wij in hoofdstuk 2 een beleidsmodel uit voor de werking van de studiekeuzecheck. We onderscheiden daarin een aantal mechanismen en elementen voor het effect van de studiekeuzecheck op onder andere studiesucces.

Hoofdstuk 3. Aanbod studiekeuzecheck

In hoofdstuk 3 beschrijven we op basis van de Startmonitor een aantal kenmerken van de studiekeuzecheck in de eerste twee jaren dat deze landelijk werd aangeboden (cohorten 2014-2015 en 2015-2016). We gaan onder andere na welke activiteiten meer en minder voorkomen, welke adviezen zijn gegeven en ook of studenten naar aanleiding daarvan actie ondernemen. In dit hoofdstuk wordt geen samenhang met studieuitval onderzocht.

Hoofdstuk 4. Analyse op studentniveau

Zoals gezegd is de studiekeuze enerzijds een proces op individueel niveau, maar anderzijds wordt de studiekeuzecheck op het niveau van opleidingen, faculteiten en instellingen georganiseerd. In hoofdstuk 4 onderzoeken we eerst op studentniveau of we verbanden kunnen vinden tussen kenmerken van de studiekeuzecheck en studieuitval. Deze analyses worden uitgevoerd met behulp van gegevens uit de Startmonitor, aangevuld met gegevens uit het 1cijferHO-bestand.

Hoofdstuk 5. Analyse uitval op opleidings- en instellingsniveau

Vervolgens gaan we in hoofdstuk 5 na of we op het niveau van opleidingen en instellingen verbanden kunnen vinden tussen enerzijds de activiteiten die door de instellingen worden aangeboden en anderzijds de gemeten uitval op deze niveaus. Uitvalgegevens worden ontleend aan het 1cHO-bestand, gegevens over de studiekeuzecheck zijn afkomstig uit een landelijke inventarisatie die als onderdeel van dit onderzoek is uitgevoerd, alsmede uit de Startmonitor.

Hoofdstuk 6. Case studies

In hoofdstuk 6 doen wij verslag van een zestal 'good practices'. We beschrijven de aanpak, organisatie en opbrengsten van de studiekeuzecheck bij drie hogescholen en drie universiteiten, die door hun studenten hoog worden gewaardeerd. De beschrijvingen van deze good practices zijn gebaseerd op ter beschikking gestelde beleidsdocumenten en een groot aantal interviews.

Hoofdstuk 7. Conclusie en discussie

We sluiten het rapport af met een korte bespreking van de conclusies die wel en niet uit het onderzoek getrokken kunnen worden en hun implicaties.

2 Reconstructie van de beleidstheorie

In dit hoofdstuk werken wij het beleidsmodel uit dat de basis vormt voor de analyse van mogelijke effecten van studiekeuzechecks. De invoering van de studiekeuzecheck heeft tot een groot aantal verschillende maatregelen geleid die instellingen toepassen om studenten in hun keuzeproces te ondersteunen. Om een hanteerbaar en meetbaar model op te kunnen stellen richten wij ons bij het opstellen van de beleidstheorie vooral op de gemeenschappelijke lijnen en doelstellingen en de vraag welke mechanismen vanuit het centrale beleid en het instellingsbeleid verondersteld worden en welke effecten men precies verwacht. Dit model is gebaseerd op bestaand onderzoek naar studiekeuzechecks, kennis over de achtergronden en doelstellingen van de studiekeuzechecks (op basis van relevante beleidsstukken) en wetenschappelijke inzichten ten opzichte van de onderliggende mechanismen en samenhangen. Hieronder lichten we de hierdoor verkregen inzichten voor het beleidsmodel verder toe.

2.1 Strategische agenda 'Kwaliteit in verscheidenheid'

De strategische agenda 'Kwaliteit in verscheidenheid'⁶ vormt de basis voor de invoering van de studiekeuzecheck. Volgens de strategische agenda hoger onderwijs (2011) is het huidige hoger onderwijs versnipperd, wat maakt dat studenten moeilijker een studiekeuze kunnen maken. Aangenomen wordt dat dit ook een van de hoofdoorzaken is voor de hoge uitval van studenten in het eerste jaar. Studiekeuzegesprekken zouden studenten kunnen helpen een betere keuze te maken en de kans op uitval daarmee verminderen. Volgens de agenda beoogt een studiekeuzegesprek studenten meer zelfinzicht te geven. Daarnaast krijgen zij er betere informatie door over de factoren die bepalend zijn voor het succesvol doorlopen van de opleiding waarmee zij willen starten. In een eerste pilot waarin dergelijke gesprekken zijn uitgetoetst bij universiteiten en hogescholen, zijn in 2009-2010 ruim 4.000 studiekeuzegesprekken met aspirant studenten gevoerd. Uit evaluatieonderzoek⁷ van de pilots blijkt dat studenten en docenten daarover zeer enthousiast waren. Aanstaaende studenten die in het kader van de pilot een studiekeuzegesprek hebben gevoerd, achten zich beter geïnformeerd en meer bewust van hun geschiktheid voor de studie en van mogelijke verbeterpunten in hun studiehouding of -aanpak. In dit onderzoek kwam tevens naar voren dat de gesprekken ook andere effecten tot stand brachten. Zo bevorderen de gesprekken het gevoel van binding dat de student voelt met de opleiding. Ook krijgen de opleidingen zelf door de gesprekken betere kennis van hun aanstaande studenten.

2.2 Wetenschappelijke verklaringsmodellen voor studieuitval

Studieuitval blijkt een universeel probleem dat in bijna alle onderwijssystemen voorkomt. De vraag hoe we dit fenomeen kunnen verklaren leeft daarom niet alleen in Nederland. Internationaal is veelvuldig onderzoek gedaan naar studieuitval. Een van de oudste en meest invloedrijke theorieën om studieuitval te verklaren is het student integration model van Tinto (1975⁸, 1987⁹). Dit model vormt de basis voor veel onderzoek dat tot de dag van vandaag naar studieuitval is gedaan. Tinto's model richt zich op de interactie tussen de student en de onderwijsinstelling. Het model gaat ervan uit dat studieuitval het resultaat is van een proces waarbij binding met de opleiding en de dynamische en wederzijdse interactie tussen de persoonlijke kenmerken van de student, kenmerken van de instelling en externe factoren (bv. familie, vrienden, SES) samen het studiesucces en de intentie om te stoppen of door te gaan met de studie bepalen.

6 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/07/01/kwaliteit-in-verscheidenheid>

7 Kohnstamm Instituut (2010). *Studiekeuzegesprekken in het hoger onderwijs: rapportage eerste tender*.

8 Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: a theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45 (1), 89 -125.

9 Tinto, V. (1987). *Leaving College: rethinking causes and cures of student attrition*. Chicago: The university of Chicago.

Hoewel veel aspecten uit het model van Tinto zijn gevalideerd¹⁰, blijven de resultaten verdeeld. Zijn theorie kent hierdoor ook veel kritiek¹¹. Tinto's model blijkt nog niet toereikend om het fenomeen volledig te verklaren.

Onderzoek wijst verder uit dat verschillende achtergrond- en persoonskenmerken (waaronder geslacht, leeftijd, etniciteit, intelligentie, persoonlijkheid en eerdere onderwijsprestaties) samen een groot deel van de kans op uitval kunnen verklaren¹².

In de laatste jaren hebben ook psychologische modellen veel aandacht gekregen. Hierbij spelen vooral individuele aspecten zoals persoonlijkheidskenmerken, motivatie, zelfcontrole en sociale vaardigheden een belangrijke rol voor het verklaren van studieuitval¹³.

Ten slotte is er een stroming die zich richt op factoren van de instelling zelf om studieuitval en -succes te verklaren¹⁴. Factoren die hierbij naar voren komen zijn: het percentage studenten van een minderhedengroep, structurele kenmerken van de instelling (grootte, selectiviteit, mate van controle), kenmerken van de docenten (student/docent ratio, aantal deeltijd docenten). Ook is er onderzoek gedaan naar de relatie tussen uitgaven aan het onderwijs, academische steun en studentenservices met studiesucces, maar de resultaten zijn tegenstrijdig.

Relatie tussen wetenschappelijke theorieën en studiekeuzecheck

Aangrijpingspunten tussen de wetenschappelijke inzichten over de oorzaken voor uitval en de werkende mechanismen voor de studiekeuzecheck zijn vooral te zien in het student integration model van Tinto. Volgens deze theorie hangt studiesucces voor een belangrijk deel af van de binding die tot stand gebracht wordt in de interactie tussen de student en de instelling. Of die binding tot stand komt, hangt enerzijds af van de wensen en behoeftes van de student en anderzijds van wat de onderwijsinstelling kan en wil bieden. Als hier een 'match' ontstaat, is binding het resultaat.

Daarnaast blijken de verwachtingen van studenten een belangrijke voorspeller te zijn van studieuitval. Als de studiekeuzecheck erin slaagt om het beeld dat studenten over de opleiding hebben te toetsen en waar nodig aan te passen, zou ook dit theoretisch tot minder uitval kunnen leiden.

-
- 10 Pascarella, E. T. (1980). Student-faculty informal contact and college outcomes. *Review of Educational Research*, 50 (4), 545 - 575.
Pascarella, E. T., & Chapman, D. W. (1983). A Multi-Institutional, Path Analytic Validation of Tinto's Model of College Withdrawal. *American Educational Research Journal*, 20 (1), 87-102.
 - 11 Braxton, J. M., Sullivan, A. S., & Johnson, R. M., Jr. (1997). Appraising Tinto's theory of college student departure. In J. Smart (Ed.), *Higher education: Handbook of theory and research* (Vol. 12, pp. 107-64). New York, NY: Agathon.
 - 12 Severiens, S. (2011). *Studiesucces in de bachelor. Drie onderzoeken naar factoren die studiesucces in de bachelor verklaren*. Ministerie van OCW: Beleidsgerichte studies 138.
 - 13 Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values and goals. *Annual Review of Psychology*, 53, 109-132.
Feltzer, M. J. A. & Rickli S. G. (2009). De invloed van persoonlijkheidskenmerken en andere factoren op studieuitval in het hoger onderwijs. *Klinische Kinder- en jeugdpsychologie, afdeling Psychologie en Gezondheid, Universiteit van Tilburg*.
Gifford, D. D., Briceno-Perriott, J., & Mianzo, F. (2006). Locus of control: Academic achievement and retention in a sample of university first-year students. *Journal of College Admission*, 191, 18-25.
Van Bragt, Cyrille, et al. (2011). Looking for students' personal characteristics predicting study outcome. *Higher education*, 61 (2011), 1, 59-75.
 - 14 Chen, R. (2012). Institutional characteristics and college student dropout risks: A multilevel event history analysis. *Research in Higher Education*, 53(5), 487-505.

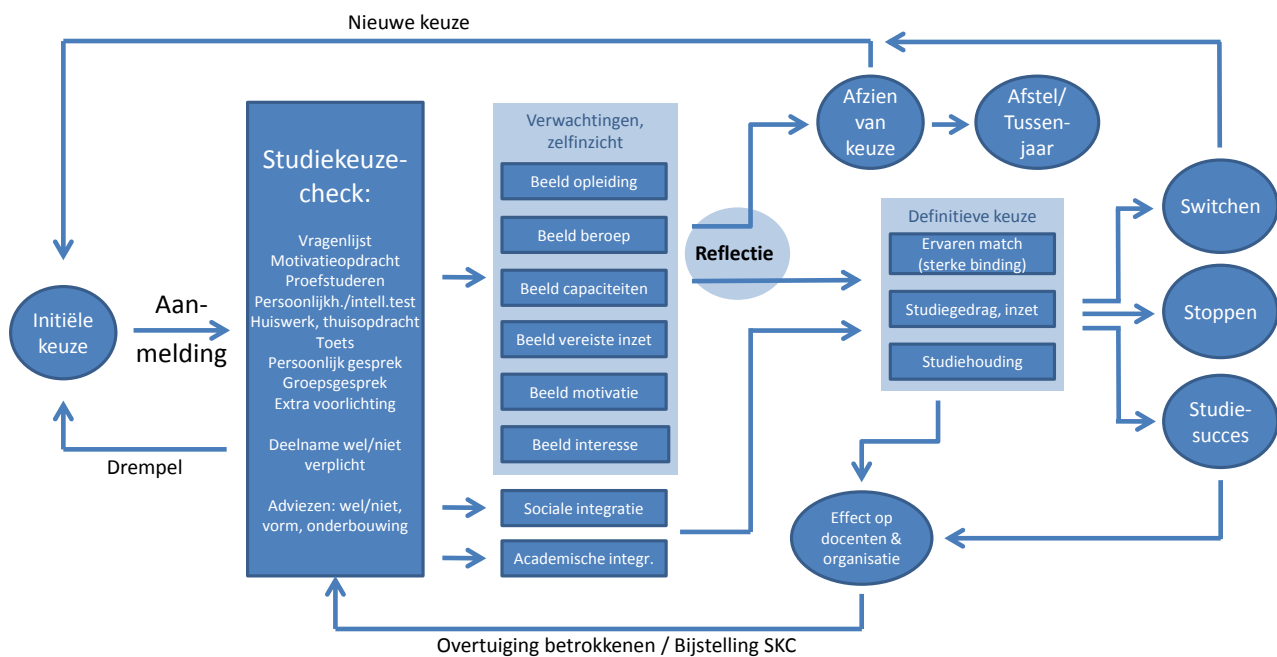
2.3 Eerder onderzoek naar oorzaken studieuitval

Op basis van de Startmonitor die ResearchNed jaarlijks landelijk onder eerstejaarsstudenten uitvoert is een aantal resultaten te noemen die een eerste indicatie geven over mogelijke effecten van de invoering van studiekeuzeactiviteiten. Hieruit blijkt dat de vaakst genoemde redenen voor studieuitval zijn dat studenten een verkeerde keuze hebben gemaakt, dat hun verwachtingen niet uitkomen en dat zij onvoldoende gemotiveerd zijn. Doorvragen op dat laatste motief leert dat het gebrek aan motivatie komt doordat zij bij de studiekeuze een ander beeld hadden van de opleiding. Kortom, een onvoldoende doordachte studiekeuze wordt hierin door de studenten genoemd als de belangrijkste oorzaak van studieuitval – belangrijker dan bijvoorbeeld dat de opleiding te zwaar is of dat studenten moeite hebben met de aansluiting op de vooropleiding. De Startmonitor wijst verder uit dat de binding met de opleiding of intrinsieke motivatie een sterke voorspeller is van studiesucces.

Deze resultaten geven aan dat studieuitval deels samenhangt met factoren die spelen vóór de start van de studie, waardoor met de studiekeuzecheck de mogelijkheid is ontstaan om al voor begin van de studie hierop in te spelen. Ook blijkt dat verkeerde verwachtingen over de studie, naast motivatie en binding, een verklarende factor zijn voor uitval.

2.4 Beleidsmodel

Op basis van de hierboven beschreven kennis komen wij tot het volgende conceptuele model voor de mogelijke effecten van de studiekeuzecheck.

Figuur 1 Beleidsmodel voor werking en opbrengst van de studiekeuzecheck.

De studiekeuzecheck kent verschillende verschijningsvormen. Om effectief te kunnen zijn, zou de studiekeuzecheck volgens het beleidsmodel een aantal mechanismen in werking moeten stellen om uiteindelijk te leiden tot meer studiesucces en minder uitval. Zo zou de studiekeuzecheck volgens het model moeten leiden tot realistische verwachtingen ten aanzien van de opleiding, het beroep, de vereiste inzet, en tegelijkertijd het beeld of inzicht aanscherpen van de eigen motivatie, interesse en capaciteiten. Door te reflecteren op de combinatie van deze gegevens ontstaat de overtuiging dat student en opleiding goed bij elkaar passen (match, binding) of juist het inzicht dat een andere

studiekeuze beter zou zijn. In dat laatste geval volgt uitstel, afstel of een nieuwe keuze waarbij het model opnieuw kan worden doorlopen.

Tegelijkertijd kunnen activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck ook al direct leiden tot sociale en academische integratie in de opleiding, al voordat de studie begonnen is. De reflectie op de match tussen student en studie, de integratie in de opleiding en een beter verwachtingenmanagement leiden samen tot een sterkere binding, hogere inzet en betere studiehouding, hetgeen volgens het conceptueel model op zijn beurt weer leidt tot studiesucces.

In het model hierboven is ook plaats ingeruimd voor de invloed op docenten en organisatie. Hier is de overtuiging van belang dat de studiekeuzecheck daadwerkelijk iets oplevert, omdat de betrokkenen op hun beurt zorg moeten dragen voor een goede invulling en uitvoering van de studiekeuzecheck. Voor deze overtuiging kan een waarneembaar effect op studiesucces van belang zijn, maar de directe ervaring met een verbeterde motivatie en studiehouding van eerstejaars kan ook rechtstreeks van invloed zijn.

Ten slotte is mogelijk dat studenten niet alleen afzien van een studie na het doorlopen van de studiekeuzecheck, maar kan in theorie ook al worden afgezien van aanmelding vanwege het vooruitzicht op een intensieve(re) studiekeuzecheck.

3 Aanbod eerste twee jaren studiekeuzecheck

In dit hoofdstuk beschrijven we welke activiteiten de studiekeuzers in de eerste twee cohorten 2014 en 2015 kregen aangeboden. We doen dat op basis van de gegevens uit de Startmonitor. Hierin is aan studenten zelf gevraagd aan welke activiteiten zij hebben deelgenomen, of de activiteiten verplicht waren, of zij een advies hebben gekregen, et cetera. Met andere woorden, we beschrijven de studiekeuzecheck zoals die is *ervaren* door de respondenten. Dat hoeft niet per definitie overeen te komen met wat de studenten daadwerkelijk is aangeboden, maar het benadert waarschijnlijk wel het dichtst het beeld van hoeveel studenten in de praktijk deelnemen aan de verschillende activiteiten.

Het alternatief zou zijn om te beschrijven wat volgens de instellingen aan activiteiten is aangeboden, maar een aanbod impliceert niet dat ook alle studenten bij de instellingen hebben deelgenomen: doordat niet altijd alle opleidingen binnen een instelling de betreffende activiteiten aanbieden, doordat de activiteiten niet altijd verplicht zijn en doordat niet alle studenten deelnemen (zoals uitzonderingsgroepen). In hoofdstuk 5 geven wij wel een beknopt overzicht van wat instellingen zelf rapporteren aan aangeboden studiekeuzeactiviteiten voor cohort 2014-2015.

Voor de analyses in dit hoofdstuk zijn in de Startmonitor alleen studenten geselecteerd die voltijds studeren aan een niet-fixus opleiding en nooit eerder in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. De beschrijvingen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de gegevens van in totaal 21.182 respondenten.

Tabel 1 Aantallen respondenten in dit hoofdstuk.

	Hbo		Wo		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
2014-2015	8.511	57%	2.886	47%	11.397	54%
2015-2016	6.501	43%	3.284	53%	9.785	46%
Totaal	15.012	100%	6.170	100%	21.182	100%

3.1 Definitie en operationalisering

Niet alleen worden veel verschillende activiteiten aangeboden in het kader van de studiekeuzecheck, maar ook bestaat er een grote variatie aan terminologie. In dit onderzoek is 'studiekeuzecheck' het centrale begrip waarmee alle activiteiten worden bedoeld die na de aanmelding door de instellingen worden aangeboden aan de aankomende studenten. Maar diverse instellingen duiden hun activiteiten aan met het begrip 'matching'. Ook kan een instelling onder 'studiekeuzecheck' niet het geheel aan activiteiten verstaan, maar alleen een vragenlijst die na aanmelding wordt aangeboden.

Tegelijkertijd zijn er activiteiten die worden aangeboden zowel in het kader van voorlichting en werving als in het kader van de studiekeuzecheck, maar die qua naamgeving of inhoud op elkaar lijken. Met name proefstuderen als onderdeel van voorlichting en als onderdeel van de studiekeuzecheck lijkt aan elkaar verwant.

In de Startmonitor is daarom gekozen voor een zo helder en eenduidig mogelijk onderscheid tussen voorlichting en studiekeuzecheck en is zo min mogelijk terminologie in de vraagstelling toegepast. De vragen over de studiekeuzecheck worden in de enquête als volgt ingeleid:

'Activiteiten tussen je aanmelding en 1 september (studiekeuzecheck/matching/etc.)

De volgende vragen gaan over de activiteiten die je ná je aanmelding en vóór 1 september kreeg aangeboden door je [hogeschool/universiteit].

Deze activiteiten kunnen namen hebben zoals studiekeuzecheck, matching, startactiviteiten, etc. Het kan gaan om vragenlijsten, gesprekken, extra voorlichting, een toets, etc. en het kan zowel op afstand (online, schriftelijk) als bij de instelling.

Activiteiten kunnen al direct bij je aanmelding in Studielink zijn aangeboden (bijvoorbeeld automatisch doorgelinkt naar een online vragenlijst), maar ook op een later moment voor 1 september.

In ieder geval gaat het hier om alle activiteiten tussen je aanmelding en de start van je studie.'

In de hierna volgende vragen komen begrippen als 'studiekeuzecheck' en 'matching' niet meer voor en gaat het uitsluitend nog om omschrijvingen zoals een 'vragenlijst over mijn studiekeuze, oriëntatie, motivatie', 'examen, test of toets over studiestof, kennis, vaardigheden', 'proefflessen, workshop, proefstuderen, proefcolleges', 'individueel gesprek', 'groepsgesprek', et cetera.

Het voordeel van deze aanpak is dat onder de verzamelterm studiekeuzecheck helder de activiteiten worden afgebakend waar studenten aan deelnemen nádat zij een keuze hebben gemaakt en zich hebben aangemeld. Een mogelijk nadeel kan zijn dat wanneer studenten na hun aanmelding nog individueel deelnemen aan reguliere voorlichtingsactiviteiten zoals proefstuderen, dat in principe binnen deze vraagstelling past.

In dit rapport worden de diverse activiteiten die worden aangeboden in het kader van de studiekeuzecheck aangeduid als 'keuzeactiviteiten'.

3.2 Activiteiten in de studiekeuzecheck

In tabel 2 zien we aan welke activiteiten studenten naar eigen zeggen hebben deelgenomen in de eerste twee jaren van de studiekeuzecheck. We zien dat in 2015 aan bijna alle activiteiten beduidend vaker wordt deelgenomen, waarbij de toename in het hbo nog sterker is dan in het wo. Het aandeel studenten dat helemaal geen studiekeuzecheck meemaakt, daalt fors tot zo'n 7 procent in hbo en 8 procent in wo.

Tabel 2 Deelname aan studiekeuzeactiviteiten door studenten in cohort 2014 en 2015.

	Hbo		Wo	
	2014	2015	2014	2015
Vragenlijst oriëntatie, motivatie	46%	68%	55%	70%
Test of toets	39%	57%	31%	42%
Proefstuderen	23%	29%	30%	34%
Individueel gesprek	31%	52%	11%	14%
Voorlichting op locatie	15%	28%	15%	20%
Motivatiebrief of -mail	18%	31%	10%	17%
Groepsgesprek	15%	21%	11%	11%
Geen studiekeuzecheck	23%	7%	18%	8%

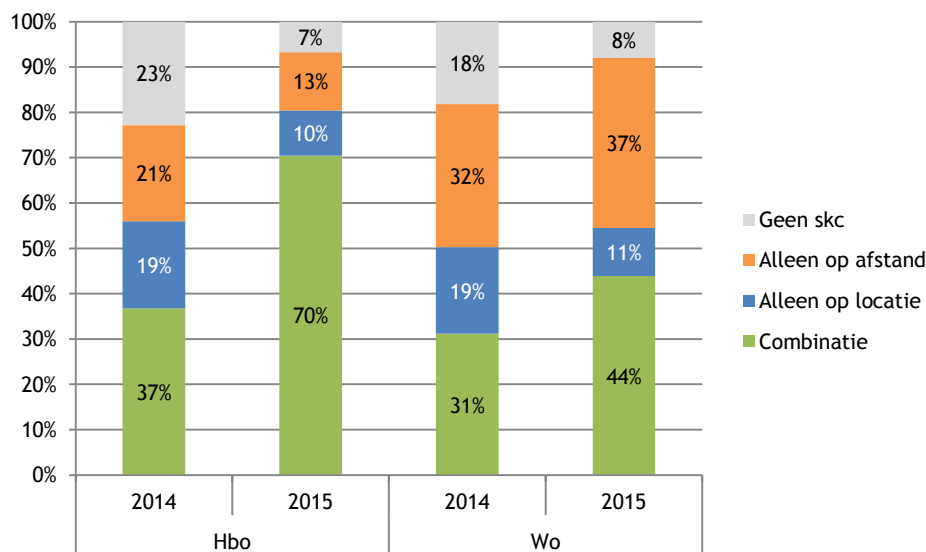
De vragenlijst over oriëntatie en motivatie komt het vaakst voor en door een inhaalslag in het hbo daar ook vrijwel even vaak als in het wo: zo'n zeven op de tien studenten rapporteren dit. In het hbo stijgen ook de test of toets en het persoonlijk gesprek aanzienlijk; de helft van de hbo-studenten voert een individueel gesprek.

In het wo komt een persoonlijk gesprek veel minder vaak voor: slechts 14 procent. Na de motivatievragenlijst komt in het wo de test of toets op de tweede plaats met 42 procent en het proefstuderen met 34 procent.

Combinaties van studiekeuzeactiviteiten

Nagegaan is of bepaalde combinaties van activiteiten relatief vaak voorkomen. Dit blijkt niet of nauwelijks zo te zijn: alle mogelijke combinaties die we kunnen vormen met de zeven activiteiten in tabel 2, worden ook door studenten gerapporteerd (2 tot de macht 7 = 128). Daarbij zijn er nauwelijks combinaties duidelijk vaker aangetroffen. De enige combinaties die bijvoorbeeld minstens door 5 procent van de respondenten worden genoemd, zijn helemaal geen activiteiten (17% over de 2 jaren samen), alleen een vragenlijst over studiekeuze en motivatie (12%), en de combinatie van zo'n vragenlijst met een test of toets (4%). Alle andere combinaties komen dus minder vaak voor.

In figuur 2 bekijken we de activiteiten daarom in iets grovere categorieën: activiteiten alleen op afstand, alleen op locatie of een combinatie van beide. Vooral het hbo heeft een sterke ontwikkeling doorgemaakt en biedt in 2015 veruit het vaakst activiteiten aan in een combinatie van afstand en locatie (70%). In het wo komt deze combinatie wel vaker voor dan in het eerste jaar, maar toch nog steeds in minder dan de helft van de gevallen.

Figuur 2 Categorieën deelname studiekeuzeactiviteiten voor cohorten 2014 en 2015.

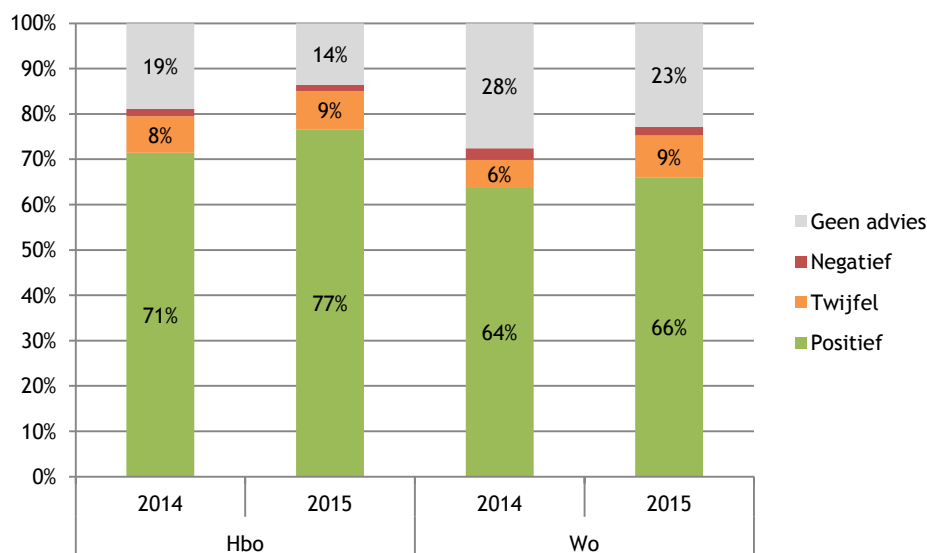
In tabel 3 is weergegeven volgens hoeveel studenten een viertal activiteiten verplicht was. Het invullen van de vragenlijst over oriëntatie en motivatie blijkt zowel in hbo als wo voor de overgrote meerderheid – bijna negen op de tien – verplicht. In het hbo vinden we voor deelname aan een persoonlijk gesprek vergelijkbare cijfers, maar in het wo zijn deze gesprekken (als ze plaatsvinden) minder vaak verplicht. Voor groepsgesprekken vinden we weer vergelijkbare cijfers in hbo en wo; rond de 70 procent verplicht. Voor proefstuderen is het beeld tussen hbo en wo weer duidelijk verschillend: in het wo is dit vaker een verplichte activiteit namelijk voor zes op de tien deelnemers. In het hbo is dit in het laatste jaar maar in een kwart van de gevallen verplicht.

Tabel 3 Percentage verplichte deelname voor de belangrijkste studiekeuzeactiviteiten (t.o.v. de groep respondenten die er aan deelneemt).

	Hbo		Wo	
	2014	2015	2014	2015
Vragenlijst motivatie	86%	88%	87%	85%
Persoonlijk gesprek	88%	91%	67%	71%
Groepsgesprek	70%	73%	72%	72%
Proefstuderen	33%	25%	62%	59%

3.3 Studiekeuzeadvies van gekozen opleiding

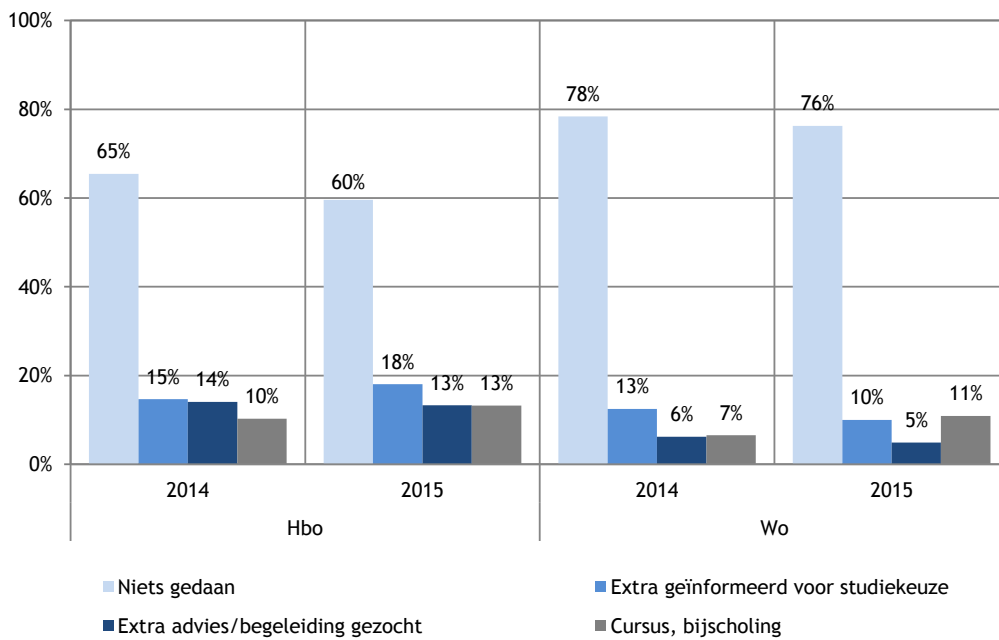
In het tweede jaar van de studiekeuzecheck zijn duidelijk meer adviezen uitgebracht dan in het eerste (figuur 3). In het hbo betreft dit vooral een toename in positieve adviezen; in het wo is (ook) het aandeel adviezen toegenomen dat twijfel over de keuze aangeeft.

Figuur 3 Adviezen in hbo en wo voor cohorten 2014 en 2015.

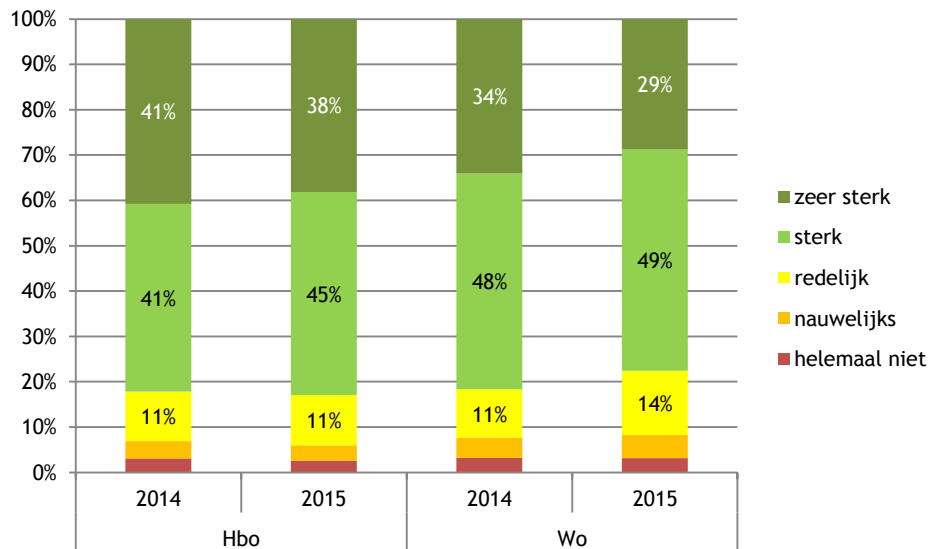
Wat doen studenten die geen positief advies krijgen, maar een negatief advies of een advies dat aangeeft dat er nog twijfels zijn? In figuur 4 zien we dat een duidelijke meerderheid zich weinig van het advies aantrekt en niets doet – in het wo nog vaker dan in het hbo. In het hbo zien we wel in het tweede jaar van de studiekeuzecheck een licht positieve ontwikkeling.

Zowel voor hbo- als wo-studenten is het zich extra informeren de meest voorkomende actie (figuur 4). Het valt op dat in het hbo dit gedrag toeneemt in het tweede jaar van de studiekeuzecheck, maar in het wo juist afneemt. Zowel in hbo als wo kiezen studenten met een advies negatief/twijfel er in het tweede jaar iets vaker voor om een extra cursus of scholing te volgen; in het wo is dit in 2015 zelfs de vaakst gekozen consequentie.

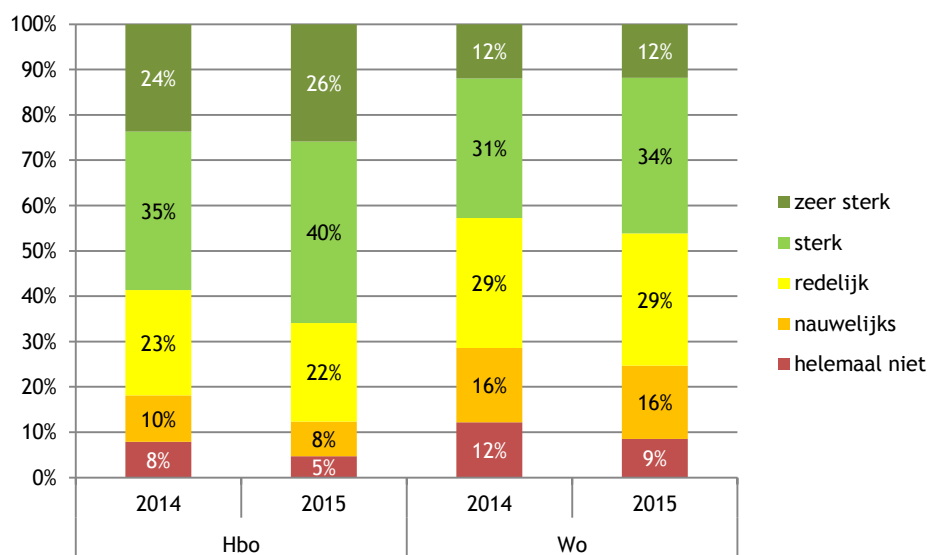

Figuur 4 Wat doen studiekeziers naar aanleiding van een advies 'negatief' of 'twijfel'? (n.b. alleen studenten die ondanks het advies wél aan de studie beginnen).

Indien we studenten vragen of zij zelf het advies terecht of nuttig vinden, dan lijken de antwoorden in eerste instantie positief. Een duidelijke meerderheid in hbo en wo en in beide jaren vindt het advies terecht (figuur 5). Iets minder vaak vinden studenten het advies nuttig, al zijn studenten in het tweede studiekeuzecheckjaar 2015 hier al positiever over dan in het voorgaande (figuur 6). Hbo-studenten vinden het advies vaker nuttig dan wo-studenten.

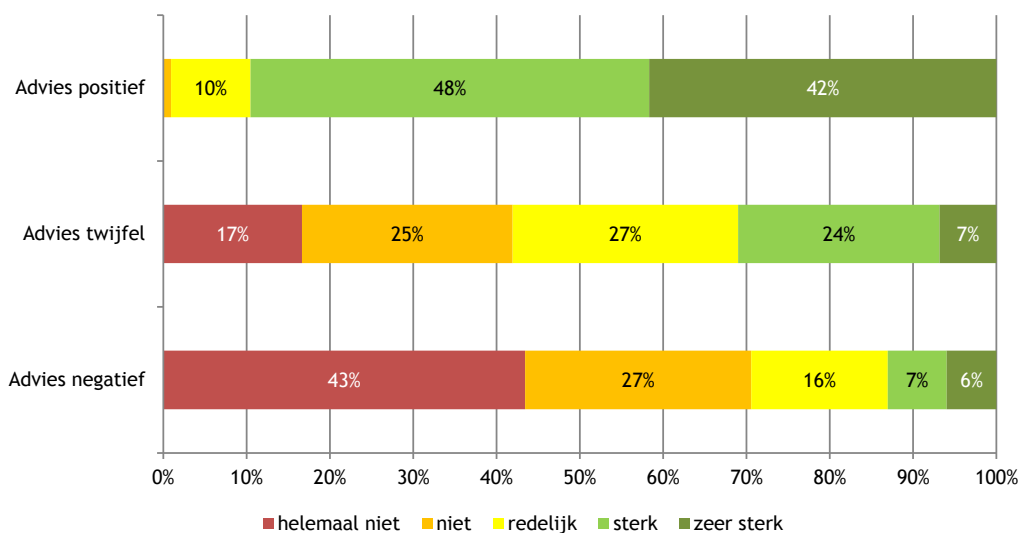

Figuur 5 Vond je het advies terecht?

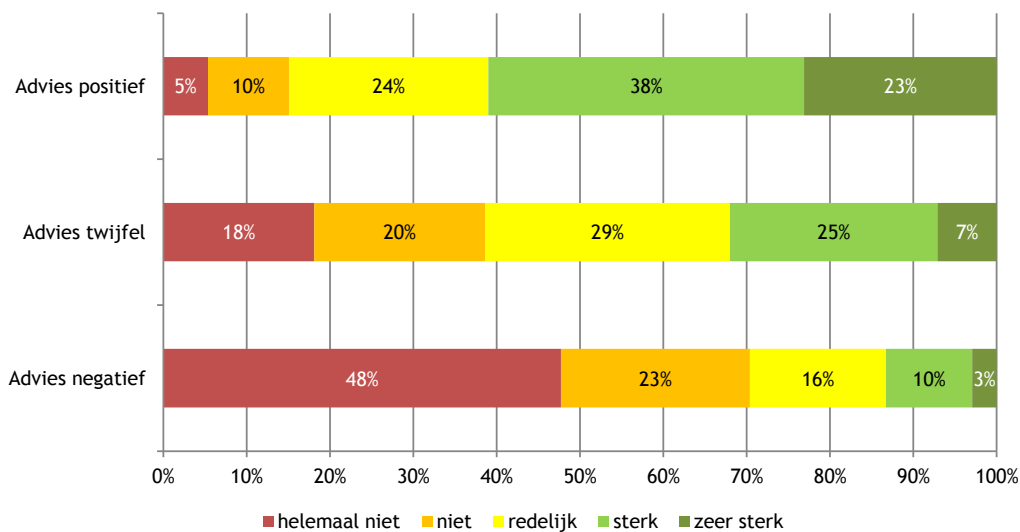
Figuur 6 Vond je het advies nuttig?

De resultaten in figuur 5 en figuur 6 wekken echter een te positieve indruk. Dit blijkt wanneer we de oordelen van studenten afzonderlijk weergeven voor de groep die een positief advies kreeg, die een advies 'twijfel' kreeg en die een negatief advies kreeg (figuur 7 en figuur 8)¹⁵. Studenten met een advies 'twijfel' vinden dat advies al duidelijk minder vaak terecht en nuttig, en van de studenten met een negatief advies vindt slechts 13 procent dat terecht en nuttig. Met andere woorden, juist de groep aanmelders die de opleiding wil aanspreken, voelt zich door het advies het minst aangesproken.

Figuur 7 Hoe terecht vonden studenten het advies: uitgesplitst naar inhoud van het ontvangen advies.

15 We vinden bij deze gegevens niet of nauwelijks verschillen tussen hbo- en wo-studenten en tussen de twee jaren. Om die reden zijn de gegevens in deze twee figuren samengevoegd.

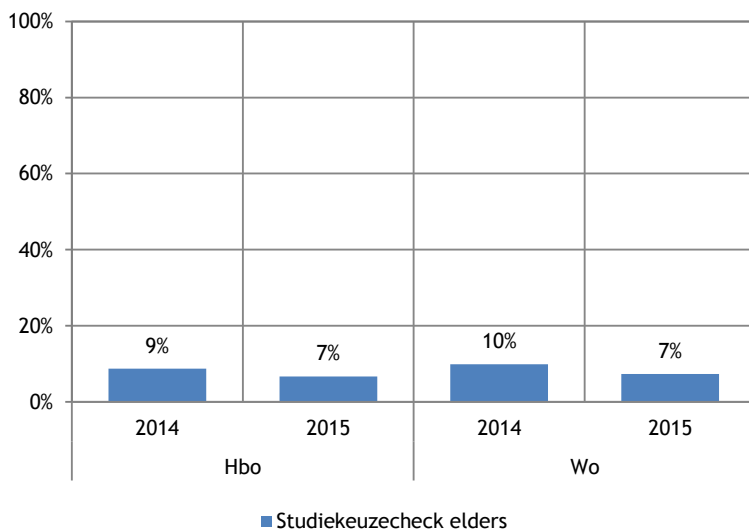

Figuur 8 Hoe nuttig vonden studenten het advies: uitgesplitst naar inhoud van het ontvangen advies.

3.4 Studiekeuzecheck bij andere opleiding

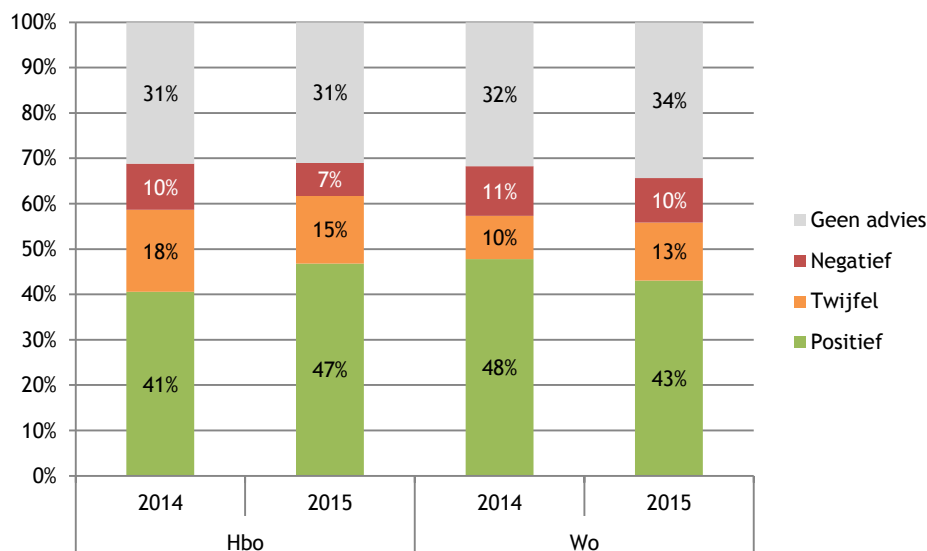
Een van de mogelijke manieren waarop de studiekeuzecheck effect kan hebben, is door studenten van een voorgenomen keuze af te laten zien en een andere keuze te laten maken. Het is in de Startmonitor niet mogelijk om een compleet beeld te vormen van alle deelnemers aan studiekeuzechecks en te volgen of zij zich daarna wel of niet definitief aan de betreffende opleiding inschrijven. Wel is het mogelijk om respondenten die aan een bepaalde opleiding beginnen, te vragen of zij ook bij een andere dan de gekozen opleiding een studiekeuzecheck hebben gehad.

In figuur 9 zien we dat in 2014 nog zo'n 9 à 10 procent en in 2015 7 procent aangeeft dat zij (ook) bij een andere opleiding een studiekeuzecheck hebben gedaan.

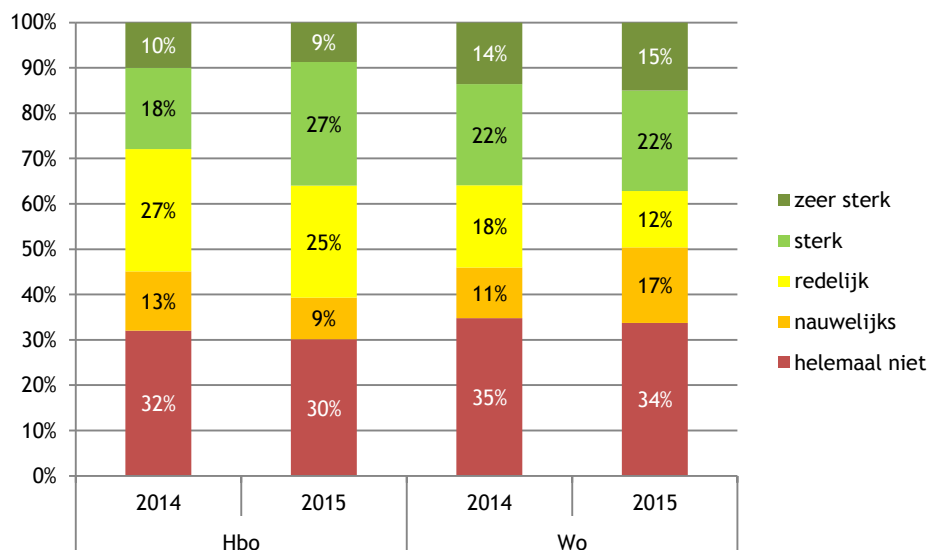
Figuur 9 Heb je na je aanmelding aan activiteiten deelgenomen van een andere opleiding, waar je nu niet aan begint?

In figuur 10 zien we of en zo ja welke adviezen de respondenten bij die andere studiekeuzecheck hebben gekregen. Interessant is om deze grafiek te vergelijken met de adviezen bij de gekozen opleidingen in figuur 3. Als onderdeel van een studiekeuzecheck bij een niet-gekozen opleiding hebben studenten minder vaak een advies ontvangen, maar als zij wel een advies kregen is dat vaker 'twijfel' of negatief. Bijna een kwart van de studenten die elders een studiekeuzecheck deden, heeft daar een kritisch advies gekregen.

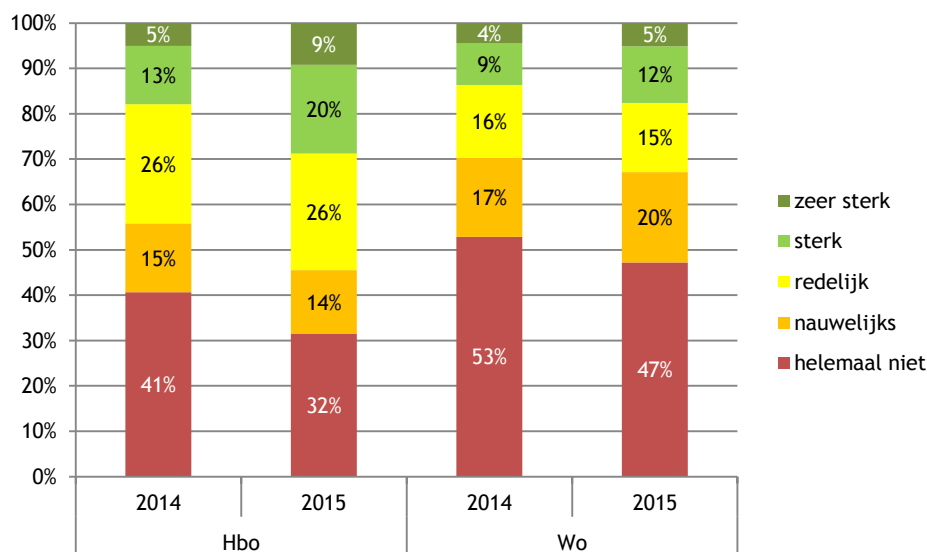
Figuur 10 Advies bij studiekeuzecheck van een andere, niet gekozen opleiding.

Het deelnemen aan een studiekeuzecheck of het ontvangen van een advies betekent nog niet dat dit studenten ook stimuleert om een andere keuze te maken. In figuur 11 en figuur 12 zien we hoeveel invloed respectievelijk de studiekeuzeactiviteiten en de het advies elders hebben gehad op de keuze om die opleiding niet te kiezen. Ruim een derde van de respondenten meent dat de activiteiten sterk of zeer sterk van invloed waren op de keuze om bij de andere opleiding niet te starten. Bijna evenveel respondenten geven aan dat de activiteiten juist helemaal niet van invloed waren.

Figuur 11 Hebben de activiteiten bij die andere opleiding jou beïnvloed om die opleiding uiteindelijk niet te kiezen?

Slechts twee derde van deze groep kreeg een advies. Binnen deze groep heeft het advies minder vaak invloed dan de activiteiten hadden. Hbo-studenten laten zich wel vaker beïnvloeden dan wo-studenten en in 2015 nog vaker dan in 2014.

Figuur 12 Heeft het advies van die andere opleiding jou beïnvloed om die opleiding uiteindelijk niet te kiezen? (Alleen studenten die elders een advies kregen.)

Kortom, in 2015 geven iets minder studenten aan dat zij (ook) bij een andere opleiding dan waar zij starten, een studiekeuzecheck en/of een advies hebben gehad, maar vooral in het hbo hebben die andere studiekeuzecheck en advies op deze studenten heeft wel vaker invloed gehad dan in het jaar daarvoor. Daarbij hebben de activiteiten zelf wel duidelijk vaker impact volgens studenten, dan het uiteindelijke advies.

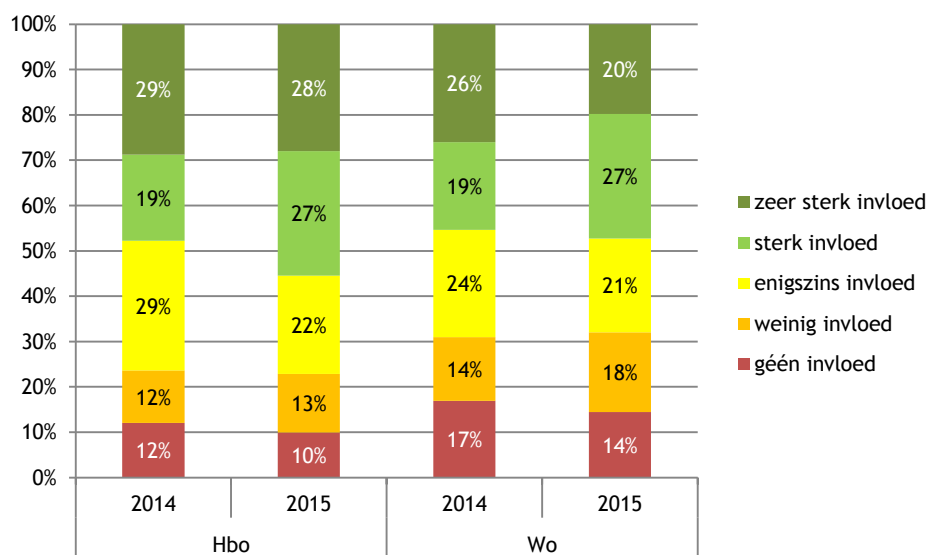
3.5 Opbrengst volgens studenten

In de Startmonitor is aan studenten gevraagd wat volgens hen de opbrengsten zijn van het geheel aan studiekeuzeactiviteiten dat zij kregen aangeboden. In paragraaf 4.6 geven we een overzicht van deze activiteiten voor het cohort 2014¹⁶.

Wat ook de opbrengsten van de studiekeuzecheck kunnen zijn, er is één situatie die geen enkele instelling nastreeft namelijk dat de activiteiten eigenlijk helemaal geen invloed hebben op de aankomende studenten. In figuur 13 is weergegeven hoeveel studenten dit van mening zijn (n.b. in rood staan de percentages respondenten die het zeer sterk eens zijn met de stelling en dus vinden dat de studiekeuzecheck géén invloed had).

We zien enerzijds dat hbo-studenten vaker vinden dat de activiteiten wél invloed hebben en ook dat in 2015 studenten vaker vinden dat de studiekeuzecheck wel invloed heeft dan in 2014.

16 Omdat deze opbrengsten ook in verband worden onderzocht met studieuitval, delen wij deze in hoofdstuk 4 in en niet in dit hoofdstuk.

Figuur 13 Stelling: alle activiteiten na mijn aanmelding hebben samen eigenlijk geén invloed op mij gehad.

3.6 Algemeen oordeel

Ten slotte is studenten gevraagd om een rapportcijfer te geven voor alle activiteiten samen die tussen de aanmelding en de start van de studie hebben plaatsgevonden. De oordelen liggen rond de 7, waarbij zowel in hbo als wo het oordeel in 2015 net iets (significant) hoger is dan in 2014.

Tabel 4 Met welk rapportcijfer beoordeel je alles bij elkaar de activiteiten tussen je aanmelding en 1 september bij je huidige opleiding?

	Hbo		Wo	
	2014	2015	2014	2015
Rapportcijfer	6,91	7,04	6,62	6,78

3.7 Conclusies

Het voert te ver om alle conclusies uit dit hoofdstuk hier nogmaals te herhalen. De belangrijkste conclusies zijn wellicht dat na twee jaren studiekeuzecheck het gros van de nieuwe studenten daadwerkelijk aan een vorm van studiekeuzecheck deelneemt (slechts 7 à 8 procent niet). In het hbo houdt voor zeven op de tien studenten de studiekeuzecheck een combinatie in van activiteiten op afstand en op locatie; in het wo geldt dit voor minder dan de helft van de studenten. Voor de meerderheid van activiteiten zoals het invullen van een vragenlijst over motivatie of het voeren van een persoonlijk of groepsgebesprek is deelname verplicht. Proefstuderen is in het wo vaak verplicht, maar in het hbo minder vaak.

Grofweg acht op de tien studenten ontvangt een studiekeuzeadvies, maar negatieve of kritische adviezen ('twijfel') worden weinig gegeven. In geval studenten een negatief advies of 'twijfel' krijgen, ondernemen zij meestal geen actie als gevolg daarvan. Bovendien blijken juist de studenten met een kritisch of negatief advies die adviezen meestal niet terecht of niet nuttig te vinden.

In 2015 had 7 procent van de nieuwe studenten (ook) een studiekeuzecheck gehad bij een andere dan de uiteindelijk gekozen opleiding. In deze gevallen was vaker sprake van een kritisch of negatief advies (bijna één op de vier). Ongeveer een derde van deze studenten geeft aan dat de activiteiten in die studiekeuzecheck-elders van invloed waren op de keuze om die opleiding niet te kiezen – de ontvangen adviezen zijn minder vaak van invloed dan de activiteiten. Dat zou betekenen dat in totaal grofweg twee procent van de nieuwe studenten in 2014 aan een andere opleiding is begonnen als gevolg van ervaringen in een studiekeuzecheck bij een eerder aangemelde opleiding.

Over het algemeen lijken studenten tevreden over het geheel aan activiteiten in de studiekeuzecheck. Zij beoordelen de studiekeuzecheck gemiddeld met het rapportcijfer 7.

4 Analyse uitval op studentniveau

4.1 Inleiding en opzet

In het voorgaande hoofdstuk beschreven wij de activiteiten en adviezen die studenten krijgen aangeboden in het kader van de studiekeuzecheck. Een relatie met studieuitval werd daarin nog niet onderzocht. In het voorliggende hoofdstuk buigen we ons nu juist wel over de vraag, wat de opbrengsten zijn van de studiekeuzecheck.

Het hoofddoel van de studiekeuzecheck is het reduceren van studieuitval. Dit kan via verschillende mechanismen werken. Een voor de hand liggend mechanisme is dat studenten, op basis van de ervaring met de studiekeuzecheck, afzien van een initiële (verkeerde) studiekeuze. Dit zou betekenen dat studenten zich eerst aanmelden voor een opleiding en vervolgens door de studiekeuzecheck toch een andere opleiding kiezen. Een ander mechanisme kan zijn dat een verplichte studiekeuzecheck de minder gemotiveerde studenten afschrikt. Dit zou betekenen dat studenten al van keuze veranderen voordat zij daadwerkelijk aangemeld zijn voor een opleiding. Verder kan een studiekeuzecheck er ook voor zorgen dat in een vroeg stadium academische en sociale integratie tot stand komt, dat de motivatie en binding worden versterkt en dat studenten bij de start van de studie beginnen met een betere studiehouding. We gaan na of *deelname aan een studiekeuzecheck* (versus geen deelname) een verband heeft met uitval. Ook onderzoeken we of deelname aan een studiekeuzecheck mogelijk de binding die studenten ervaren in het eerste jaar van hun opleiding verhoogt.

Zoals eerder beschreven, kent de studiekeuzecheck veel verschijningsvormen en verschilt ook per instelling of deelname aan de studiekeuzecheck verplicht wordt gesteld. We gaan daarom ook na of het verplicht deelnemen aan een studiekeuzecheck (versus vrijwillig deelnemen en niet deelnemen) van invloed is op de studieuitval. Daarnaast gaan we in op het onderscheid naar de meest voorkomende activiteiten: 1) vragenlijst over studiekeuze, 2) test of toets (kennis/vaardigheden), 3) individueel gesprek, en 4) proefstuderen. Deze activiteiten kunnen online of live plaatsvinden. We maken daarom ook onderscheid naar de manier waarop de activiteit wordt aangeboden.

4.1.1 Bronnen

In dit hoofdstuk maken we gebruik van gegevens uit verschillende bronnen. We gebruiken onder andere gegevens van de Startmonitor. De resultaten van de vragenlijsten zijn gekoppeld aan gegevens over uitval uit het 1CijferHO-bestand (1CHO). Hiermee kunnen we nagaan of studenten die in hun eerste studiejaar hebben deelgenomen aan de Startmonitor, doorgegaan zijn met hun studie of zijn uitgevallen. We selecteren voor deze analyses studenten die in 2014-2015 zijn gestart met een voltijdopleiding, bij de start van de studie jonger zijn dan 25 jaar, niet zijn gestart met een opleiding waar een selectie aan vooraf gaat, en die in het voorgaande studiejaar geen opleiding in het hoger onderwijs hebben gevolgd. De totale groep bestaat uit 8.883 studenten.

Tabel 5 Aantallen respondenten in dit hoofdstuk.

	Hbo		Wo		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Studeert door	4.375	73%	2.343	81%	6.718	76%
Valt uit	1.608	27%	557	19%	2.165	24%
Totaal	5.983	100%	2.900	100%	8.883	100%

Daar waar dat in dit hoofdstuk relevant is worden bij de analyses ook de aantallen respondenten in subgroepen vermeld. In paragraaf 4.8 maken we bij uitzondering gebruik van administratiegegevens van een individuele instelling.

4.1.2 Over toetsing, significantie en interpretatie

In de paragrafen 4.3 tot en met 4.7 van dit hoofdstuk worden verbanden gezocht tussen met name de studiekeuzecheck en studieuitval (maar ook bijvoorbeeld binding). Deze gegevens worden telkens getoond in grafieken, bijvoorbeeld de uitval bij studenten die wel en niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck. Om uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid van al dan niet aantoonbare verbanden of verschillen, worden deze telkens getoetst door middel van een logistische regressieanalyse, waarbij een vaste set controlevariabelen wordt opgenomen, te weten geslacht, leeftijd, functiebeperking, eerste generatie hoger onderwijs, bètastudie en eindcijfer in het vo. In dit rapport concluderen de onderzoekers uitsluitend dat sprake is van verbanden of verschillen, indien de regressieanalyse uitwijst dat het bestudeerde verband of verschil – gecontroleerd voor de genoemde achtergrondvariabelen – significant is ($p < .05$).

Het is goed mogelijk dat grafieken in dit hoofdstuk een verschil tussen twee groepen lijken te suggereren, maar dat dit door de onderzoekers niet wordt geconcludeerd omdat het verschil niet als significant uit de toets volgt. Dit kan meerdere oorzaken hebben, in de eerste plaats natuurlijk dat een verschil in werkelijkheid ook niet bestaat. Maar ook andere factoren kunnen een rol spelen, zoals met name het aantal respondenten: een zelfde procentueel verschil tussen twee groepen is minder snel statistisch significant bij een kleiner aantal respondenten. Dit kan meespelen bij een toets op relatief kleine subgroepen in dit hoofdstuk.

Daarnaast zullen verschillen minder snel significant uit de toets komen als gevolg van het opnemen van controlevariabelen in de toets. Dit is evenwel van groot belang om na te kunnen gaan of een waargenomen verschil daadwerkelijk samenhangt met de predictor (i.c. de studiekeuzecheck) en niet door andere verschillen tussen de groepen. We geven een voorbeeld: studenten met een hoger vo-cijfer vallen minder vaak uit. Stel nu dat studenten met hoge vo-cijfers vaker deelnemen aan een studiekeuzecheck, en vervolgens een lagere uitval wordt waargenomen bij de studenten die aan de studiekeuzecheck deelnemen. De vraag is dan of die lagere uitval (mede) komt door de studiekeuzecheck, of volledig verklaard kan worden door de deelname van studenten met hoge cijfers. Door vo-cijfers als controlevariabele in de toets op te nemen, kan worden nagegaan of het verschil in uitval (ook) op het conto van de studiekeuzecheck kan worden geschreven. Behalve de vo-cijfers nemen wij daarom in dit hoofdstuk telkens ook de andere genoemde achtergrondkenmerken op als controlevariabelen, waarvan bekend is dat deze samenhangen met studiesucces.

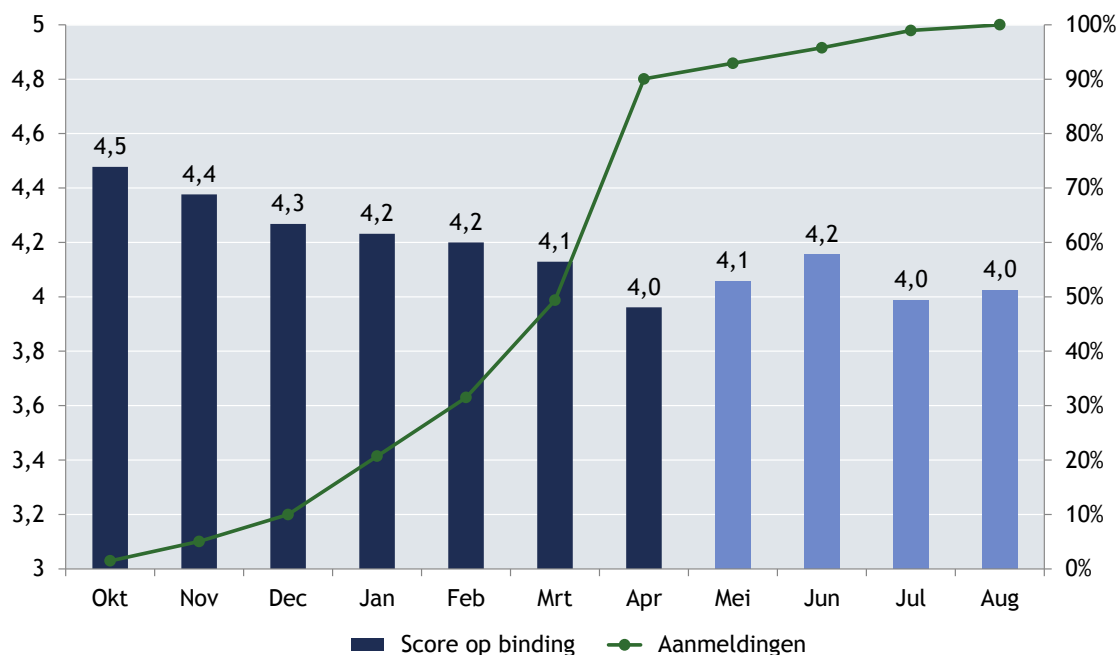
Uitgangspunt voor dit onderzoek is om zo zorgvuldig mogelijk te toetsen of een aantoonbare, dat wil zeggen statistisch significante, samenhang kan worden gevonden tussen de studiekeuzecheck en studieuitval. Alleen indien een significant verband wordt gevonden, kunnen de onderzoekers in dit rapport concluderen dat dit verband bestaat. Dat betekent niet dat indien een toets (bv. met kleine aantallen) geen significant verband oplevert, dit verband ook niet bestaat: het betekent in de eerste plaats dan dat de onderzoekers het verband niet hebben kunnen aantonen. In hoeverre in zo'n geval wel gesproken kan worden van een weliswaar niet significant maar toch 'relevant' of 'betekenisvol' verschil of een 'trend', is onderwerp voor discussie die buiten het bestek van deze rapportage valt.

4.2 Vervroeging aanmelddatum

De aandacht in dit rapport gaat vooral uit naar de activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck en hun mogelijke uitwerking op studenten. Maar de vervroeging van de aanmelddatum naar 1 mei verdient eveneens nadere studie.

Uit eerder onderzoek vóór de vervroeging van de aanmelddatum bleek dat studenten die pas in de zomermaanden hun keuze maakten, vaker uitvielen in het eerste studiejaar en hun studie al met minder overtuiging begonnen. Het vervroegen van de aanmelddatum had daarom als doel om te voorkomen dat deze twijfelende studenten hun aanmelding kunnen uitstellen tot in de zomermaanden. Door hen eerder de keuze te laten maken, zijn zij nog benaderbaar voor enerzijds de studiekeuzecheck bij hogescholen en universiteiten, en anderzijds de keuzebegeleiding (LOB) bij hun vooropleiding.

Een eerste indicatie dat de minder overtuigd kiezende studenten inderdaad beter benaderbaar zijn door de vervroeging van de aanmelddatum, vinden we in figuur 14. In deze grafiek zijn de eerstejaars studenten (zonder ho-geschiedenis) ingedeeld naar de maand waarin zij zich voor hun opleiding hebben aangemeld¹⁷; per aanmeldmaand is met een staafdiagram aangegeven hoe sterk hun binding met de opleiding is bij de start van de studie. De groene lijn geeft cumulatief de aanmeldingen aan; het gros van de studenten meldt zich uiterlijk 1 mei aan voor de opleiding waar zij ook aan beginnen (90%). Merk op dat ongeveer 40 procent van de studenten zich aanmeldt in de maand april.

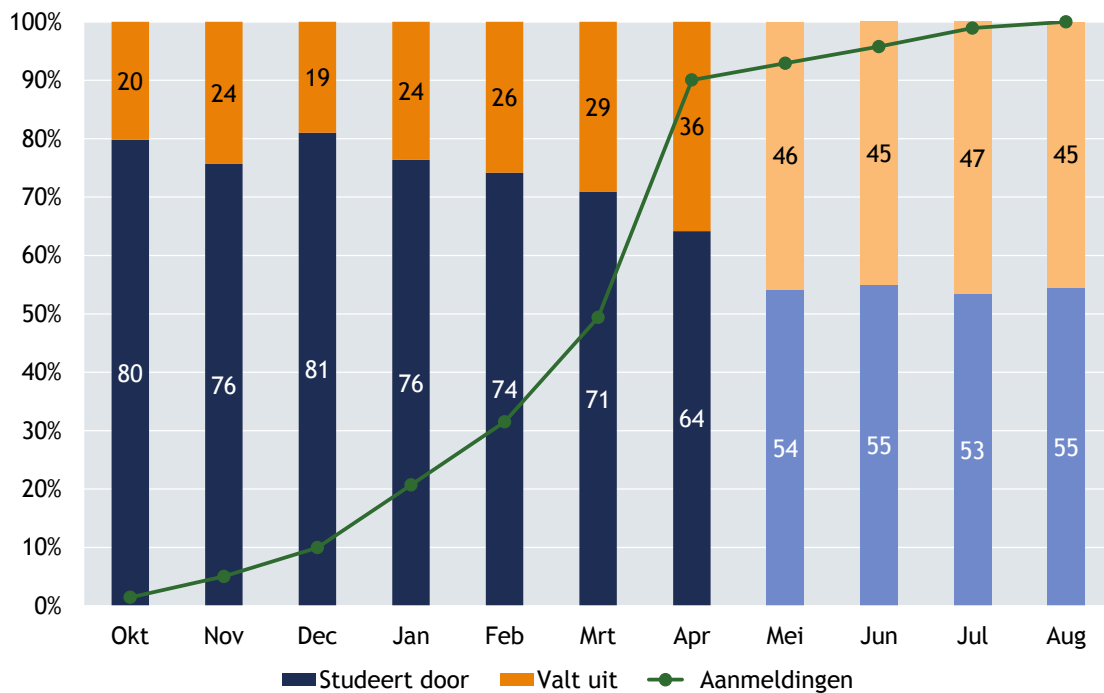
Figuur 14 Per maand van aanmelding de 'binding' van studenten met hun opleiding (staafdiagram; linker-as), plus cumulatief het percentage aanmeldingen (lijndiagram; rechter-as). (Cohort 2014-2015. Bron: aanmelddatum via DUO, binding uit Startmonitor.)

Tegelijkertijd zien we hoe de scores op binding met de studie steeds lager zijn, naarmate studenten zich later aanmelden (de groep die zich vanaf mei nog aanmeldt is slechts klein van omvang: mei t/m augustus samen zo'n 10 procent van de aanmelders). We concluderen hieruit dat de opzet van de vervroeging van de aanmelding in die zin is geslaagd, dat de minder overtuigde studiekezers zich inderdaad eerder aanmelden en daarmee benaderbaar zijn geworden voor de studiekeuzecheck.

Inmiddels is ook bekend welke studenten uit cohort 2014-2015 zijn uitgevallen in hun eerste jaar (dat wil zeggen: zijn gestopt of geswitcht). Ook dit gegeven kunnen we afzetten tegen de maand waarin de studenten zich voor hun studie hebben aangemeld (figuur 15). We zien dat vanaf december het aandeel uitvallers per aanmeldmaand langzaam toeneemt tot 36 procent in de maand april.

Als we dit gegeven per dag bekijken, dan blijkt van de studenten die zich in de laatste drie dagen voor de deadline aanmeldten zelfs de helft uit te vallen in het eerste studiejaar (niet in figuur).

17 Het betreft hier de maand waarin studenten zich hebben aangemeld voor de opleiding waar zij in september daadwerkelijk aan beginnen. Een klein deel van deze studenten kan zich derhalve eerder hebben aangemeld voor een andere opleiding, waar zij uiteindelijk niet starten. De grafiek toont dus de aanmeldingen waar niet meer van wordt afgezien.

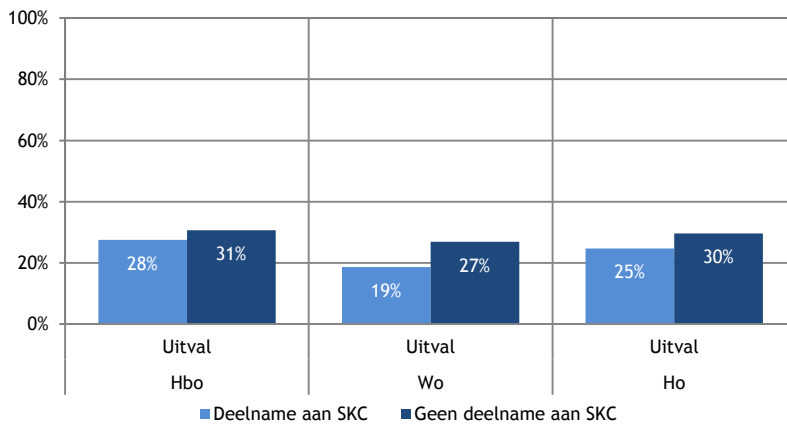
Figuur 15 Per maand van aanmelding het aandeel doorstudeerders en uitvallers (staafdiagram), plus cumulatief het percentage aanmeldingen (lijndiagram). (Cohort 2014-2015. Bron: aanmelddatum via DUO, uitval uit 1CHO.)

De conclusie dat studenten vaker uitvallen, naarmate zij zich later voor de uiterste aanmelddatum aanmelden, sluit aan bij de conclusie dat deze late aanmelders ook minder overtuigd aan hun studie beginnen. Het goede nieuws is dat zij door hun vervroegde aanmelding in de studiekeuzecheck kunnen worden geholpen om op hun keuze te reflecteren en deze eventueel aan te passen. Het minder goede nieuws is dat uit deze figuren ook blijkt dat deze groep wel nog steeds aan de opleiding begint en vaker uitvalt dan de eerdere aanmelders.

4.3 Uitval

Uit het voorgaande hoofdstuk (paragraaf 3.4) kwam naar voren dat de studiekeuzecheck waarschijnlijk niet tot gevolg heeft dat studenten in groten getale afzien van de opleiding waarvoor zij zich hebben aangemeld. De manier waarop de studiekeuzecheck toch een gunstig effect kan hebben op uitval, is dat studenten die bijvoorbeeld minder gemotiveerd zijn voor een opleiding, afgeschrikt worden door een (verplichte) studiekeuzecheck en zich daardoor niet aanmelden, of dat een studiekeuzecheck ervoor zorgt dat de binding met de opleiding sterker wordt en zo uitval in het eerste jaar reduceert.

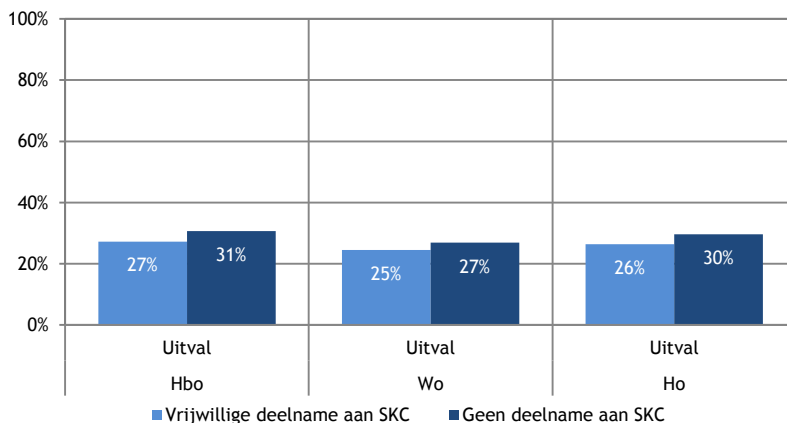
In deze paragraaf gaan we allereerst na of deelname aan de studiekeuzecheck samenhangt met minder uitval in het eerste studiejaar. Hierbij moeten we de kanttekening maken dat selectie-effecten een rol kunnen spelen: mogelijk zetten opleidingen waar de uitval in het eerste jaar traditioneel erg hoog is, meer in op het aanbieden van een studiekeuzecheck dan opleidingen die minder problemen hebben met uitval. Dit kan tot gevolg hebben dat studiekeuzecheck gerelateerd lijkt aan meer uitval, terwijl het in werkelijkheid de uitval (relatief) reduceert. Resultaten dienen daarom voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 16 Uitval in het eerste jaar van het hoger onderwijs naar deelname aan studiekeuzecheck

In figuur 16 is te zien dat van studenten die hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck, een minder groot deel uitvalt dan van studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck. Om na te gaan of de verschillen in uitval tussen deelnemers en niet-deelnemers significant zijn, gebruiken we een logistische regressieanalyse met uitval als afhankelijke maat, deelname aan een studiekeuzecheck als predictor en geslacht, leeftijd, functiebeperking, eerste generatie in het hoger onderwijs, bètastudie en eindcijfer in het vo als controlevariabelen. We zien dat deelname aan een studiekeuzecheck significant gerelateerd is aan een *lagere kans op uitval*, ook als we de controlevariabelen meenemen in de analyse. Als we deze analyse apart doen in het wo en in het hbo, dan zien we dezelfde resultaten in het wo, maar in het hbo is het verschil niet significant¹⁸. In het hbo blijkt het verschil in uitval tussen deelnemers en niet-deelnemers aan een studiekeuzecheck dus verklaard te worden door achtergrondkenmerken van de deelnemers (namelijk de genoemde controlevariabelen leeftijd, geslacht, enz.).

Vervolgens gaan we na of *de verplichting* om deel te nemen aan een studiekeuzecheck samenhangt met uitval. We vergelijken eerst studenten die vrijwillig hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck met studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck.

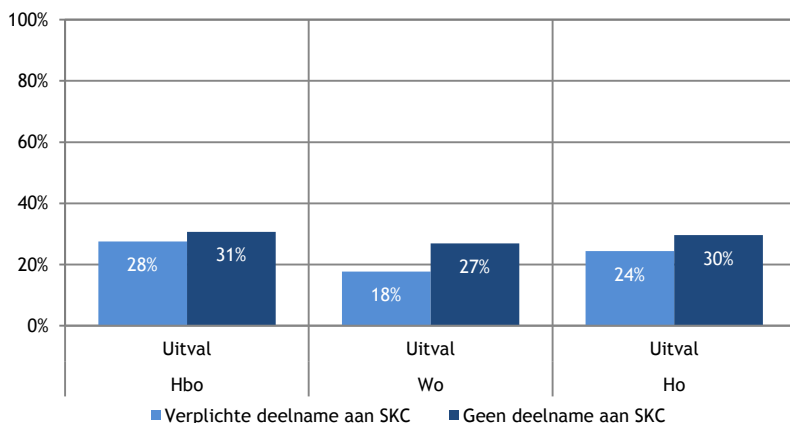

Figuur 17 Uitval in het eerste jaar van het hoger onderwijs naar vrijwillige deelname aan een studiekeuzecheck

18 (p=.062)

In figuur 17 is te zien dat er weinig verschil is waar te nemen in uitval onder studenten die vrijwillig hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck en studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck. Ook met behulp van een regressieanalyse vinden we geen significant verschil tussen deze groepen.

Als we inzoomen op studenten die *verplicht* hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck, zien we wel een aanzienlijk verschil met degenen die niet hebben deelgenomen.

Figuur 18 Uitval in het eerste jaar van het hoger onderwijs naar verplichte deelname aan een studiekeuzecheck

Ook de regressieanalyse waarbij we controleren voor relevante variabelen laat zien dat het verschil in uitval tussen studenten die verplicht hebben deelgenomen en studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck significant is: studenten die verplicht hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck vallen minder vaak uit dan studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck. Als we uitsplitsen naar hbo en wo is dit verschil in het wo wel significant, maar in het hbo niet.

4.3.1 Uitval in het hbo

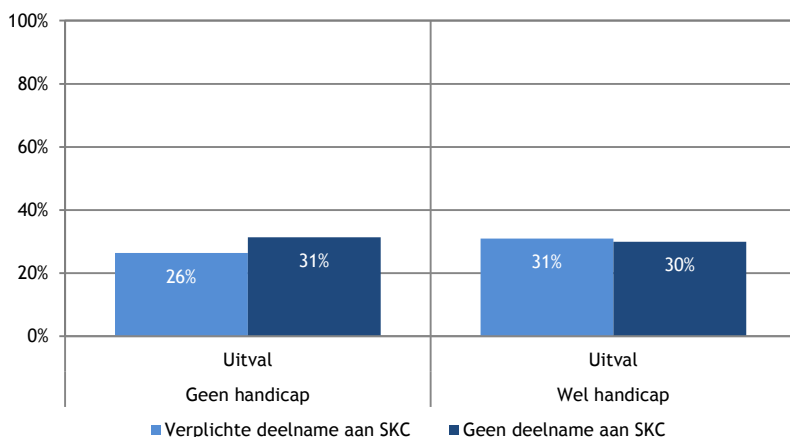
Uit de voorgaande paragraaf bleek dat er in het hbo geen significant verschil is in uitval tussen studenten die wel en niet deelnemen aan een studiekeuzecheck. Echter, door middel van diepte-analyse kunnen er wel enkele subgroepen gedifferentieerd worden waarbij deelname aan een verplichte studiekeuzecheck¹⁹ wel een significant verband laat zien met verminderde uitval: studenten zonder functiebeperking en studenten die geen bètastudie volgen²⁰.

Functiebeperking

Een logistische regressieanalyse met uitval als afhankelijke maat, deelname als predictor en overige relevante kenmerken als controlevariabelen laat zien dat studenten zonder functiebeperking die deelnemen aan een studiekeuzecheck minder vaak uitvallen dan studenten die niet deelnemen aan een studiekeuzecheck (zie figuur 19)²¹. Studenten met functiebeperking laten dit verband niet zien. Het kan

19 Er is in de resultaten geen verschil gevonden tussen deelname versus geen deelname en *verplichte* deelname versus geen deelname.
 20 N.B. Deze analyses zijn toegepast op de subgroepen geslacht, leeftijd, functiebeperking, eerste generatie in het hoger onderwijs, vooropleiding, bètastudie, eindcijfer in het vo en aanmelddatum. Echter, alleen de subgroepen waar significante verbanden werden gevonden, worden hier besproken.
 21 In deze analyse: studenten met functiebeperking: n = 1.077; studenten zonder functiebeperking: n = 3.032.

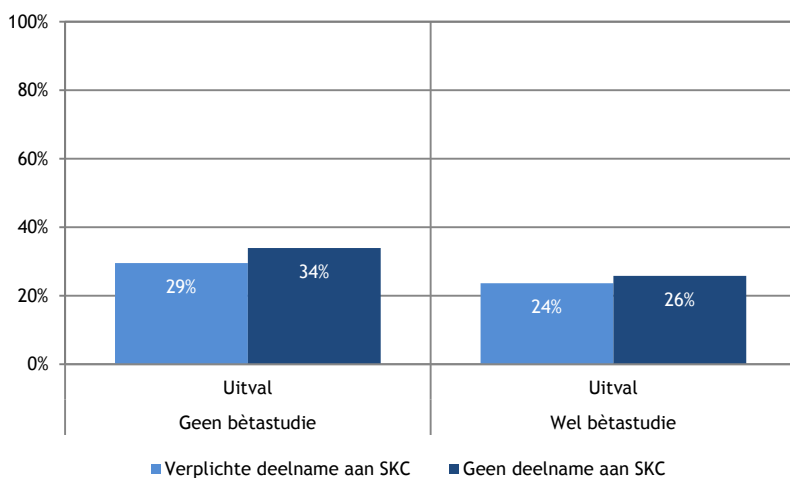
zijn dat studenten met een functiebeperking al bewuster nadenken over en zich meer verdiepen in hun studiekeuze door ondersteuning die ze nodig hebben om te kunnen studeren.

Figuur 19 Uitval in het eerste jaar van het hbo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en naar functiebeperking

Bèta studie

Verder is er een significant verband tussen deelname aan een studiekeuzecheck en uitval bij studenten die geen bètastudie volgen (zie figuur 20). Bij studenten die wel een bètastudie volgen is er geen verband²².

Figuur 20 Uitval in het eerste jaar van het hbo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en naar bètastudie

Het ontbreken van een significant verband bij de groep bèta's zou kunnen komen doordat de uitval bij bètastudenten sowieso significant lager is, ongeacht deelname aan SKC. Hierdoor is er minder ruimte om te dalen, waardoor een eventueel verschil ook minder snel door analyse wordt opgepikt.

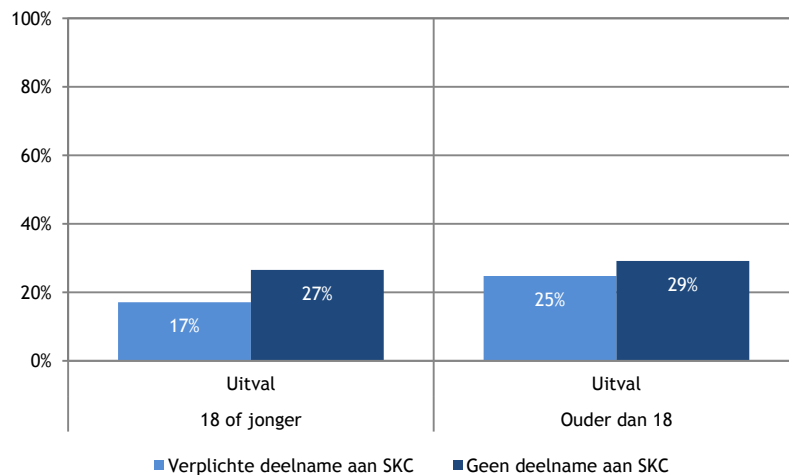
²² In deze analyse: studenten bèta: n=1.173; studenten niet-bèta: n=2.273.

4.3.2 Uitval in het wo

Uit eerdere analyse bleek dat er een significant verschil is in uitval tussen studenten die (verplicht) hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck en studenten die niet hebben deelgenomen. Door middel van diepte-analyse kunnen we aan de hand van achtergrondkenmerken verder differentiëren voor welke studenten verplichte deelname aan een studiekeuzecheck een verband heeft met uitval²³. Deze diepte-analyses bestaan uit logistische regressieanalyses met uitval als afhankelijke maat, (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck als predictor en overige achtergrondkenmerken als controlevariabelen²⁴.

Leeftijd

Bij studenten die achttien jaar of jonger zijn is er een significant verband tussen (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck en verminderde uitval (figuur 21). Dit verschil is niet significant bij studenten die ouder zijn dan achttien. Zoals in figuur 20 te zien is, is het verschil bij studenten die ouder dan achttien zijn ook kleiner (4%) dan bij studenten die achttien jaar of jonger zijn (10%). Echter, het uitblijven van een significant verschil bij studenten die ouder zijn dan achttien kan ook komen doordat er veel minder studenten van ouder dan achttien zijn dan studenten van achttien jaar of jonger²⁵.

Figuur 21 Uitval in eerste studiejaar in wo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en leeftijd

Functiebeperking

Net zoals bij het hbo is er een significant verband gevonden tussen (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck en verminderde uitval bij studenten zonder functiebeperking (figuur 22). Bij studenten met functiebeperking is dit verband niet significant²⁶. Het kan zijn dat studenten met een functiebeperking al bewuster nadenken over en zich meer verdiepen in hun studiekeuze vanwege ondersteuning die ze nodig hebben om te kunnen studeren. Hierdoor heeft deelname aan een studiekeuzecheck mogelijk geen effect meer. Echter, het is in dit geval ook mogelijk dat het aantal studenten met functiebeperking te laag is om een verschil te kunnen constateren aangezien het

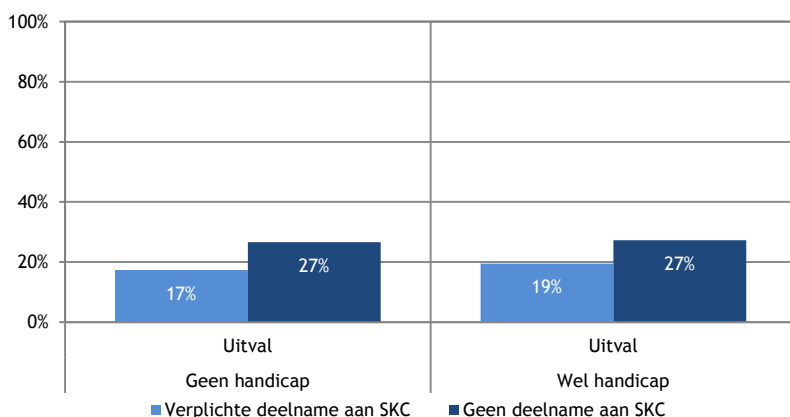
23 Er is in de resultaten geen verschil gevonden tussen deelname versus geen deelname en *verplichte* deelname versus geen deelname.

24 N.B. Net als voor het hbo zijn ook deze analyses voor het wo toegepast op de subgroepen geslacht, leeftijd, functiebeperking, eerste generatie in het hoger onderwijs, bètastudie, eindcijfer in het vo en aanmelddatum. Echter, alleen de subgroepen waar significante verbanden werden gevonden, worden hier besproken.

25 In deze analyse: studenten ouder dan achttien: n = 185; studenten van achttien jaar of jonger: n = 2.194.

26 In deze analyse: studenten zonder functiebeperking: n=2.004; studenten met functiebeperking: n=375.

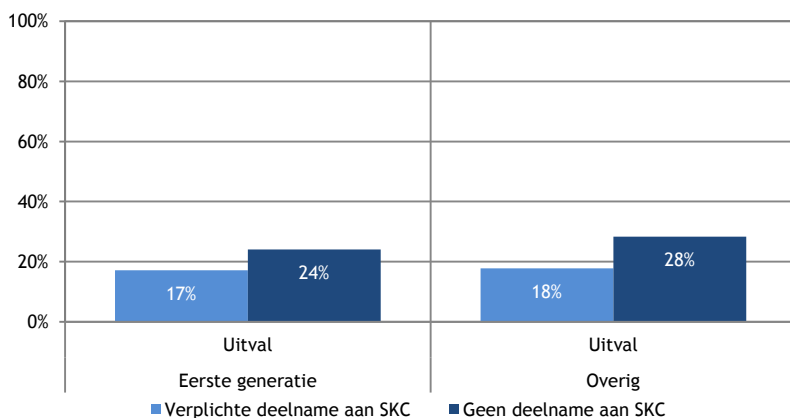
procentuele verschil bij studenten met functiebeperking 8% is tegenover 10% bij studenten zonder functiebeperking, waarmee het verschil tussen de groepen op het eerste gezicht niet heel groot is.

Figuur 22 Uitval in het eerste studiejaar in het wo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en functiebeperking

Eerste generatie

Bij studenten met hoogopgeleide ouders is er een significant verband tussen (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck en verminderde uitval (figuur 23). Dit significante verband is er niet bij studenten zonder hoogopgeleide ouders (eerste generatiestudenten). De theorie dat studenten met een lagere sociaal economische status (SES) meer baat zouden kunnen hebben bij een studiekeuzecheck dan studenten met een hogere-SES achtergrond (vanwege verminderde toegang tot hulp- en informatiebronnen in de thuisomgeving) wordt dus niet ondersteund.

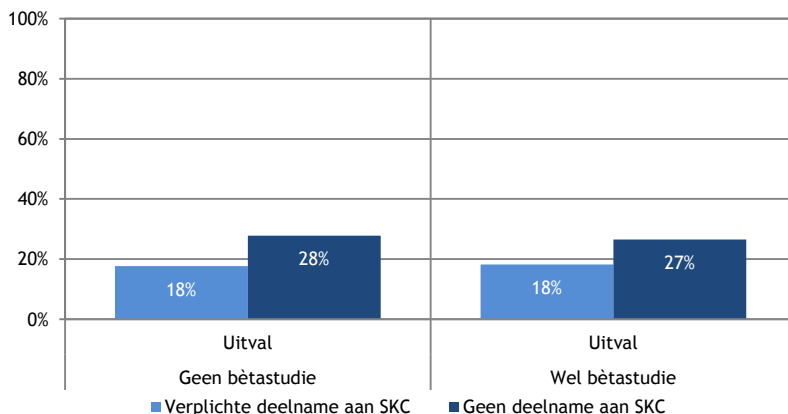
Figuur 23 Uitval in het eerste jaar in het wo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en generatie

Wel zou het zo kunnen zijn dat er bij eerste generatiestudenten geen verband wordt gevonden doordat deze groep relatief klein is²⁷ waardoor verschillen moeilijker aangetoond kunnen worden.

27 In deze analyse: eerste generatiestudenten: n = 649; studenten met hoogopgeleide ouders: n = 1.730.

Bètastudie

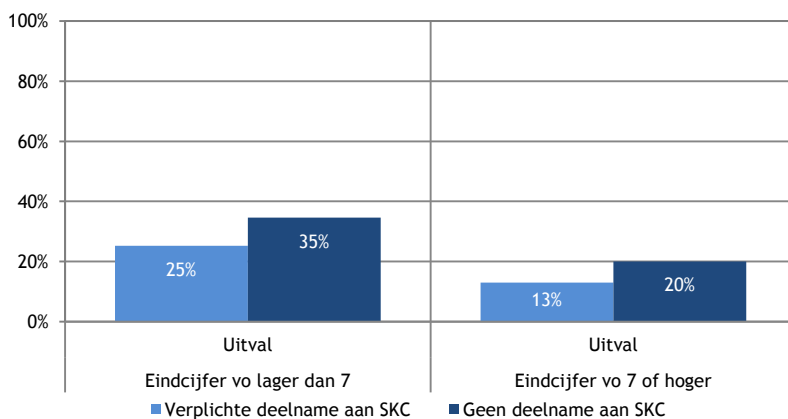
Net zoals in het hbo is er in het wo een significant verband gevonden tussen (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck en verminderde uitval bij studenten die geen bètastudie volgen (figuur 24). Dit verband is niet significant bij studenten die wel een bètastudie volgen²⁸.

Figuur 24 Uitval in het eerste jaar in het wo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en bètastudie

Eindcijfer vooropleiding

Studenten die een zeven of lager als gemiddelde eindcijfer bij hun vooropleiding hadden, hebben mogelijk meer baat bij (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck: deelname is gerelateerd aan verminderde uitval (figuur 25). Bij studenten die een hoger eindcijfer dan een zeven hadden was er geen verband tussen (verplichte) deelname en uitval.

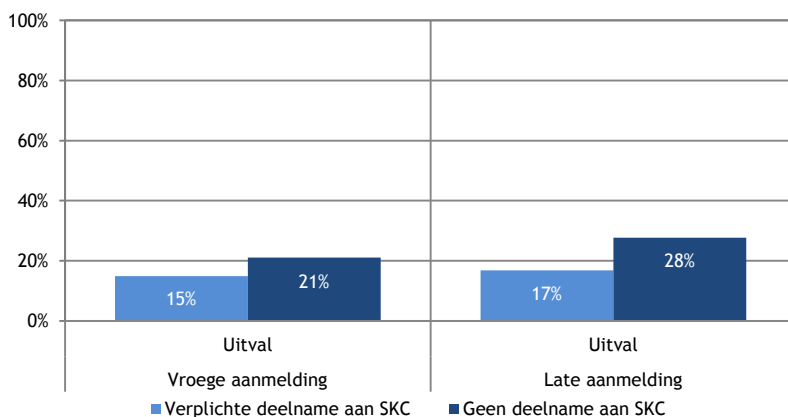
Figuur 25 Uitval in het eerste jaar in het wo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en eindcijfer vo

Echter, er is bij de groep met een hoogvo-cijfer wel een verschil van zeven procent in uitval tussen deelnemers aan de studiekeuzecheck en niet-deelnemers. Het ontbreken van een significant verband bij studenten die een hoger eindcijfer dan een zeven hadden, zou verklaard kunnen worden door het feit dat de uitval onder deze groep sowieso lager is dan bij studenten met een eindcijfer van een zeven of lager, ongeacht deelname aan SKC. Door de lagere uitval is er ook minder ruimte om te dalen, waardoor een significant verschil moeilijker aan te tonen is.

28 In deze analyse: studenten bèta: n=1.168; studenten niet-bèta: n=1.398.

Moment van aanmelding.

Om na te gaan of het moment van aanmelden van invloed is op de opbrengst van een studiekeuzecheck is de groep opgedeeld in vroege aanmelders, die zich tot en met februari hebben ingeschreven, en studenten die zich vanaf maart hebben ingeschreven (figuur 26). Uit de analyse blijkt dat er bij aanmelding tot en met februari geen verband is tussen (verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck en verminderde uitval. Echter, bij de groep die zich aanmeldde tussen maart en 1 mei is dit verband er wel: (verplichte) deelname is gerelateerd aan minder uitval. Dit is een belangrijke constatering, omdat we eerder al zagen dat juist deze groep studiekeuzers die zich aanmeldt vlak voor de datum van 1 mei, wordt gekenmerkt door een relatief lage binding en hoge uitval.

Figuur 26 Uitval in het eerste jaar in het wo, naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck en naar moment van aanmelding (tot en met februari versus maart tot en met 1 mei)

4.4 Studiekeuzeactiviteiten

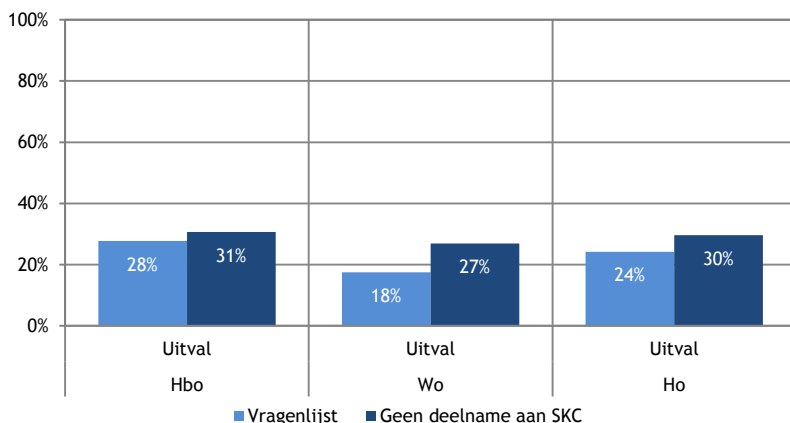
De meest voorkomende activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck zijn 1) een vragenlijst over studiekeuze, 2) een test of toets (kennis/vaardigheden), 3) een individueel gesprek, en 4) proefstuderen. Voor deze activiteiten gaan we na of deze gerelateerd zijn aan uitval. Zoals aangekondigd in paragraaf 4.1.2 doen we dat ook hier weer met behulp van logistische regressieanalyses met studieuitval als afhankelijke maat, de onderzochte studiekeuzeactiviteit als predictor en met een zestal achtergrondkenmerken als controlevariabelen.

Bij deze analyses moet worden opgemerkt dat, zoals we eerder zagen in paragraaf 3.2, de verschillende studiekeuzeactiviteiten in alle mogelijke combinaties worden aangeboden. Indien daarom in deze paragraaf groepen studenten worden vergeleken die wel en niet aan een bepaalde activiteit hebben deelgenomen, dan kunnen we dit niet isoleren van deelname aan andere activiteiten. Een groot deel van de deelnemers aan een specifieke onderzochte activiteit zal daarnaast ook aan andere activiteiten hebben deelgenomen. In die zin is bijvoorbeeld de groep studenten die wel een vragenlijst over studiekeuze invulde dus eigenlijk een groep die 'ten minste' een vragenlijst invulde en mogelijk nog meer deed. Wel kunnen we deze groep vergelijken met studenten die aan geen enkele activiteit deelnamen.

Vragenlijst

In figuur 27 zien we dat deelname aan een vragenlijst gerelateerd is aan minder uitval. Na analyse blijkt dat dit verschil alleen in het wo significant is. Dit beeld is hetzelfde als we inzoomen op verplichte deelname aan een vragenlijst.

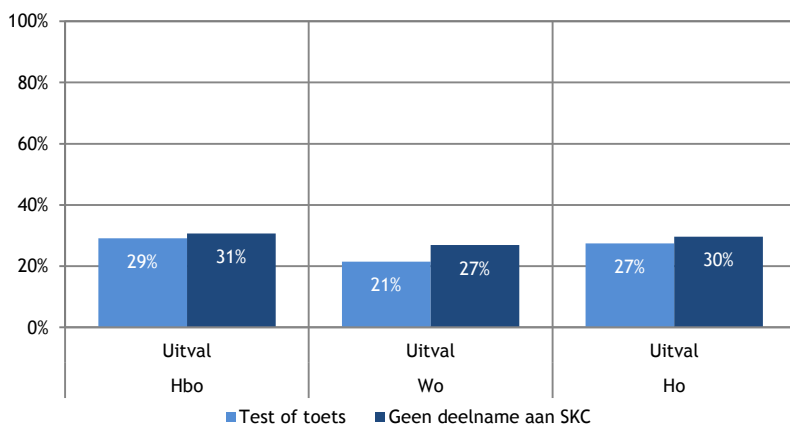
Vanwege de omstandigheid dat studiekeuzeactiviteiten vaak in combinaties voorkomen, kunnen we de conclusie hier nog zorgvuldiger formuleren: in het wo vallen studenten die *ten minste* deelnemen aan een vragenlijst over de studiekeuze, minder vaak uit dan studenten die aan geen enkele activiteit deelnemen. Bij de volgende drie onderzochte keuzeactiviteiten zullen wij deze uitgebreide formulering achterwege laten.

Figuur 27 Uitval in hbo en wo, naar deelname aan een vragenlijst versus geen studiekeuzecheck

Test of toets

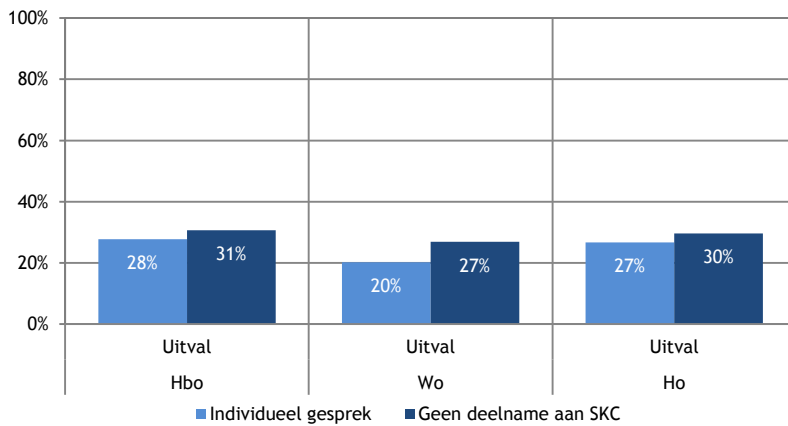
Deelname aan een test of toets is zowel in hbo als wo niet significant gerelateerd aan minder uitval (figuur 28). Dit geldt ook voor studenten die verplicht deel hebben genomen aan een test of toets.

Figuur 28 Uitval in hbo en wo, naar deelname aan test of toets versus geen studiekeuzecheck

Individueel gesprek

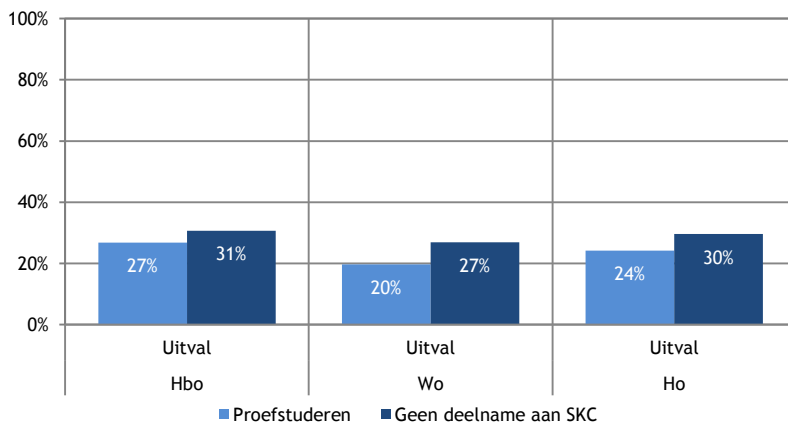
Deelname aan een individueel gesprek blijkt zowel in wo als hbo niet significant gerelateerd te zijn aan minder uitval (figuur 29). Als we inzoomen op studenten die verplicht hebben deelgenomen aan een gesprek, dan blijkt dit in het wo een significant verband te hebben met minder uitval.

Figuur 29 Uitval in hbo en wo, naar deelname aan een individueel gesprek versus geen studiekeuzecheck

Proefstudereren

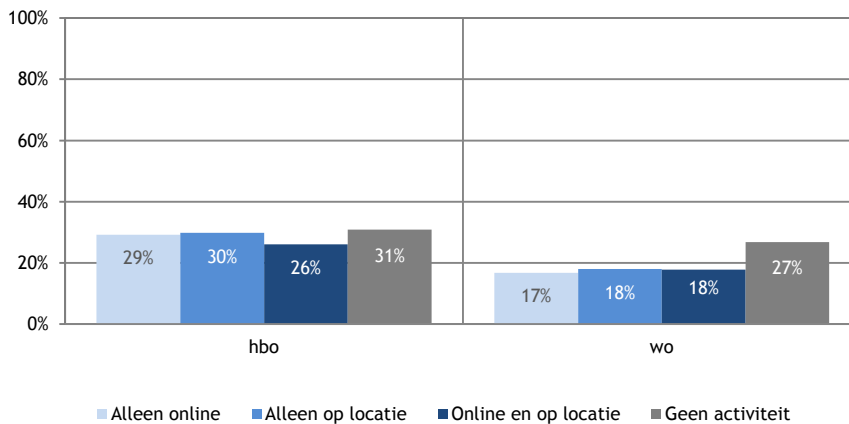
In het hbo en wo is deelname (al dan niet verplicht) aan proefstudereren niet significant gerelateerd aan minder uitval (figuur 30).

Figuur 30 Uitval in hbo en wo, naar deelname aan proefstudereren versus geen studiekeuzecheck

Activiteiten online en/of op locatie

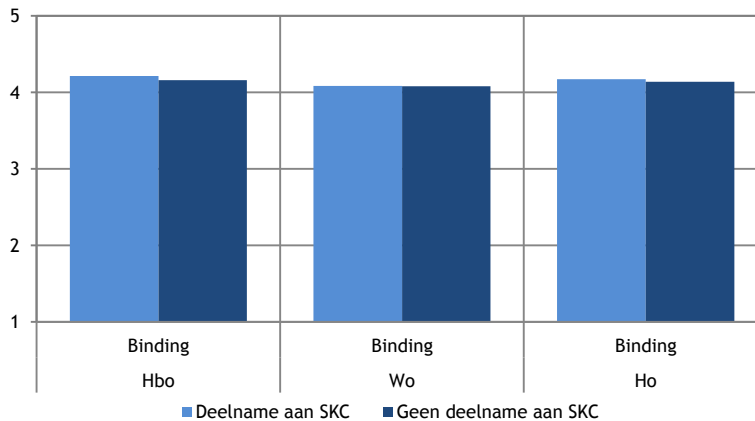
De studiekeuzecheck kan uitgevoerd worden op de locatie van de instelling of online. Sommige studenten hebben deelgenomen aan zowel een online studiekeuzecheck als een studiekeuzecheck op locatie. Uit nadere analyse blijkt dat in het wo zowel studiekeuzechecks online als op locatie (of combinaties daarvan) gerelateerd zijn aan minder uitval, terwijl dit verband er in het hbo niet is. In het hbo is er op basis van deze analyse geen reden om aan te nemen dat deelname aan een studiekeuzecheck (ongeacht de locatie) een verband heeft met de uitval.

Figuur 31 Uitval in het hbo en wo naar locatie van studiekeuzecheck

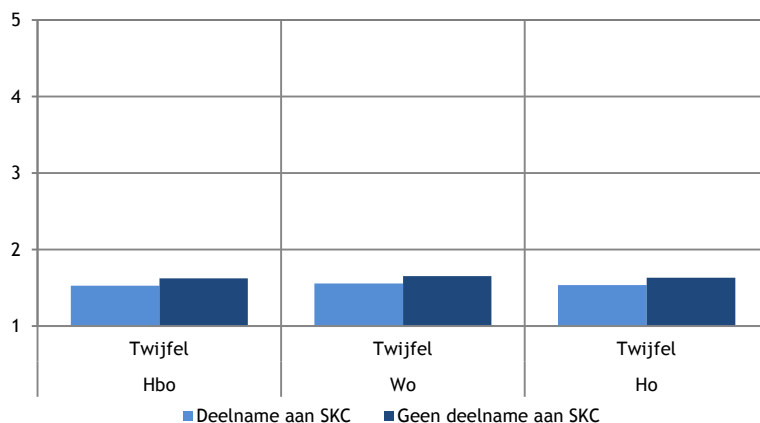
4.5 Binding met opleiding

In deze paragraaf gaan we na of deelname aan een studiekeuzecheck gerelateerd is aan meer binding met de opleiding. Binding met de opleiding, oftewel de door de student ervaren match met de studie, is in de Startmonitor altijd een belangrijke voorspeller gebleken van studiesucces.

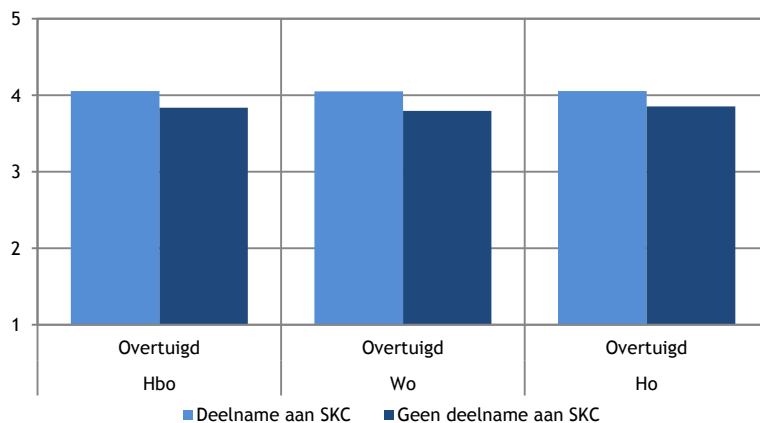
Figuur 32 Binding met de studie (schaal 1-5) bij de start van het studiejaar in het hbo en wo, naar wel verplichte deelname aan studiekeuzecheck versus geen deelname aan studiekeuzecheck

In figuur 32 is te zien dat studenten die deel hebben genomen aan een verplichte studiekeuzecheck, iets meer binding ervaren bij de start van de studie dan studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck. Uit nadere analyse, ook hier weer met controle voor de relevante kenmerken, blijkt dit verschil in het hbo wel significant te zijn maar in het wo niet.

Figuur 33 Twijfel (schaal 1-5), naar verplichte deelname aan studiekeuzecheck versus geen deelname studiekeuzecheck

Als het gaat om twijfel over de juistheid van de studiekeuze, zien we dat studenten die wel hebben deelgenomen aan een verplichte studiekeuzecheck minder twijfel ervaren dan studenten die niet hebben deelgenomen aan een studiekeuzecheck (figuur 33). Dit verschil is zowel in het hbo als wo significant, ook na controle voor relevante achtergrondkenmerken.

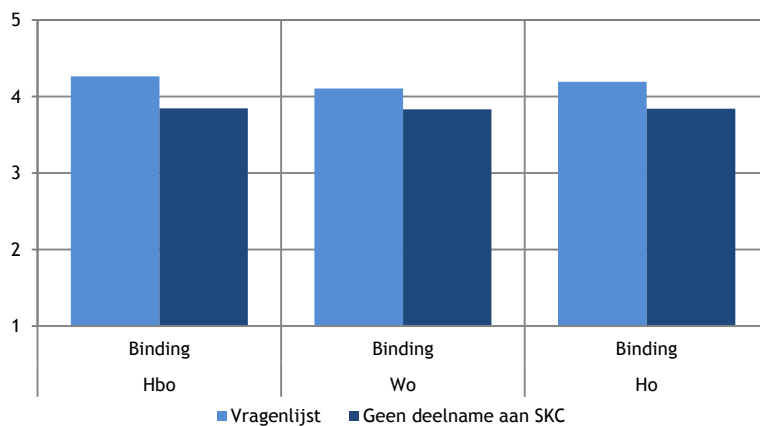

Figuur 34 Overtuigd zijn van studiekeuze (schaal 1-5), verplichte deelname aan studiekeuzecheck versus geen deelname studiekeuzecheck

Ook blijken studenten die verplicht aan een studiekeuzecheck hebben deelgenomen meer overtuigd te zijn van hun studiekeuze bij aanvang van de studie. Dit verschil is in hbo en wo significant, ook na controle voor achtergrondkenmerken.

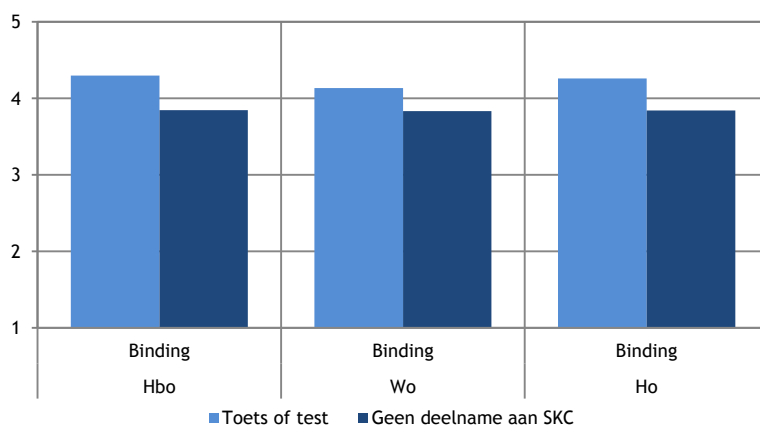
Afzonderlijke studiekeuzeactiviteiten en binding

In het voorgaande werd duidelijk dat vooral als de studiekeuzecheck verplicht is, er vaak een verband gevonden kan worden tussen deelname aan een studiekeuzecheck en minder kans op uitval, en meer binding met de opleiding. In deze paragraaf gaan we in op het verband tussen verplichte afzonderlijke studiekeuzeactiviteiten en binding.

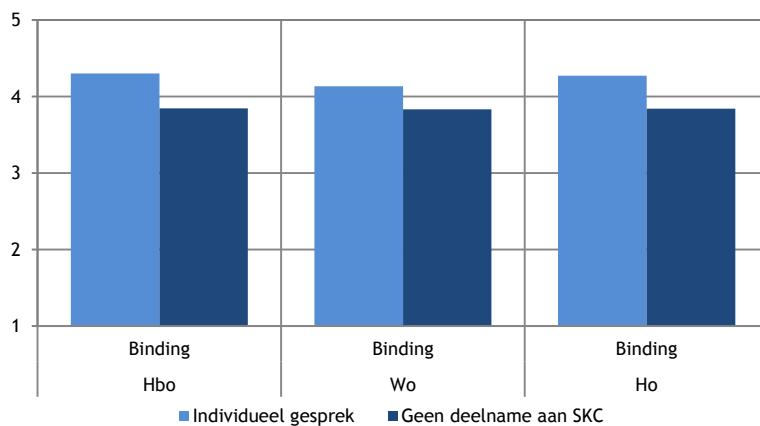
Figuur 35 Binding met de studie (schaal 1-5) bij de start van het studiejaar in het hbo en wo, naar verplichte deelname aan vragenlijst versus geen deelname aan studiekeuzecheck

In het hbo is verplichte deelname aan (ten minste) een vragenlijst gerelateerd aan meer binding met de opleiding, maar in het wo niet (figuur 35).

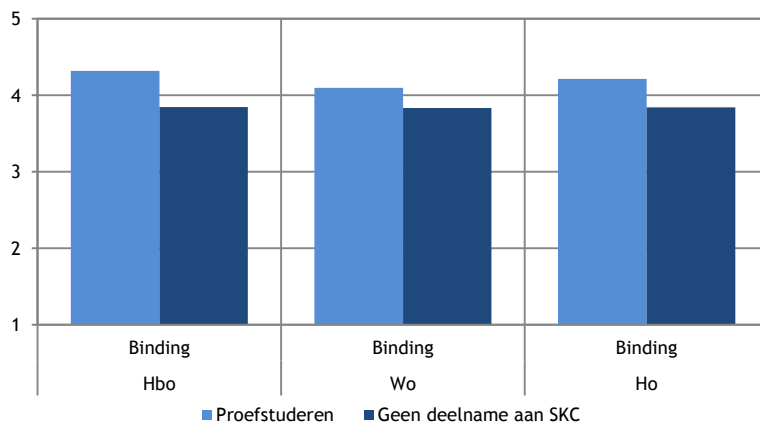
Figuur 36 Binding met de studie (schaal 1-5) bij de start van het studiejaar in het hbo en wo, naar verplichte deelname aan een toets of test versus geen deelname aan studiekeuzecheck

Ook verplichte deelname aan een toets of test is in het hbo significant gerelateerd aan binding met de opleiding, maar in het wo niet (figuur 36).

Figuur 37 Binding met de studie (schaal 1-5) bij de start van het studiejaar in het hbo en wo, naar verplichte deelname aan een individueel gesprek versus geen deelname aan studiekeuzecheck

Studenten in het hbo die verplicht deelnemen aan een individueel gesprek, ervaren significant meer binding met de opleiding dan studenten die niet deelnemen aan een studiekeuzecheck. Dit verband wordt in het wo niet gevonden (figuur 37).

Figuur 38 Binding met de studie (schaal 1-5) bij de start van het studiejaar in het hbo en wo, naar verplichte deelname aan proefstudies versus geen deelname aan studiekeuzecheck

Hbo-studenten die verplicht deelnemen aan proefstudies ervaren significant meer binding met de opleiding dan studenten die niet deelnemen aan een studiekeuzecheck. Dit verband wordt in het wo niet gevonden (figuur 38).

4.6 Het verbeteren van kennis en inzicht door studiekeuzeactiviteiten

We hebben laten zien dat het verplicht deelnemen aan studiekeuzeactiviteiten met name in het wo gerelateerd is aan minder uitval. Deelname aan deze activiteiten zou inzicht en kennis kunnen vergroten en tevens de sociale en academische integratie in een vroeg stadium kunnen verhogen. Om na te gaan of het plausibel is dat de studiekeuzecheck deze werking heeft, is aan deelnemers gevraagd wat in hun beleving het effect is geweest van alle studiekeuzeactiviteiten samen tussen de aanmelding en 1 september. In deze paragraaf gaan we ook na of de opbrengsten die deelnemers hebben ervaren, gerelateerd zijn aan uitval.

In tabel 6 is te zien dat bijna 60 procent van de deelnemers vindt dat de activiteiten sterk tot zeer sterk hebben bijgedragen aan het enthousiasme om met de opleiding te beginnen en aan de overtuiging dat de opleiding past bij de interesse en capaciteiten. Het minst wordt ervaren dat de activiteiten een beter beeld geven van het beroep waarvoor de studie opleidt.

Tabel 6 Opbrengsten van studiekeuzecheck-activiteiten volgens deelnemers

Opbrengsten	%
mijn overtuiging dat de opleiding past bij mijn interesse en capaciteiten	59
meer enthousiasme om met de opleiding te beginnen	58
groter gevoel van verbondenheid met je nieuwe opleiding of instelling	48
een beter beeld van de inhoud van de opleiding	47
een beter beeld van je eigen voorkeuren/interesses	47
een beter beeld van wat nodig is om deze opleiding succesvol te kunnen doorlopen	47
mijn overtuiging dat het latere beroep past bij mijn interesse en capaciteiten	43
een beter beeld van je eigen capaciteiten	37
een beter beeld van het beroep waarvoor de studie opleidt	30

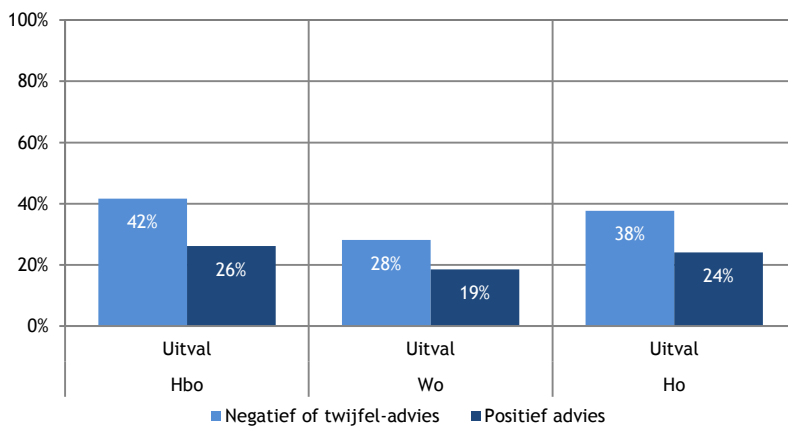
Met behulp van regressieanalyse is nagegaan of de overtuiging dat de activiteiten een effect hebben gehad, een relatie heeft met uitval in het eerste studiejaar. Hieruit blijkt dat er een verband is met drie items uit deze vraag. Het ervaren effect dat de activiteiten hebben bijgedragen aan de overtuiging dat de opleiding past bij de eigen interesse en capaciteiten is gerelateerd aan minder uitval in het eerste jaar. Daarnaast vonden we ook een tegenovergesteld verband: het rapporteren dat de activiteiten een beter beeld hebben gegeven van wat er nodig is om de opleiding succesvol af te ronden en dat deelnemers een beter beeld van het beroep hebben gekregen, is gerelateerd aan *meer uitval* in het eerste jaar. Deze resultaten zijn een aanwijzing dat studiekeuzeactiviteiten een werking hebben via het verhogen van de overtuiging van de juiste keuze van studenten. We vinden geen aanwijzingen dat het geven van informatie het werkzame bestanddeel van de studiekeuzecheck is.

4.7 Studiekeuzeadvies

In hoofdstuk 3 zagen we eerder dat van de studenten die aan een keuzeactiviteit deelnemen een ruime meerderheid een studiekeuzeadvies krijgt, en ook dat van deze adviezen slechts een klein deel negatief is. In figuur 39 is nu weergegeven hoe groot de uitval is onder studenten die een positief advies of een negatief advies krijgen. Voor deze analyse zijn de adviezen 'twijfel' en 'negatief' samengevoegd, omdat in de praktijk het onderscheid hiertussen niet altijd goed te maken valt²⁹.

Studenten die een negatief of twijfel-advies krijgen, vallen vaker uit in het eerste studiejaar dan studenten die een positief advies krijgen. Een logistische regressieanalyse laat zien dat dit verschil, ook na controleren voor relevante achtergrondkenmerken, significant is. Ook zijn de verschillen zowel in hbo als wo afzonderlijk significant.

29 Een 'negatief' advies kan aangeven dat er onvoldoende match is tussen student en opleiding, maar sommige instellingen doen alleen uitspraken over de oriëntatie van studiekeuzers (onvoldoende georiënteerd) en weer andere geven helemaal geen 'negatief' advies maar hooguit een advies 'twijfel'.

Figuur 39 Uitval in hbo en wo, naar advies na deelname aan studiekeuzecheck

De conclusie dat negatieve (of twijfel-)adviezen inderdaad samenhangen met studieuitval betekent nog niet dat als gevolg van de studiekeuzecheck en het studiekeuzeadvies de uitval ook daalt. Daartoe is nodig dat studenten zich ook iets gelegen laten liggen aan het negatieve advies en dat is – zo bleek in paragraaf 3.3 – lang niet altijd het geval.

De vraag of dat een probleem is, kan op verschillende manieren worden benaderd. Enerzijds is het jammer als een deel van deze studiekeuzers terecht een negatief advies krijgt en desondanks niet voor de verkeerde keuze behoed kan worden. Anderzijds studeert ook van de studenten met een negatief advies toch bijna twee derde wél door na het eerste studiejaar. In ieder geval maakt deze analyse duidelijk dat de studiekeuzeadviezen in hbo en wo inderdaad hout snijden omdat zij in zekere mate studiesucces voorspellen, maar tegelijkertijd bij lange na niet voldoende om op basis daarvan een selectie toe te kunnen passen.

4.8 Eerst risicosignalering, dan gesprek en advies

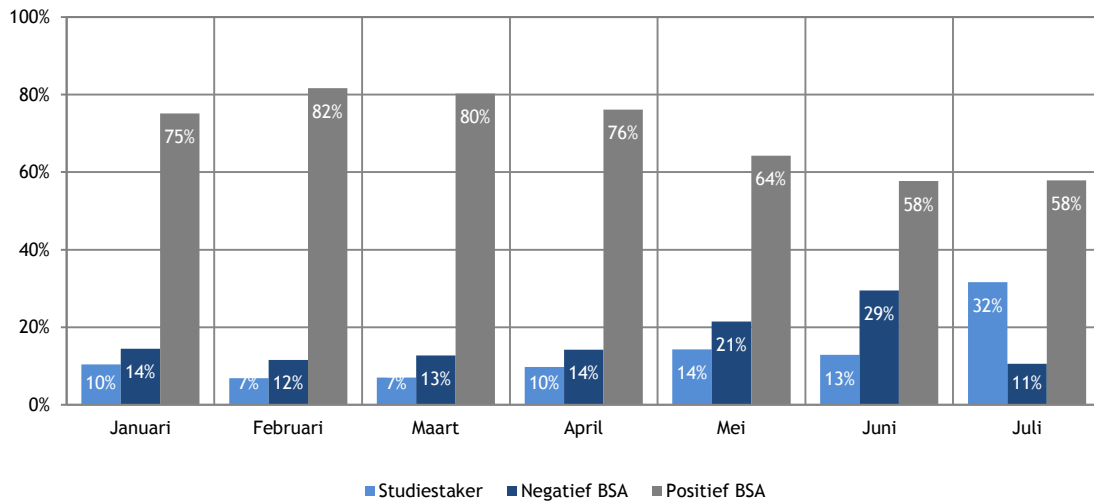
In de voorgaande paragraaf zagen we dat studenten die een negatief studiekeuzeadvies krijgen, vaker uitvallen in hun eerste studiejaar. Meerdere instellingen hanteren in hun studiekeuzecheck echter een twee-stappenstrategie. Deze houdt in dat studenten eerst een vragenlijst invullen over hun studiekeuze, op basis waarvan wordt bepaald of het al dan niet om een 'risico-student' gaat. Alleen de studenten die aangemerkt worden als risico-student worden vervolgens uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek op basis waarvan een advies wordt gegeven.

In deze paragraaf maken we bij uitzondering niét gebruik van gegevens uit de Startmonitor, maar van de administratiegegevens van één instelling die zo'n twee-stappenstrategie hanteert. Deze instelling heeft speciaal gegevens ter beschikking gesteld voor het onderzoek naar de studiekeuzecheck (n = 4.127).

Maand van aanmelding

Een van de signalen waar op gelet kan worden bij het bepalen of een student een risicoprofiel heeft, is het moment van aanmelding voorafgaand aan het studiejaar. In paragraaf 4.2 zagen we eerder al op basis van landelijke cijfers dat studenten die zich laat voor de uiterste aanmelddatum van 1 mei aanmelden, vaker uitvallen in het eerste studiejaar.

In figuur 40 hieronder kunnen we met behulp van de instellingsgegevens van een specifieke instelling ook per maand van aanmelding onderscheid maken naar studenten die in hun eerste studiejaar een positief of negatief bindend studieadvies (BSA) krijgen en studenten die 'spontaan' uitvallen (d.w.z. zonder negatief BSA).

Figuur 40 Resultaat van het eerste studiejaar, naar maand van aanmelding

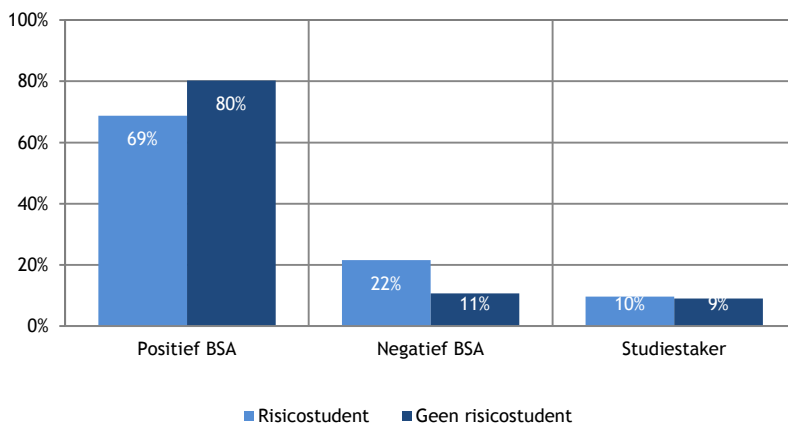
We zien dat onder de late aanmelders zich meer uiteindelijke studiestakers bevinden dan onder vroege aanmelders. Ook is de kans op een positief BSA groter onder studenten die zich vóór mei aanmelden.

Risicosignalering

Vervolgens is in kaart gebracht of de risicosignalering van de specifieke instelling ook voorspellend is voor resultaten in het eerste studiejaar. In de eerste plaats blijken studenten die gesignaleerd worden als risicostudent significant vaker uit te vallen in het eerste studiejaar (31% vs. 19,7% bij studenten zonder risicoprofiel; niet in grafiek).

In figuur 41 maken we weer onderscheid naar studenten met een positief en negatief BSA en andere uitvallers. De studenten die zijn aangemerkt als risicostudent op basis van de vragenlijst van de specifieke instelling, blijken vaker een negatief BSA te krijgen aan het eind van het eerste studiejaar, en minder vaak een positief BSA. Deze verschillen zijn significant. Er is weinig tot geen verschil tussen risicostudenten en niet-risicostudenten in de kans om spontane studiestaker te worden. De risicosignalering voorspelt dus een grotere kans op uitval, als het gaat om uitval door een negatief BSA.³⁰

30 Overigens signaleert deze instelling zelf dat studenten die helemaal geen vragenlijst invullen, een nog grotere kans op uitval vertonen (niet in grafiek).

Figuur 41 Resultaat in het eerste studiejaar, naar risicostudent versus geen risicostudent

Studiekeuzeadvies

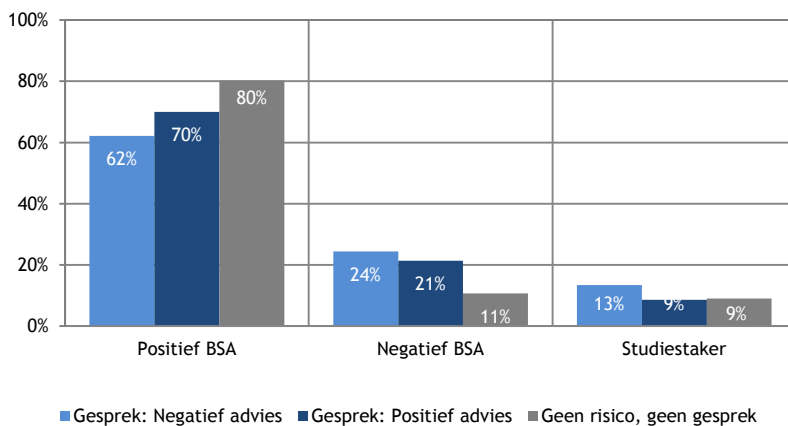
Studenten met een risicoprofiel worden uitgenodigd voor een studiekeuzegesprek en ontvangen hierna een studiekeuzeadvies. De betreffende instelling geeft eigenlijk geen 'negatieve' adviezen, maar adviseert studenten om hun studiekeuze te 'heroverwegen'. Van de studenten die een advies tot heroverwegen hebben gekregen, lijkt een groter deel uit te vallen dan van studenten die een positief advies hebben gekregen: 38 procent tegen 30 procent (niet in grafiek). Dit verschil is echter niet significant. De uitval is hoog onder iedereen die op gesprek is geweest naar aanleiding van de risicosignalering.

In figuur 42 vergelijken we de studenten die voorafgaand aan de studie al dan niet een risicoprofiel en advies tot heroverwegen kregen wat betreft hun BSA en uitval in het eerste jaar. We zien dat studenten met een positief studiekeuzeadvies vaker een positief BSA krijgen en minder vaak een negatief BSA, vergeleken met studenten die wordt aangeraden hun keuze te heroverwegen. Deze verbanden zijn significant. Echter, de uitslag van het gesprek heeft geen significante relatie met de kans om spontane studiestaker te worden. Ook de uitslag van het studiekeuzegesprek voorspelt dus een grotere kans op uitval naar aanleiding van een negatief BSA.

Voorlopige conclusie eerst risicosignalering, dan gesprek

Diverse instellingen maken gebruik van een twee-stappen strategie rondom de studiekeuzecheck en inventariseren eerst aan de hand van een vragenlijst of studenten een risicoprofiel vertonen, om vervolgens specifiek deze 'risicostudenten' uit te nodigen voor een gesprek en hen op basis daarvan een studiekeuzeadvies te geven. In deze paragraaf mochten wij gebruik maken van administratiegegevens van een specifieke instelling, als voorbeeld van een instelling die deze aanpak volgt.

Bij deze instelling kunnen we constateren dat het toegepaste signaleringsinstrument op zichzelf al uitval voorspelt, althans significant daarmee samenhangt. Wanneer we onderscheid maken naar studenten met een positief en negatief BSA en studenten die zonder negatief BSA 'spontaan' uitvallen, dan blijken zowel het signaleringsinstrument als de adviezen die na een gesprek worden gegeven significant samen te hangen met de uitval door een negatief BSA, en niet met spontane uitval.

Figuur 42 Resultaat in het eerste studiejaar, naar uitslag van het studiekeuzegebesprek (versus geen gesprek vanwege geen risico)

4.9 Conclusies

Het hoofddoel van de studiekeuzecheck is het reduceren van studieuitval in het hoger onderwijs. We hebben aanwijzingen gevonden dat de studiekeuzecheck inderdaad uitval kan reduceren, met name als deelname verplicht is.

In het wo hebben we een relatie gevonden tussen (met name verplichte) deelname aan een studiekeuzecheck en minder uitval. Na diepte-analyse bleek dat er enkele subgroepen zijn waarbij deze relatie prominent aanwezig was: studenten van 18 jaar of jonger, studenten zonder functiebeperking, studenten waarvan de ouders ook hoog opgeleid zijn, studenten die geen bètastudie volgen, studenten die in hun vooropleiding een examencijfer van een 7 of lager hadden en studenten die zich in de periode maart tot en met 1 mei hebben aangemeld voor de opleiding.

In het hbo was er op basis van landelijke gegevens geen significant verband zichtbaar tussen studiekeuzecheck en uitval. Dit verband kwam ook naar voren bij diepte-analyse van de landelijke gegevens; er zijn wel enkele subgroepen waarbij het al dan niet verplicht deelnemen aan een studiekeuzecheck gerelateerd is aan minder uitval, namelijk bij studenten zonder functiebeperking en studenten die geen bètastudie volgen.

Alleen in het wo werd een significant verband gevonden tussen specifieke activiteiten en uitval: met name bij verplichte deelname bleek het gebruik van ten minste een vragenlijst en/of ten minste een individueel gesprek gerelateerd aan minder uitval. Een moeilijkheid bij het analyseren van de samenhang tussen specifieke activiteiten en studiesucces is dat de afzonderlijke activiteiten niet of nauwelijks te isoleren zijn: in de meeste gevallen worden zij aangeboden in combinatie met diverse andere activiteiten.

In het hbo hebben we een significant verband gevonden tussen deelname aan een studiekeuzecheck en binding met de opleiding. In het wo hebben we dit verband niet gevonden. Zowel in hbo als wo bleek daarnaast dat deelname aan de studiekeuzecheck significant samenhangt met minder twijfel en meer overtuigdheid van de studiekeuze.

Studenten die een negatief of twijfel-studiekeuzeadvies krijgen, vallen vaker uit in het eerste studiejaar dan studenten die een positief advies krijgen. Tegelijkertijd valt van de studenten met een negatief advies zowel in het hbo als wo een meerderheid *niet* uit in het eerste jaar.

5 Analyse uitval opleidingen en instellingen

In het voorgaande hoofdstuk onderzochten we de samenhang tussen studiekeuzecheck en uitval op studentniveau. In het nu volgende hoofdstuk richten we ons juist op het niveau van instellingen en opleidingen. Op deze niveaus wordt immers het beleid bepaald rondom de studiekeuzecheck en worden activiteiten georganiseerd. De vraag is of op deze niveaus van opleiding en instelling een lagere uitval is te onderscheiden, die samenhangt met de gekozen uitwerking van de studiekeuzecheck.

5.1 Bronnen

5.1.1 1cijferHO

Op basis van het 1cHO is per opleiding de uitval vastgesteld. Bekend is welke studenten aan een opleiding beginnen en welke één jaar later nog steeds staan ingeschreven aan dezelfde opleiding. Als uitvalsindicator hebben we de groep gerekend die een jaar na inschrijving niet langer bij dezelfde opleiding binnen dezelfde instelling staat ingeschreven. Deze groep studenten is als het ware uitgevallen uit de opleiding.

Uit het 1cHO is ook af te leiden of de betreffende student van instelling is veranderd, of zelfs helemaal uit het ho is gestroomd. Voor nu hebben we de analyse toegespitst op de groep studenten die in elk geval uitvalt uit de opleiding. Reden hiervoor is dat de studiekeuzeactiviteiten veelal door de opleiding georganiseerd worden en de student uiteindelijk primair een *opleiding* kiest.

Omdat uit eerder onderzoek naar studieuitval bekend is dat geslacht, herkomst en vooropleiding voorafgaand aan het ho belangrijke voorspellers kunnen zijn van uitval, zijn deze gegevens overgenomen uit het 1cHO.

Per opleiding / instellingscombinatie is de gemiddelde uitval, het aandeel mannen, het aandeel mbo'ers, en het aandeel 1^e en 2^e generatie (herkomst, niet opleiding) berekend voor het cohort 2014-15. Bovendien is ook de uitval van 2013-2014 opgenomen in dit bestand.

5.1.2 Startmonitor

Zoals al in de voorgaande hoofdstukken duidelijk werd, wordt in de Startmonitor sinds enige jaren gevraagd naar de deelname aan studiekeuzeactiviteiten. Ten behoeve van deze analyse zijn deze gegevens voor twee jaren naast elkaar gezet en zijn de verschillende activiteiten verder geoperationaliseerd. Zo kunnen we voor 2014 een onderscheid maken tussen een vragenlijst, een persoonlijk gesprek, een vorm van interactie (groepsgebesprek, proefcollege etc.) en het schrijven van een motivatiebrief. Verder maken we onderscheid tussen activiteiten op locatie en kijken we in hoeverre de opleiding überhaupt een studiekeuzecheck aanbiedt.

In de Startmonitor van 2013 is eveneens gevraagd naar een aantal van deze studiekeuzeactiviteiten. Door ook deze gegevens mee te nemen in de analyse kunnen we nagaan in hoeverre de verandering in uitval gepaard gaat met een verandering in studiekeuzeactiviteiten.

5.1.3 Inventarisatie studiekeuzecheck instellingen

Voor deze analyse is ook een inventarisatie gemaakt van de studiekeuzeactiviteiten die door de instellingen zijn aangeboden. Doel van de inventarisatie is om de vormgeving van de studiekeuzecheck in 2014 zodanig in kaart te brengen dat de gegevens bruikbaar zijn voor een statistische analyse in combinatie met studieuitval. Kwalitatieve informatie is daarvoor niet bruikbaar; er moet meer schematisch en gerubriceerd worden nagevraagd welke activiteiten, voorwaarden en doelen wel en niet van toepassing waren.

Om de instellingen zo min mogelijk met deze inventarisatie te belasten is geprobeerd om zoveel mogelijk de beoogde informatie langs andere wegen te verzamelen:

1. Geprobeerd is om gebruik te maken van bestaande inventarisaties van de studiekeuzecheck. In het wo ontvingen de onderzoekers via de VSNU overzichten van de activiteiten en achtergronden van de universiteiten volgens een vast format. In het hbo kon van 14 hogescholen³¹ informatie worden gebruikt die eerder was verzameld door het lectoraat Studiesucces van Inholland. De gegevens via VSNU en lectoraat waren helaas slechts ten dele bruikbaar: in de eerste plaats konden niet alle benodigde rubrieken in de inventarisatie worden gevuld en in de tweede plaats hadden de gegevens geen betrekking op cohort 2014, maar in plaats daarvan op de situatie in 2016 (VSNU) of 2015 (lectoraat).
2. In de tweede plaats zijn activiteiten en voorwaarden in kaart gebracht door middel van de websites van de hogescholen en universiteiten. Ook dit leverde nog geen dekkend resultaat op, aangezien de beoogde informatie hier niet bij alle instellingen (volledig) kan worden verzameld en omdat dit in de meeste gevallen uiteraard het actuele aanbod aan studiekeuzeactiviteiten betreft en niet de situatie voor cohort 2014-2015.

De overzichten per instelling en faculteit zijn niettemin zo volledig mogelijk ingevuld aan de hand van deze bronnen. Tegelijkertijd was evident dat voor een betrouwbaar overzicht van de studiekeuzecheck in 2014 de controle en aanvulling door de instellingen onvermijdelijk was.

3. Omdat in dezelfde periode ook door het lectoraat Studiesucces een vergelijkbare inventarisatie zou worden uitgevoerd over de actuele stand van zaken in 2016, is besloten om deze twee inventarisaties te combineren, zodat de instellingen slechts éénmaal benaderd hoefden te worden met het verzoek om hetzelfde sjabloon in te vullen voor de situatie in 2014 (voor dit onderzoek) en 2016 (t.b.v. het lectoraat).

Uiteindelijk ontvingen de instellingen elk een zo volledig mogelijk voorgevuld schema met studiekeuzeactiviteiten, voorwaarden en doelen, met het verzoek om de verzamelde informatie te controleren en zo nodig aan te vullen. Daarbij werden de kunsthogescholen buiten beschouwing gelaten vanwege hun specifieke aanname- en selectiebeleid. In het hbo zijn uiteindelijk bruikbare gegevens verzameld van 29 hogescholen, waarvan door 23 hogescholen de gegevens zijn gecontroleerd en aangevuld. In het wo werden de overzichten voor alle universiteiten gevuld en gecontroleerd door alle universiteiten op twee na.

5.2 Beeld studiekeuzecheck in 2014

De aldus verzamelde gegevens vormen – samen met de uitval volgens 1cHO – de basis voor de analyses in dit hoofdstuk. De gegevens werden niet verzameld met als doel om een beschrijving te geven van de studiekeuzecheck in het hoger onderwijs. Gelijktijdig met dit onderzoek zijn namelijk vanuit de VSNU en VH al inventarisaties gaande, die een actueler overzicht van de activiteiten en achtergronden bieden. Desondanks geven we hier een korte impressie van de studiekeuzecheck op het niveau van de instellingen in 2014, op basis van onze inventarisatie.

31 Omdat de informatie die het lectoraat al eerder bij de hogescholen had verzameld nu voor een ander doel werd gebruikt, diende eerst aan elke hogeschool toestemming te worden gevraagd om de verzamelde gegevens voor dit onderzoek te gebruiken. Op dit verzoek, dat aan het begin van de zomerperiode bij de start van het project werd verzonden, reageerden 14 hogescholen.

Centraal of decentraal beleid

Ongeveer de helft van de hogescholen geeft aan dat in 2014 één centraal, uniform beleid werd gehanteerd voor de inrichting van de studiekeuzecheck. Daarnaast geeft nog vier op de tien aan dat er weliswaar centraal beleid was, maar met de mogelijkheid tot eigen invulling voor de faculteiten of opleidingen. Slechts drie hogescholen lieten de invulling volledig decentraal over aan de opleidingen. In het wo koos bijna twee derde van de universiteiten voor een centraal beleid met decentrale invulling. Drie universiteiten lieten de invulling volledig aan de faculteiten.

Keuzeactiviteiten

Veruit de meest aangeboden activiteit is een vragenlijst over studiekeuze, oriëntatie en motivatie. Alle universiteiten en driekwart van de hogescholen boden dit aan – in de meeste gevallen ook standaard bij alle opleidingen. Andere activiteiten die vaak werden aangeboden zijn proeflessen en proefstuderen – bij driekwart van de hogescholen en nog vaker bij de universiteiten – en individuele gesprekken – bij driekwart van de universiteiten en nog vaker bij de hogescholen. Een belangrijk verschil met de eerder genoemde vragenlijsten is wel, dat het proefstuderen en de individuele gesprekken in de meeste gevallen 'optioneel' werden aangeboden, dat wil zeggen dat de activiteit binnen de instelling wel voorkomt, maar niet per se bij alle opleidingen.

Extra voorlichting of vragenuurtjes kwamen ook vaak voor als onderdeel van de studiekeuzecheck bij alle universiteiten en twee derde van de hogescholen, maar ook vaker optioneel dan als standaard activiteit bij alle opleidingen.

Ongeveer de helft van de hogescholen en universiteiten legt studenten een test of toets voor over studiestof, kennis en/of vaardigheden, ook meestal bij slechts een deel van de opleidingen.

Drie activiteiten vertonen een vergelijkbaar patroon in de inventarisatie: huiswerk of thuisopdrachten, groepsgesprekken en motivatieopdrachten komen elk bij ongeveer een derde van de hbo- en wo-instellingen voor als onderdeel van de studiekeuzecheck, maar zelden als standaard activiteit bij alle opleidingen. Het minst vaak ten slotte maken persoonlijkheids- of intelligentietests deel uit van de studiekeuzecheck: bij één op de zes instellingen en dan nog meestal optioneel.

Op locatie of op afstand

De vragenlijst over studiekeuze en oriëntatie en het huiswerk/thuisopdracht worden logischerwijze doorgaans op afstand ingevuld, terwijl de overige activiteiten op locatie plaatsvinden. Enige uitzondering is de motivatieopdracht die, daar waar hij wordt aangeboden, in de helft van de gevallen op afstand en in de helft op locatie wordt gemaakt.

Deelname wel of niet verplicht

Vragenlijsten over studiekeuze en oriëntatie worden niet alleen het vaakst aangeboden, maar zijn ook het vaakst verplicht: daar waar zij worden aangeboden zijn ze in het hbo bij acht op de tien en in het wo bij zes op de tien instellingen verplicht. In de meeste gevallen geldt dat dan ook voor alle opleidingen en niet slechts een deel.

Bij de meeste activiteiten zien we dat zij in het hbo vaker verplicht worden gesteld dan in het wo. Daar waar motivatieopdrachten en huiswerk voorkomen zijn zij in meerderheid verplicht; groepsgesprekken en vragenuurtjes zijn vaker niet verplicht. Het individuele gesprek is bij de hogescholen in meerderheid verplicht, maar bij de universiteiten niet, of slechts bij een deel van de opleidingen.

Studiekeuzeadvies

Als basis voor het studiekeuzeadvies geldt het vaakst de vragenlijst over studiekeuze en motivatie, namelijk bij twee derde van de hogescholen en bij negen op de tien universiteiten. Een duidelijk verschil is dat in het hbo ook nog eens bij twee derde van de hogescholen een persoonlijk gesprek meetelt of kan tellen als basis voor het advies, terwijl dit maar bij een derde van de universiteiten een rol kan spelen. Op de derde plaats kan een examen of test over studiestof meetellen bij een derde van de hogescholen en een kwart van de universiteiten.

De overige activiteiten spelen minder vaak een rol bij het bepalen van het studiekeuzeadvies. Bij enkele instellingen wordt nog wel gekeken naar een motivatieopdracht, thuisopdracht of proefstuderen.

Aankomende studenten ontvangen hun advies in veruit de meeste gevallen schriftelijk. In het wo gaat het advies inhoudelijk altijd over de match tussen student en opleiding. In het hbo geldt dat in meerderheid ook, maar een kwart van de hogescholen spreekt zich uit over de oriëntatie door de studiekeuzer. Alle instellingen op één na geven aan dat sprake is van een aanbeveling, advies of doorverwijzing.

Te laat aanmelden

De consequentie van het niet tijdig aanmelden voor de opleiding, dus pas na 1 mei, verschilt ook tussen hbo en wo. In het hbo geeft bijna de helft van de hogescholen aan dat het studiekeuzeadvies dan bindend wordt. In het wo geeft ongeveer een kwart van de universiteiten aan dat de late aanmelders nog steeds onverplicht kunnen matchen en iets minder vaak dat de matching verplicht wordt. Twee universiteiten laten studenten bij te late aanmelding niet meer toe. Een bindend advies als consequentie komt bijna niet voor.

Het beeld van welke activiteiten vaker en minder vaak voorkomen bij hogescholen en universiteiten strookt aardig met het overzicht van studiekeuzeactiviteiten dat we op basis van studentervaringen in de Startmonitor maakten in paragraaf 3.2.

5.3 Analyses

Analyse op het opleidingsniveau

Er zijn analyses uitgevoerd op de geaggregeerde gegevens. Het uitvalspercentage van de opleidingen stond centraal in de analyse. Naast de compositionele factoren (percentage mannen, percentage mbo'ers, etc.) zijn de verschillende activiteiten toegevoegd aan het analysemodel.

Geen enkele activiteit blijkt een relatie te vertonen met de hoogte van het uitvalspercentage. Ook lijkt het gemiddeld uitvalspercentage niet te verschillen voor opleidingen die überhaupt al dan niet een studiekeuzecheck aanbieden waar gebruik van wordt gemaakt. Bovendien houdt de locatie waar de studiekeuzecheck plaatsvindt geen verband met de hoogte van de uitval.

Uit de inventarisatie en rondgang langs de instellingen kwam naar voren dat er de nodige verschillen bestaan in de mate waarin de verschillende studiekeuzeactiviteiten een verplicht karakter kennen, of hoe centraal of decentraal de studiekeuzecheck wordt georganiseerd.

Beide instellingskenmerken zijn opgenomen in de analyse, maar ook deze blijken geen van beide een significant effect te hebben op de uitval.

Verandering van uitval

De aangeboden studiekeuzeactiviteiten kunnen de hoogte van de uitval niet verklaren. Des te interessanter is het echter om na te gaan in hoeverre veranderingen in uitval veroorzaakt worden door de invoering van de studiekeuzecheck. Om dit aan te tonen hebben we wederom het uitvalspercentage gemodelleerd. Door het uitvalspercentage van 2013 als verklarende factor op te nemen in het model blijft alleen de verandering van uitval over om te verklaren. Vandaar dat als verklarende factoren alleen veranderingen in studiekeuzeactiviteiten zijn gemodelleerd. Hierbij hebben we onderscheid gemaakt tussen überhaupt een activiteit, een persoonlijk gesprek, een vorm van interactie en een vragenlijst. Indien er in 2013 geen gebruik van een bepaalde activiteit werd gemaakt, maar in 2014 wel, dan betekent dat een verandering en zou dat als verklaring kunnen gelden voor een verandering in uitval. Helaas zijn ook in deze analyse geen significante verbanden gevonden.

Multilevel

Het voorgaande onderstreept dat het kiezen van een studie een individueel proces is. Niet het feit dat de opleiding een activiteit aanbiedt doet er toe, maar het gegeven dat je het als student ervaart. In een additionele analyse zijn we nagegaan in hoeverre dit gegeven ook opgaat voor de uitval. In een multilevel model met drie niveaus (student, opleiding en instelling) hebben we de kans geschat voor een student om uit te vallen. Door een 0-model te schatten laten we de statistiek bepalen in hoeverre de verschillen in uitval toe te schrijven zijn aan eigenschappen van de studenten zelf, eigenschappen van de opleiding en eigenschappen van de instellingen. In deze analyse worden geen kenmerken van studenten, opleidingen of instellingen opgenomen, maar wordt puur gekeken naar het 'lidmaatschap' van een bepaalde groep (opleiding of instelling). Wanneer de 'leden' van de ene groep sterk afwijken van de 'leden' van de andere groep, maar de 'leden' onderling wel sterk op elkaar lijken, zijn er groepskenmerken die verantwoordelijk kunnen zijn voor de uitval.

Uit de analyse blijkt echter dat verreweg het grootste deel van de verklaring van uitval (92%) gezocht moet worden bij de verschillen tussen 'leden' (studenten) en niet tussen groepen (opleidingen en instellingen). Dit wil met andere woorden zeggen dat uitval het resultaat is van individuele verschillen, en niet van verschillen tussen opleidingen.

5.4 Conclusies

Uit de analyses blijkt dat het gegeven dat een opleiding een studiekeuzecheck aanbiedt – om het even welke -, geen verklaring biedt voor de hoogte van de uitval. Ook de organisatiegraad of het verplichte karakter blijken vooralsnog weinig effect te hebben op de hoogte van het uitvalspercentage. Ook wanneer we niet de hoogte van de uitval proberen te verklaren, maar de verandering in uitvalspercentage, vinden we geen verband met de verschillende studiekeuzechecks.

De resultaten en opbrengst van deze analyse lijken in eerste instantie tegen te vallen. De studiekeuzecheck lijkt er op het niveau van de opleiding niet toe te doen. De resultaten zijn echter meer in lijn met eerdere bevindingen dan het wellicht in eerste instantie lijkt. Op basis van deze analyse kunnen we concluderen dat het gegeven dat een opleiding een studiekeuzecheck *aanbiedt*, niet automatisch inhoudt dat studenten die deze opleiding gaan volgen een lagere kans hebben om uit te vallen. Studenten moet natuurlijk wel zelf het proces van de studiekeuzecheck doormaken. De verklaring voor studieuitval ligt voor het grootste deel in verschillen tussen studenten en niet tussen opleidingen.

6 Case studies

6.1 Inleiding

6.1.1 Good practices

De meeste onderdelen van dit onderzoek zijn overwegend kwantitatief van aard. Het gaat dan om de analyses op landelijke of instellingsadministraties, of ten minste survey onderzoek. Naast deze voornamelijk kwantitatieve benaderingen volgen we in dit hoofdstuk juist een kwalitatieve invalshoek. De keuzes van instellingen voor hun studiekeuzeactiviteiten en de opbrengsten van de activiteiten zijn afhankelijk van de context van elke instelling. Elke instelling heeft zijn eigen doelgroepen en unieke kenmerken en had in principe al een beleid ter bevordering van studiesucces waar misschien niet elke vorm van studiekeuzecheck even logisch bij aansluit.

Daarom wordt in dit hoofdstuk een zestal casestudies uitgewerkt waarin we ‘good practices’ in het hbo en wo meer in detail belichten. Beschrijvingen van ervaringen en good practices zijn mogelijk waardevoller voor andere instellingen dan uitspraken over het effect van een bepaald matchingsarrangement. De beschrijving van studiekeuzeactiviteiten, of de onderbouwing ervan, of de wijze waarop de organisatie van de activiteiten is aangepakt, kunnen wellicht behulpzaam zijn voor hogescholen of universiteiten die zich in een vergelijkbare situatie bevinden. In de beschrijvingen van de cases kan rekening worden gehouden met de eigenheid van instellingen en kunnen hopelijk inzichten worden verschaft in de werking van studiekeuzechecks die lokaal inpasbaar zijn.

Studentoordelen

De keuze voor de drie hogescholen en drie universiteiten in deze case studies is gebaseerd op de oordelen van studenten over de studiekeuzecheck in de Startmonitor 2015-2016. De studenten van de gekozen instellingen vertonen hoge scores op items als:

- Door de activiteiten na mijn aanmelding ben ik zekerder geworden van mijn studiekeuze.
- Alle activiteiten na mijn aanmelding samen hebben bijgedragen aan een beter beeld van de opleiding en het beroep.
- Alle activiteiten na mijn aanmelding samen hebben bijgedragen aan mijn overtuiging dat de opleiding en het beroep bij mij passen.
- Alle activiteiten na mijn aanmelding samen hebben eigenlijk geen invloed op mij gehad. (N.B. lage score is positief)
- Met welk rapportcijfer beoordeel je alles bij elkaar de activiteiten tussen je aanmelding en 1 september bij je huidige opleiding?

Op basis van deze items werden in het wo de Universiteit van Amsterdam, Universiteit Utrecht en de Technische Universiteit Eindhoven geselecteerd en in het hbo de hogescholen Fontys, HZ en Saxion³². In het hbo zijn dit niet per definitie de drie allerhoogst scorende instellingen. In de eerste plaats is hier afstemming gezocht met een gelijktijdig onderzoek van de Vereniging Hogescholen, waarvoor in dezelfde periode interviews werden gehouden; de hogescholen zijn zodanig gekozen dat zij niet voor twee onderzoeken tegelijk worden belast. In de tweede plaats blijkt in het hbo een enkele hogeschool weliswaar hoge studentoordelen te ontvangen, maar is de deelname aan de studiekeuzecheck die tot dit oordeel leidt minimaal (bijv. slechts een derde van de studenten die voor een studiekeuzecheck in aanmerking komen). In dat geval zijn deze hogescholen niet meegenomen in de selectie voor de case studies.

32 De volgorde waarin de instellingen hier worden genoemd, zegt niets over hun scores op de Startmonitor-items. De ene instelling scoort hoger op het ene item, de andere instelling weer op een ander item.

Studieuitval

Opgemerkt moet worden dat hoge scores op de vragen hierboven in principe niets zeggen over de mate waarin de betreffende studiekeuzeactiviteiten daadwerkelijk bijdragen aan het verminderen van studieuitval en het vergroten van studiesucces. Voor de selectie van de zes cases is wel geprobeerd of als criterium kon worden genomen dat de uitval bij de instelling bij het eerste cohort van de studiekeuzecheck substantieel afneemt, maar dit criterium bleek niet zinvol te kunnen worden toegepast. De reden daarvoor verschilt tussen hbo en wo.

In het wo neemt de uitval onder eerstejaars al sinds een vijftal jaren gestaag af en dat geldt ook voor de meeste universiteiten afzonderlijk wanneer we de uitval op instellingsniveau bestuderen. Deze afname over vijf jaren kan per definitie niet het gevolg zijn van alleen de invoering van de studiekeuzecheck in het laatste jaar. Evenmin zijn er instellingen aan te wijzen die in het laatste jaar – het jaar van de invoering van de studiekeuzecheck – een uitzonderlijke afname in uitval vertonen. Bij de drie universiteiten met de grootste afname in uitval in cohort 2014 blijkt dit namelijk juist vooraf te zijn gegaan door een toename in uitval in 2013; de uitval in 2014 is daar niet lager dan bijvoorbeeld in 2012 of 2011. Kortom, er kunnen geen universiteiten worden aangewezen die juist in 2014 en niet eerder een afname in uitval laten zien³³.

In het totale hbo is pas in cohort 2014 een lichte afname in studieuitval te constateren. Dit kan in theorie te maken hebben met de invoering van de studiekeuzecheck. Wanneer de uitval echter op het niveau van de afzonderlijke hogescholen wordt bestudeerd, dan blijkt het gros van de instellingen door de jaren heen een uiterst grillig patroon te vertonen. Uitvalpercentages variëren sterk van jaar tot jaar en stijgen en dalen voortdurend. Binnen die context kan er moeilijk waarde worden gehecht aan een afname in dat ene cohort 2014.

6.1.2 Opzet case studies

Met welke personen bij de instellingen werd gesproken, werd in onderling overleg bepaald samen met de centrale coördinatoren van de studiekeuzecheck. De onderzoekers gaven daarbij wel een aantal categorieën aan, namelijk personen die betrokken zijn bij:

- Coördinatie van de studiekeuzecheck op centraal niveau;
- Uitvoering/organisatie op centraal niveau;
- Coördinatie op decentraal niveau;
- Uitvoering op decentraal niveau;
- Onderzoek/evaluatie binnen de instelling van aanpak en opbrengsten;
- Studie- en studentbegeleiding na start van de studie;
- Indien nog niet vertegenwoordigd in de voorgaande categorieën:
 - Docenten betrokken bij de concrete uitvoering (gesprekken, adviezen, etc.);
 - Studenten, betrokken bij de uitvoering en/of besluitvorming (bv. medezeggenschap);
- Andere relevante personen naar inzicht van de instelling.

In totaal werd met 41 personen gesproken over de studiekeuzecheck – ten minste vijf en ten hoogste negen per instelling. Ongeveer de helft van deze personen werd op locatie geïnterviewd, de andere helft telefonisch. De centrale coördinatoren werden bij elke instelling in ieder geval op locatie geïnterviewd.

33 N.B. Bij het bestuderen van de uitvalpercentages is onder andere rekening gehouden met het één jaar eerder starten van de studiekeuzecheck bij de Universiteit Utrecht.

In de gesprekken werden de volgende aspecten aan de orde gesteld.

- Voorgeschiedenis
- Actuele beschrijving studiekeuzecheck, evt. varianten binnen de instelling
- Belangrijke keuzes bij invoering
- Organisatie en coördinatie
- Uitdagingen en oplossingen in de uitvoering
- Opbrengsten voor alle diverse betrokkenen
- Randvoorwaarden en succesfactoren
- Inbedding in voorlichting en studentbegeleiding
- Oordeel over de eigen aanpak, voornemens voor toekomst
- Aanbevelingen voor andere instellingen en wat men wil leren van andere instellingen

Voorafgaand aan de gesprekken werd gevraagd om beleidsstukken, beschrijvingen of evaluaties die een beeld geven van de aanpak van de studiekeuzecheck van de instelling.

In de gesprekken werd de methode van het semigestructureerd interview toegepast, waarbij de onderwerpen van de gesprekken van tevoren zijn vastgelegd in een interviewleidraad. Deze leidraad vormde wel duidelijk het kader van het interview, maar bepaalde niet geheel het verloop ervan, zodat in elk gesprek ruimte was voor verschillende accenten. In deze rapportage zijn de bevindingen uit de casestudies zo verwerkt dat ze niet tot individuen te herleiden zijn.

Tabel 7 Overzicht hoofdkenmerken studiekeuzecheck bij de zes cases in dit rapport.

	Activiteiten studiekeuzecheck	Basis voor advies	Mogelijke adviezen	Verplicht bij tijdige aanmelding	Consequentie 1e aanmelding na 1 mei
Fontys	<ul style="list-style-type: none"> - Online vragenlijst - Contactmoment - Advies 	Intaker bepaalt advies op basis van indruk in gesprek (vragenlijst is input gesprek, niet basis voor advies)	Goede match / Match / Twijfel / Geen goede match	Deelname SKC verplicht	Advies kan bindend zijn
HZ	<ul style="list-style-type: none"> - Voorbereiding gesprek (min. HZ-studiekeuzevragenlijst) - Studiekeuzegesprek met docent - Advies 	Categorieën en deelaspecten worden beoordeeld door docent o.b.v. vragenlijst en gesprek samen. Beslisregel leidt tot advies	Scores op 10 risicofactoren + eindoordeel positief/negatief	Deelname SKC verplicht	Advies bindend
Saxion	<ul style="list-style-type: none"> - Voorbereiding (min. intakeformulier) - Gesprek met geschoolde intaker - Intake-advies 	Intaker bepaalt advies o.b.v. inhoud van gesprek, volgens deels opleidingsspecifieke richtlijnen	Goede match / Voldoende match / Onvoldoende match	Deelname SKC verplicht	Advies bindend
TU/e	<ul style="list-style-type: none"> - Uitgebreide vragenlijst - Schriftelijk feedbackrapport met advies - Representatieve onderwijservaring - Individueel keuzegesprek 	Formules en beslisregels o.b.v. doorontwikkelde vragenlijst	Twee adviezen (Capaciteiten & vaardigheden, Motivatie & oriëntatie), elk Rood/Oranje/Groen	Deelname SKC verplicht	Alsnog vragenlijst en feedback, zo mogelijk gesprek
UvA	<ul style="list-style-type: none"> UvA Matching: - Onderwijs op locatie - Thuisopdracht/zelfstudie - Een of meer toetsen 	Uitslag toets	Positief / Negatief	Deelname SKC verplicht	Geen inschrijving
UU	<ul style="list-style-type: none"> - Matchingsformulier - Matchingsdag: realistische onderwijservaring, met verplicht huiswerk, onderwijs, toets en feedback 	<ul style="list-style-type: none"> - Informatie uit matchingsformulier - Beeld dat docent kreeg van student bij matchingsactiviteit - Uitslag toets (uitslag is niet advies, maar onderdeel van feedback) 	Geen advies, wel feedback	Deelname SKC verplicht	Geen inschrijving

6.2 Fontys

6.2.1 Inleiding

Centraal in de studiekeuzecheck van Fontys staat het persoonlijke gesprek, als meest passende aanpak bij de cultuur van de hogeschool. Een intakevragenlijst vooraf levert wel stof voor het gesprek, maar is niet de basis voor het advies. Het advies wordt persoonlijk bepaald door de intaker, die daarvoor geen formules hanteert, maar wel goed voorbereid is door een training. Daarbij werken sommige opleidingen ook met studenten als intakers.

De organisatie van de studiekeuzecheck biedt enerzijds duidelijke kaders voor de instituten, maar anderzijds voldoende ruimte voor eigen invulling. De bouw van een administratiesysteem direct in het eerste jaar van de studiekeuzecheck stroomlijnt de organisatie.

6.2.2 Studiekeuzecheck

De studiekeuzecheck bij Fontys bestaat uit drie elementen: (1) een online vragenlijst na aanmelding, (2) een contactmoment en (3) een onderbouwd advies. De online vragenlijst is in principe gelijk voor alle opleidingen en gaat over interesse en vaardigheden, motivatie, studiehouding en studie-aanpak. De resultaten van deze vragenlijst worden bestudeerd door de intaker, die op basis daarvan een persoonlijk gesprek voert met de aanmelder. Het persoonlijke gesprek is de kern van de studiekeuzecheck: een getrainde en geïnformeerde intaker bepaalt het studiekeuzeadvies op basis van dit gesprek. De informatie uit de vragenlijst is enerzijds slechts input voor het gesprek, maar tegelijkertijd wel heel belangrijk: *'De vragenlijst is een hulpmiddel om de juiste vragen te kunnen stellen in het gesprek. De vragenlijst máákt het gesprek juist persoonlijk.'*

Het advies wordt uiteindelijk bepaald op basis van het beeld dat de intaker zich in het gesprek vormt van de aanmelder. Er zijn geen standaard formules of beslisregels om tot een advies te komen. *'Dan zou je gewoon een stempel op iemand zetten; zo werkt dat niet bij Fontys. Je bent hier een individu en wordt ook als individu behandeld. Bovendien streven we er bij Fontys naar om iedereen een kans te geven. Daar komt nog bij dat je niet van bovenaf aan de instituten kunt opleggen hoe ze een advies moeten geven.'* Of zoals een decentrale studiekeuzecheck-coördinator stelt: *'Je krijgt hier een advies op onze eigen manier, door onze eigen mensen.'*

De studiekeuzegesprekken kunnen door verschillende personen worden geleid. Vaak zijn dit docenten, maar soms ook 'ingehuurde' intakers zoals stagebegeleiders en bij enkele opleidingen worden naast docenten ook ouderejaars studenten ingezet.

Er kunnen vier mogelijke adviezen worden gegeven: Goede match (A), Match met aandachtspunten (B), Twijfel (C) of Geen goede match (D). Formeel moeten de aanmelders hun advies binnen twee weken na hun gesprek per mail krijgen toegestuurd, met een persoonlijke onderbouwing van de intaker. In de praktijk krijgen zij het advies al direct mondeling aan het einde van het gesprek ontvangen zij de mail in bijna alle gevallen binnen 24 uur.

Deelname aan de studiekeuzecheck is verplicht voor voltijd studenten; voor wie zich pas aanmeldt na 1 mei wordt het advies bindend.

Opleidingen kunnen op de dag van het persoonlijke gesprek nog meer activiteiten organiseren, zoals bijvoorbeeld proefstuderen, een extra toets, een rondleiding door ouderejaars studenten of een groepsgesprek.

6.2.3 Onderbouwing aanpak

De Fontys-aanpak van de studiekeuzecheck vindt zijn oorsprong voor een groot deel in de ervaringen van enkele opleidingen met de studiekeuzegesprekken rond 2012. Daar werden eerst groepsgesprekken gevoerd, die allengs steeds vaker individueel plaatsvonden.

Naar aanleiding van de wet Kwaliteit in Verscheidenheid werd de Fontys-brede aanpak van de studiekeuzecheck ontwikkeld. Het doel van de studiekeuzecheck is drieledig:

- de juiste student op juiste plek
- binding versterken al voor de poort
- een vliegende start van de studie

Uiteindelijk moet de studiekeuzecheck de uitval verkleinen die het gevolg is van een verkeerde keuze.

De aanpak is gebaseerd op de beschikbare inzichten in factoren die studieuitval bepalen. In de online vragenlijst worden daarom de relevante achtergrondgegevens verzameld (vooropleiding, cijfers, etc.) en informatie over het doorlopen keuzeprocess (interesses, zelfbeeld, opleidingsbeeld, etc.). Ook wordt gevraagd naar zaken als studiehouding en bijvoorbeeld functiebeperkingen, die mogelijk om begeleiding op maat vragen. De ontwikkeling van de vragenlijst is onderdeel van het promotietraject van een van de coördinatoren.

Het tweede doel, het versterken van de binding, gebeurt door het aanbieden van het contactmoment. *'Ongeacht het systeem er omheen: studenten moeten zich gezien en gehoord voelen, zich welkom en veilig voelen. Daarnaast kan het checken van verwachtingen, het reflecteren op sterke en zwakke punten, nooit alleen maar uit een vragenlijst komen.'* Zoals een intaker het formuleert: *'Motivatie is cruciaal, dus een test of toets kan nooit de basis zijn voor een advies.'*

Dat op basis van het gesprek een advies wordt gegeven, is niet eens de leidende factor bij dat gesprek. Het gaat om het gesprek zelf, dat leidt tot reflectie en binding. Hoe het advies uiteindelijk tot stand komt, verschilt per opleiding en wellicht van persoon tot persoon. Zo wordt bij een opleiding het gesprek standaard afgesloten met de vraag welk advies een student zelf vindt dat hij/zij zou moeten krijgen. Studenten bepalen dan als het ware hun eigen advies. Bij andere opleidingen gebeurt dit weer anders. Belangrijk is evenwel dat het gesprek wordt geleid door een getrainde intaker. Dit houdt onder andere in dat intakers hebben geleerd welke resultaten uit de vragenlijst relevant zijn en welke niet. Waar moet je op letten, waar moet je op doorvragen? Desgevraagd geeft een intaker aan ook sterk te letten op mimiek en lichaamstaal; hoe gemotiveerd en ambitieus komt de studiekeuze over? *'Je moet studenten zelf het podium geven.'* Ook hier is de overtuiging van de intaker dat juist een zo persoonlijk mogelijk gesprek leidt tot een goed onderbouwd advies. *'Een schema of beslisregel met criteria voor een advies zou handig kunnen zijn, maar hoeft niet per se. Het hangt af van de kwaliteit van de intaker of zo'n schema nodig is.'*

Uiteindelijk is de studiekeuzecheck een service voor aankomende studenten. *'De feedback moet een soort kadootje zijn. Ook bij een negatief advies geef je iemand hulp bij heroverweging. Het is geen afwijzing. Het gaat om wat je studenten mee kunt geven.'*

6.2.4 Organisatie

Aansturing en draagvlak

Een sterk centrale aansturing past eigenlijk niet bij Fontys. De hogeschool bestaat uit 29 instituten die als het ware zelfstandige bedrijven vormen en die zich kritisch kunnen opstellen. Een voorwaarde voor een succesvolle uitrol van de studiekeuzecheck is daarom dat de instituten voldoende vrijheid houden in de invulling daarvan. Toch konden naar aanleiding van Kwaliteit in Verscheidenheid een aantal voor Fontys vrij uitzonderlijk centrale keuzes worden gemaakt.

Ten eerste werd de studiekeuzecheck ingevoerd voor alle opleidingen en voor alle aanmelders. *'Als we dit doen, dan doen we het ook goed.'* Ten tweede werden duidelijke centrale kaders ontwikkeld voor de invulling van de studiekeuzecheck. En ten derde werd een administratief systeem opgezet voor de koppeling van de studiekeuzecheck aan de aanmelding, voor het digitaal afnemen van de vragenlijsten, het genereren van rapportages en het registreren van de studiekeuzeadviezen.

De organisatie en coördinatie van de studiekeuzecheck werd bij de invoering in handen gelegd van twee coördinatoren: één coördinator vanuit een opleiding met ervaring in de studiekeuzegesprekken, die zich meer kon toeleggen op de inhoudelijke ontwikkeling van de vragenlijst, en één coördinator vanaf centraal niveau die zich sterker kon richten op de praktische organisatie en logistiek.

De studiekeuzecheck werd georganiseerd en gecoördineerd vanuit dit kernteam via studiekeuzecheck-contactpersonen bij elke opleiding. Doordat de decentrale contactpersonen verschillende rollen kunnen hebben binnen hun opleiding, was het niet altijd eenvoudig om de studiekeuzecheck tegelijkertijd zowel administratief in goede banen te leiden als ook inhoudelijk goed vorm te geven.

Op verschillende manieren werd draagvlak voor de studiekeuzecheck versterkt.

- De persoonlijke aanpak van de studiekeuzecheck die Fontys heeft gekozen, vraagt decentraal om veel werk en organisatie. De bekostiging daarvan is direct naar de opleidingen gegaan, zodat deze de besteding zelf in kunnen vullen.
- De operationele laag van zo'n 2.000 SLB'ers stond aanvankelijk zeer kritisch tegenover de studiekeuzecheck. Daarvan doen er nu zo'n 600 de intakes. Het kernteam organiseerde per opleiding bijeenkomsten om de studiekeuzecheck uit te leggen, te onderbouwen, beargumenteren, en zo veel mogelijk te coachen en te helpen met hun taak. Het hielp daarbij wel dat de studiekeuzecheck vanuit de wet werd opgelegd en niet door het kernteam; zij kregen daardoor een andere rol: *'Wij helpen jullie bij wat de wetgever oplegt.'*
'Wat leuk was om te zien is dat na een jaar de discussie plotseling niet meer was 'Waarom moeten we dit doen?' maar: 'Hoe kunnen we het beter doen?'
- De brede invalshoek van de vragenlijst maakt het voor opleidingen mogelijk om hun eigen individuele invulling te geven aan de manier waarop ze met het instrument omgaan. *'Welke elementen sluiten aan bij ons opleidingsprofiel? Waar letten we sterker op in onze opleiding?'*
- De organisatie werd aan de opleidingen zelf overgelaten, maar door de automatiseringsslagen werd de belasting voor de opleidingen verminderd.
- Ook op centraal niveau werd draagvlak gecreëerd door alle diensten te betrekken en een rol in het proces te geven, en door het te bespreken in het directeurenplatform.
- Het college van bestuur gaf backing aan het proces – niet door druk op opleidingen uit te oefenen, maar wel door duidelijk de centrale coördinatoren te steunen.

Inbedding in voorlichting en studieloopbaanbegeleiding

In de eerste plaats is er een helder onderscheid tussen voorlichting en de studiekeuzecheck. *'Voorlichten is 'zenden', met nadruk op de inhoud. De studiekeuzecheck is veel persoonlijker: wie ben jij?'* Fontys constateert wel dat aanmelders in de studiekeuzecheck zich eigenlijk nog onvoldoende grondig hebben georiënteerd (zie Toekomst en wensen).

In de studieloopbaanbegeleiding kunnen meteen de gegevens worden gebruikt op basis van de online vragenlijst en het studiekeuzeadvies. Ongeveer driekwart van de instituten gebruikt nu de adviesrapportages in de SLB. De SLB'er wordt zo de spil in de opleiding en de bedoeling is dat de SLB'er ook automatisch de rapportages krijgt en daar niet eerst zelf actief achteraan hoeft. Wel vindt men dat het systeem nog gebruiksvriendelijker gemaakt kan worden.

Via de evaluaties creëert Fontys nog een soort tweede reflectiemoment na de poort ongeveer tien weken na de start van de studie. Hoe zeker zijn studenten op dat moment nog van hun keuze, hoe goed voelen zij zich thuis? Dit is nu nog een experiment waarvoor wel alle eerstejaars werden benaderd zonder verplichte deelname.

6.2.5 Aanpassingen

Fontys heeft een aantal graadmeters gekozen om door middel van de evaluaties in de gaten te houden. Sommige daarvan gingen vanaf het begin meteen goed. Zo kreeg in het eerste jaar vrijwel iedereen daadwerkelijk een advies.

Op basis van de evaluaties heeft Fontys sinds cohort 2014 wel verschillende aanpassingen doorgevoerd. Zo was in dat eerste jaar de studiekeuzecheck nog verplicht voor deeltijdstudenten. Die verplichting is vervallen, aangezien er teveel overlap was tussen de studiekeuzecheck en de eigen intake voor deeltijdstudenten.

De kwaliteit en intensiteit van het contactmoment bleek in het eerste jaar nog sterk te variëren: van een uitgebreid dagprogramma tot een telefoontje of mailtje. Uit de evaluaties bleek ook dat studenten minder tevreden waren bij een kort gesprek dan bij een langer gesprek. Afgesproken is dat elke student mag rekenen op een gedegen contactmoment. Ook wordt de omvang en kwaliteit van de gegeven adviezen gemonitord.

Het moment waarop de aanmelders uiteindelijk hun advies ontvingen was vaak te laat om nog zinvol aan een heroriëntatie te kunnen beginnen. Daarom moet nu elke aankomende student binnen vier weken na het invullen van de online vragenlijst een contactmoment hebben en een advies ontvangen.

Omdat veel instituten aangaven behoefte te hebben aan de mogelijkheid om bindende adviezen te geven, kunnen niet-tijdige aanmelders (eerste aanmelding na 1 mei) een bindend C- of D-advies krijgen.

Niet alle aanpassingen vinden Fontys-breed plaats, ook opleidingen voeren hun eigen verbeteringen door. Zo constateerde een opleiding dat zij te weinig verband kon ontdekken tussen de verzamelde gegevens uit de vragenlijst en de adviezen die uiteindelijk werden gegeven. Tegelijkertijd was de uitval groot en bestond bovendien de indruk dat de intake te vaak ad hoc werd gedaan door een docent die 'toevallig' nog tijd had. Daarop besloten zij om een groep vaste intakers te verzamelen – waaronder ook begeleiders van stageplaatsen en ouderejaars studenten – en deze grondig te trainen aan de hand van casussen, om op basis van de vragenlijstresultaten een beter gesprek te kunnen voeren. Hoewel het nog te vroeg is om conclusies te kunnen trekken, lijken de eerste resultaten in termen van uitvalvermindering zeer veelbelovend.

6.2.6 Dilemma's

Student als intaker

Eigenlijk is het inschakelen van ouderejaars studenten als intaker al geen dilemma meer. Weliswaar kan het voor hen moeilijker zijn om een oordeel te geven over een aanmelder, maar de voordelen zijn duidelijk. Ouderejaars zijn in het persoonlijke gesprek empathisch en zijn de perfecte ervaringsdeskundigen. Ook bleek uit evaluatie van de studiekeuzecheck dat de aanmelders het positiefst waren bij de twee Fontys-opleidingen, die werkten met ouderejaars als intakers. Wel wordt in het geval een student-intaker tot een oordeel C of D komt via een docent extra nazorg geregeld.

6.2.7 Opbrengsten volgens instelling

De studiekeuzecheck-coördinatoren zijn er van overtuigd dat het persoonlijke contact dat centraal staat bij Fontys, ook loont voor studenten én docenten, maar kan dat helaas nu nog niet hard maken aan de hand van uitvalcijfers. Er wordt bij Fontys in ieder geval wel een verband gevonden tussen de inhoud van de gegeven adviezen en de uitval van eerstejaars. Een daling in de totale uitval als gevolg van alle inspanningen is echter nog niet geconstateerd.

Behalve in termen van uitval en studiesucces zijn er natuurlijk ook andere opbrengsten mogelijk. Docenten vinden het prettig om studenten al eens gesproken te hebben. Problemen zijn al meteen bij aanvang van de studie bekend en de studenten zelf zijn beter voorbereid. Vanaf 'dag 1' zien sommige docenten een meer professionele houding bij studenten. Een bijkomend voordeel van de studiekeuzecheck is bijvoorbeeld ook dat nu eindelijk een goed beeld bestaat van het aantal studenten met een functiebeperking.

Toch denken de coördinatoren dat het project nog beter zou lopen als er een duidelijke harde opbrengst zou worden gemeten. 'Alleen een leuk gesprek is niet genoeg'.

6.2.8 Toekomst en wensen

Fontys blijft onderzoek doen op basis van de resultaten van de studiekeuzecheck. Daarbij gaat het niet alleen om verbanden tussen studiekeuzecheck-aanpak en uitval, maar ook bijvoorbeeld om welk type studenten uitvalt. Wat zijn de beïnvloedbare factoren?

Een wens van de hogeschool is dat de studiekeuze toch al in een eerder stadium kan worden verbeterd. Nog steeds vertonen te veel studenten een gebrek aan diepte-oriëntatie. Hun studiekeuze is nog steeds te vaag gemotiveerd en onvoldoende geïnformeerd. Dat los je niet op met de studiekeuzecheck of extra proefstuderen: nadat zij hun keuze hebben gemaakt zien studenten alleen nog maar bevestigende factoren. Je moet dus eerder verdiepen, nog voor de studiekeuze. In het contact met vo-scholen probeert Fontys daarom het belang te benadrukken van aandacht voor persoonsvorming en lob in het vo.

Het persoonlijke gesprek blijft centraal staan in de studiekeuzecheck, maar de online vragenlijst zou op basis van evaluatie onder de intakers en statistische analyses enigszins worden ingekort. Er zou dan nog meer nadruk kunnen worden gegeven aan het gesprek.

Ook wordt gedacht aan het sterker inbouwen van een realistische onderwijservaring in de studiekeuzecheck, zodat studenten nog beter kunnen ervaren hoe het is om in het hbo te studeren. Dat gaat immers verder dan alleen de opleidingsinhoud.

Zo blijft Fontys schaven aan de beste aanpak van de studiekeuzecheck. In de woorden van een decentrale coördinator: *'We weten niet of we al de juiste vorm gevonden hebben. Maar zolang de uitval nog zo'n 30% is, moeten we gewoon alles uit de kast blijven halen.'*

6.3 HZ University of Applied Sciences

6.3.1 Inleiding

De HZ stelt de studiekeuzecheck verplicht voor alle nationale aankomende studenten. De studiekeuzecheck bestaat tenminste uit het invullen van een digitale vragenlijst en een persoonlijk gesprek met een docent van de opleiding waarvoor de aanmelder zich heeft aangemeld. Het studiekeuzegesprek resulteert in een advies aan de aanmelder, met tips om een juiste studiekeuze te maken. De HZ hanteert een negental risico- en succesfactoren, die als handvatten dienen voor de docent. De docent maakt aan het einde van de studiekeuzecheck zelf een inschatting of er een match is. De HZ biedt twee varianten van de studiekeuzecheck aan: de HZ-check (op locatie) en de e-check (op afstand). De e-check biedt vooral studenten uit het buitenland of met een zeer lange reistijd de mogelijkheid alsnog een studiekeuzecheck te doen.

Kenmerkend voor de HZ is verder dat zij de invulling van de studiekeuzecheck zo goed mogelijk willen laten aansluiten bij LOB-activiteiten op VO-scholen. Daarom heeft de HZ in het kader van een pilot 'warme overdracht' met een aantal VO-scholen samenwerking gezocht om de scholieren al tijdens de LOB voor te bereiden op de studiekeuzecheck bij de HZ.

6.3.2 Studiekeuzecheck

De studiekeuzecheck aan de HZ bestaat uit verschillende activiteiten. Het centrale onderdeel van de studiekeuzecheck is een individueel gesprek tussen de aanmelder en een docent van de opleiding. Dit studiekeuzegesprek is een belangrijke uiting van de HZ als 'persoonlijke hogeschool'. De HZ wil de aanmelder hiermee het gevoel geven dat hij gezien wordt. Tijdens het gesprek wordt de match tussen aanmelder en opleiding besproken. Om het gesprek te stroomlijnen bereidt de aankomende student zich voorafgaand aan het gesprek voor. De docent krijgt de mogelijkheid om deze voorbereiding voor het gesprek in te zien. De voorbereiding geeft aanknopingspunten voor het gesprek en bestaat minimaal uit het invullen van de HZ-studiekeuzevragenlijst. Opleidingen kunnen er voor kiezen om aanvullende activiteiten of opdrachten op te nemen in de voorbereiding voor het gesprek, bijvoorbeeld taaltoetsen of een curriculum vitae. De studiekeuzecheck resulteert in een studiekeuzeadvies, waarin de docent inschat of er een match is. Het studiekeuzeadvies bevat tips voor de aanmelder om succesvol te kunnen zijn in de opleiding.

Bij de uitvoering van de studiekeuzecheck zijn verschillende partijen betrokken. De aanmelder is deelnemer van de studiekeuzecheck. Hij wordt uitgenodigd voor een studiekeuzecheck, bereidt zich voor op het studiekeuzegesprek en voert het gesprek. Vanuit de HZ zijn de medewerkers van het academiebureau (planning), de studieloopbaancoach (organisatie) en de docent die het gesprek voert, betrokken bij de studiekeuzecheck. HZ schakelt een externe partij in voor het faciliteren van de digitale HZ-studiekeuzevragenlijst.

De HZ-check wordt georganiseerd op speciale studiekeuzedagen. Iedere opleiding plant tussen februari en augustus verschillende studiekeuzedagen. Tijdens deze dagen worden de individuele studiekeuzegesprekken gevoerd. Iedere opleiding wordt aangeraden om aanvullende activiteiten aan het dagprogramma toe te voegen, om de sociale cohesie tussen aankomende studenten al tijdens de studiekeuzecheck te bevorderen. Ook krijgt het individuele gesprek hierdoor meer diepte en een persoonlijker karakter, omdat de algemene vragen over de opleiding al in het plenaire deel van de dag zijn behandeld. De medewerkers van het academiebureau verzorgen de planning van de studiekeuzedagen. Aanmelders worden automatisch ingepland voor een studiekeuzeday.

Vorbereiding

Iedere aanmelder wordt gevraagd om zich voor te bereiden op het studiekeuzegesprek. De voorbereiding is verplicht en bij geen of onjuiste voorbereiding kan het studiekeuzegesprek niet doorgaan. Onderdeel van de voorbereiding is minimaal de HZ-studiekeuzevragenlijst, maar opleidingen kunnen er voor kiezen aanvullende voorbereiding te vragen. De HZ koopt van Edumetrie een vragenlijst in die uitgaat van de leerbenadering. Deze is uitgebreid met een aantal aanvullende kenmerken (bijv. vooropleiding). De HZ-studiekeuzevragenlijst gaat in op verschillende factoren die de studiekeuze beïnvloeden of het succes er van kunnen voorspellen. De rapportage met de individuele resultaten van de aanmelder wordt aan de aanmelder gestuurd evenals aan de medewerkers van het academiebureau, die ervoor zorgen dat de rapportage bij de docent terechtkomt die het studiekeuzegesprek gaat voeren.

Het studiekeuzegesprek

Het studiekeuzegesprek is een individueel gesprek tussen de aanmelder en een docent van de opleiding waarvoor de aanmelder een (voorlopige) keuze heeft gemaakt. Het studiekeuzegesprek is een eerste kennismaking tussen aanmelder en docent. De voorbereiding van de aanmelder vormt het uitgangspunt van het gesprek. Bij de HZ-check vindt het studiekeuzegesprek plaats op locatie, tijdens één van de studiekeuzedagen die door de opleiding worden georganiseerd. Een studiekeuzegesprek bij de e-check wordt gevoerd via Skype of telefonisch, waarbij de voorkeur uitgaat naar een videogesprek.

Het studiekeuzeadvies

Aan het einde van het studiekeuzegesprek formuleert de docent die het studiekeuzegesprek voert een conclusie van het gesprek. Deze conclusie is een advies aan de aanmelder. Het doel van het advies is om aanmelders met risico op uitval hiervan bewust te maken en te stimuleren om de risico's weg te werken voor aanvang van de studie. De docent registreert het studiekeuzeadvies dat hij geeft en het studiekeuzeadvies wordt per e-mail bevestigd naar de aanmelder. Deze bevestiging wordt automatisch gegenereerd. Het studiekeuzeadvies (mondeling en per e-mail) is nadrukkelijk een advies over de studiekeuze en geeft geen informatie over de eventuele toelaatbaarheid van de aanmelder.

De docent registreert naast het gedifferentieerde studiekeuzeadvies ook een overall eindconclusie. Deze eindconclusie is positief of negatief. De eindconclusie kan consequenties hebben voor de toelaatbaarheid van de student. Als de student zich na 1 mei voor het eerst heeft aangemeld voor een opleiding in het ho en een advies heeft gekregen met negatieve eindconclusie, dan beslist de opleidingscoördinator of de academiedirectie of de aanmelder wordt toegelaten. Vaak wordt hierin de conclusie van de docent gevolgd. In alle andere gevallen zijn het advies en de eindconclusie niet bindend.

6.3.3 Onderbouwing aanpak

In het studiejaar 2012-2013 is voor het eerst HZ-breed studiekeuzebeleid gevoerd en ook verplicht gesteld. In het eerste jaar heeft de HZ zelf een vragenlijst ontwikkeld en uitgezet. In het jaar daarna is gekozen om de vragenlijst extern te laten uitzetten. De vragenlijst is inhoudelijk sindsdien niet meer veranderd. Ook is de gespreksleidraad in alle jaren hetzelfde gebleven. Veranderingen zijn vooral in de uitvoering gedaan, maar het basisidee en de instrumenten zijn altijd hetzelfde gebleven. De keuze voor het gebruik van een vragenlijst is deels gekomen door het project 'Studiekeuzegesprekken: wat werk?' van SURF; via hen waren veel ervaringen van andere instellingen met betrekking tot studiekeuzebeleid en -aanpakken uitgewisseld. Ook vonden sommige docenten het moeilijk om zonder enige informatie richting te geven aan de gesprekken. Daarom is gekozen voor het opstellen van een centrale vragenlijst en een gespreksprotocol.

6.3.4 Organisatie

In het begin was er bij de HZ sprake van verschil in aanpak. Sommige opleidingen koppelden de gesprekken aan een studiekeuzeday en andere opleidingen werkten met losse afspraken. Vooral dat laatste bleek moeilijk te organiseren. De HZ adviseert opleidingen daarom om de gesprekken aan te bieden in het kader van een studiekeuzeday. Bovendien maakt het de studiekeuzecheck-day voor studenten aantrekkelijker. Studenten krijgen tijdens een studiekeuzeday de kans om persoonlijk kennis te maken met de opleiding, de docenten en andere aankomende studenten.

De HZ organiseert al vanaf het eerste jaar trainingen voor docenten die studiekeuzegesprekken voeren. Nieuwe docenten die nog weinig ervaring hebben met gespreksvoering, krijgen voorafgaand aan de studiekeuzecheck een training. De docenten zijn hier positief over: *'In principe zijn docenten zeer geschikt om dergelijke gesprekken te voeren. Ze kennen het contact met studenten en ze kunnen kennis overbrengen. In dat opzicht zouden veel docenten ook zonder de training dergelijke gesprekken kunnen voeren. Maar dat geldt zeker niet voor iedere docent en dan is het noodzakelijk dat hij getraind wordt, want het is voor de student wel een belangrijk gesprek en de kwaliteit van het gesprek is beslissend.'*

De werklast wordt door opleidingen en docenten nog als hoog ervaren, omdat met iedere aanmelder een gesprek moet worden gevoerd. De vraag die hierbij door docenten wordt gesteld is in hoeverre het voor de effectiviteit noodzakelijk is dat de gesprekken door docenten worden gevoerd.

6.3.5 Dilemma's

De hoge belasting is voor docenten en studieloopbaancoaches het grootste dilemma. Dit wordt versterkt door een hoog percentage studenten dat niet komt opdagen (no-shows): *'Bij elke no-show moet door ons weer proactief achter de student aangelopen worden. Dat betekent een enorme organisatorische inspanning en legt veel druk op de organisatie.'* De HZ heeft nu een no-showregistratie opgezet om de aanmelders die niet komen opdagen beter in beeld te hebben en te kunnen aanspreken hierop. De hoop is om hierdoor in de toekomst beter op te kunnen sturen en het percentage (vooral herhaaldelijke) no-shows terug te kunnen dringen.

Voor de docenten is de kwaliteit van de gesprekvoerder een aandachtspunt. Volgens hen is de kwaliteit van het gesprek beslissend voor de kwaliteit en effectiviteit van de studiekeuzecheck: *'Ook met een training is dit niet voor iedereen weggelegd. Dat is wel een probleem waar we aandacht voor moeten hebben.'* Ook bij de bevroegde decanen leeft deze angst: *'Een risico bij de huidige aanpak is dat de student een minder motiverend gesprek heeft met een docent en daardoor juist een negatieve ervaring opdoet terwijl hij prima geschikt was geweest.'* Om de kwaliteit van de gesprekken zo goed mogelijk te laten zijn, stuurt de HZ op het verbeteren van de voorbereiding van het gesprek en de gespreksleidraad, zowel wat betreft de training en de handleidingen, als ook de inhoud van de voorbereidingsopdracht.

Er leven bij sommige docenten nog twijfels over de voorspellende waarde van de studiekeuzevragenlijst. Zij constateren dat er weinig variatie is in de uitkomsten. Veel docenten vatten de conclusie uit de vragenlijst op als overall conclusie over de match met de opleiding. Daardoor leeft de angst dat dit tot weinig variatie kan leiden in de adviezen. *'Wat ons opvalt is dat bijna alle studenten op basis van de vragenlijst groen licht krijgen. Veel docenten ervaren deze uitkomst als leidend en er zijn maar weinig die puur op hun subjectief gevoel hiertegen in durven te gaan.'* Ook wordt door de docenten de specifieke situatie van de HZ soms als een dilemma ervaren voor het bereiken van de gewenste effecten: *'Als docent in een krimpgebied ben je niet volledig neutraal, want elke student is er een. Daar zijn wij heel eerlijk in. Wij kunnen niet te veel studenten afwijzen omdat dit ook een negatief effect heeft op onze instroomcijfers. Dus bij twijfelgevallen gaat het snel de positieve kant op. Het sturen op rendement en het daarbij horende denken maakt het niet makkelijk om alleen maar naar de student te kijken. Dit zet alle mooie plannen wel onder druk.'*

6.3.6 Opbrengsten studiekeuzecheck volgens instelling

Om de studiekeuzecheck te evalueren heeft de HZ een interne cyclus opgebouwd waarbij specifieke evaluatiemomenten zijn vastgelegd. De HZ constateert hierin dat de studiekeuzecheck door de studenten wordt ervaren als interventie op basis waarvan zij op hun eigen keuze reflecteren. De persoonlijke gesprekken worden door de studenten zeer gewaardeerd. Vooral het persoonlijke contact met de docent van de opleiding wordt door studenten als zeer waardevol beschouwd. De interne evaluatie wijst verder uit dat ruim een kwart van de studenten door de studiekeuzecheck is aangezet om over de gemaakte keuze na te denken en te reflecteren. Deze observatie wordt door de docenten onderschreven: *'Je hebt door de studiekeuzegesprekken een mooie start met de studenten. Je hebt meteen contact. We hechten zeer aan dit persoonlijke gesprek.'* En zien zij hierin ook opbrengsten voor het onderwijs in het algemeen: *'Het heeft een voordeel dat jij de studenten al kent voordat je de klassen indeelt. Nu kun je de klassen wat beter balanceren omdat je veel meer kennis hebt over de aankomende student. Dit doet zeker niet iedereen. Wij zouden de mogelijkheden van de studiekeuzecheck daarom graag breder willen benaderen dan alleen in termen van uitval en rendement.'*

Docenten en decanen geven aan weinig zicht te hebben op de effecten van de studiekeuzecheck op studiesucces en er leven twijfels over de effecten op uitval: *'Je hoopt natuurlijk wel de studenten met de studiekeuzecheck een goed beeld te geven, maar of dit nou effect heeft?'* Uit de interne effectevaluatie blijkt wel een klein statistisch significant effect te zijn van de interventie op studiesucces. Het verband met rendement is echter nu nog niet definitief te meten en de effecten lijken tot nu toe zeer klein.

Een bijzondere opbrengst ziet de HZ in de combinatie van de studiekeuzecheck met het LOB in het VO. De HZ en vier scholen voor Voortgezet Onderwijs uit de regio hebben de afgelopen drie jaar samengewerkt aan een 'warmere' overgang tussen VO en HZ. Uitgangspunt hierbij was het zo optimaal mogelijk begeleiden van de leerlingen in de laatste fase van hun studiekeuzeproces. Daarbij is aansluiting gezocht met de studiekeuzecheck van de HZ. De betrokken partijen concluderen dat de oriëntatie op studie en beroep voor deelnemende leerlingen verbeterd is en dat de extra opdrachten die zij uitvoeren ervoor hebben gezorgd dat zij beter reflecteren op hun studiekeuze. Omdat deelname tot nu toe vrijblijvend was, is het nog onduidelijk of deze effecten te generaliseren zijn. Het betere contact met VO-scholen is volgens de HZ echter wel degelijk een zichtbare en voelbare opbrengst. Ook geeft de HZ aan de studiekeuzecheck hierdoor beter af te kunnen stemmen op het LOB vanuit de scholen: *'Uit een pilot met vier VO-scholen bleek dat de scholen wat meer terugkoppeling over de studiekeuzecheck hadden verwacht en graag meer informatie over de voortgang binnen het proces zouden ontvangen, zodat zij vanuit school nog gerichtere begeleiding kunnen geven aan de scholieren. We geven inmiddels ook veel voorlichting op scholen zelf, voor decanen, maar ook ouders van scholieren. Deze hebben vaak nog het beeld dat de studiekeuzecheck een soort selectie of sollicitatie is. Dat kan invloed hebben op hoe de scholier zich binnen het gesprek gedraagt. We proberen dan ook duidelijk te maken wat ons doel met de studiekeuzecheck is: Het belangrijkste doel voor ons is dat de student op zijn keuze reflecteert en dat het persoonlijk contact voor de verdere begeleiding van de student al bij aanvang direct wordt gelegd. Het is een bijkomend positief effect, dat de samenwerking tussen VO-scholen en het HBO versterkt wordt door dit gemeenschappelijke, overkoepelende thema.'*

6.3.7 Toekomst en wensen

Met kijk op de toekomst zouden de docenten aan de HZ graag nog een betere aansluiting zien tussen de studiekeuzecheck en de studieloopbaanbegeleiding die daarop volgt. Zij zijn van mening dat hier nog veel te winnen valt. Een eerste stap is volgens hen om de huidige informatie te koppelen aan de studentendossiers zodat het beter meegenomen kan worden in de latere studieloopbaanbegeleiding.

De HZ is continu bezig om de studiekeuzecheck zowel organisatorisch als ook inhoudelijk te verbeteren. Tot nu toe heeft de HZ vooral veel gestuurd op het versoepelen en optimaliseren van de processen en de organisatie van de studiekeuzecheck. Dit wordt ook in de toekomst nog verder verfijnt. Momenteel wordt binnen de HZ steeds meer nadruk gelegd op de verbetering van de inhoud. Zo worden de resultaten uit de evaluatie van de pilot 'warme overdracht' en studiekeuzecheck verder verwerkt in de voorbereidingsopdracht. Deze wordt in de toekomst bijvoorbeeld aangevuld met een motiveringsopdracht. De voorbereiding vormt de kern van het studiekeuzegesprek aan de HZ en is daardoor mede bepalend voor de kwaliteit en uitkomst van de studiekeuzecheck. Doel van de HZ is om de voorbereiding inhoudelijk optimaal aan te laten sluiten bij de behoefte van de docent en de vraag vanuit de student. Dit is en blijft ook in toekomst een belangrijke taak.

6.4 Saxion

6.4.1 Inleiding

De studiekeuzecheck van Saxion wordt gekenmerkt door een intake-assessment in de vorm van een vragenlijst welke minimaal bestaat uit een gemeenschappelijk basisonderdeel dat door de opleidingen individueel aangevuld kan worden. De resultaten van de assessment dienen enkel als input voor een persoonlijk gesprek waarin de aanmelder samen met een intaker (studieloopbaanbegeleider of docent) reflecteert op zijn keuze, kwaliteiten en verwachtingen en de kans op studiesucces. De studiekeuzecheck wordt afgesloten met een intake-advies dat de intaker op basis van alle verzamelde informatie formuleert. Daarnaast zijn opleidingen vrij om de studiekeuzecheck naar eigen inzicht uit te breiden of aan te vullen.

6.4.2 Studiekeuzecheck

De studiekeuzecheck wordt bij Saxion gezien als het scharnier tussen LOB en SLB en wordt uitgevoerd in de vorm van een verplichte intake. Deze intake heeft als doel de vraag te beantwoorden of *dé* specifieke student en *dé* specifieke opleiding een match vormen. De intake bestaat uit de voorbereiding door de aanstaande student, gevolgd door een gesprek van de aanstaande student met een geschoolde intaker, en wordt afgerond met een individueel, onderbouwd intake-advies.

Binnen deze centrale kaders is de inrichting van het intakeproces zoveel mogelijk opleidings specifiek. De opleiding beslist zelf wat de student voor de intake moet voorbereiden en op welke criteria het advies wordt gebaseerd. Saxion heeft bewust voor een individueel gesprek gekozen, omdat dit het beste aansluit bij hun visie. Het persoonlijk contact met de student en goede begeleiding zijn hierbij belangrijke pijlers.

Saxion is in 2010 met een aantal opleidingen begonnen met het voeren van studiekeuzegesprekken (SKG) in het kader van het SKG-experiment van Surf. Eind 2012 is Saxion met de studiekeuzecheck (SKC) begonnen en is besloten om hogeschoolbreed individuele gesprekken te voeren met studenten. Er waren toen nog verschillende aanpakken en instrumenten die binnen de verschillende opleidingen werden gehanteerd. Al tijdens het eerste jaar kwamen de eerste geluiden vanuit de opleidingen dat de coördinatie en het proces rondom de studiekeuzecheck een probleem was. Opleidingen liepen tegen uiteenlopende problemen aan. Zo waren er in het begin bijvoorbeeld nog papieren adviesbrieven die iemand dan tijdens de zomervakantie moest digitaliseren. Bij de organisatie van de uitvoering en planning liepen opleidingen tegen hun grenzen aan, en ook inhoudelijk was behoefte aan meer houvast om de gesprekken te kunnen voeren en een gedragen beeld over wanneer welk advies afgegeven wordt.

Tegelijkertijd liep bij de opleiding Economie een pilot waarbij de studiekeuzecheck bestond uit een assessment (in de vorm van een vragenlijst) in combinatie met een individueel gesprek. Het assessment dat zij gebruikten bleek interessante resultaten op te leveren. Op basis van deze inzichten heeft Saxion in 2013 ervoor gekozen om hierbij aan te sluiten. De projectcoördinator zegt hierover: *‘Wij hebben op basis van de eerste ervaringen besloten om ten behoeve van de intake in 2014 een centrale structuur op te zetten die voldoende handvatten biedt, maar tegelijkertijd ook voldoende mate van individualiteit voor de verschillende opleidingen. Hiervoor hebben het model van Economie verder uitgewerkt en aangepast voor de rest van de hogeschool. Wij hebben gemerkt dat de centrale lijnen en het gemeenschappelijke basisinstrument belangrijk zijn om ervoor te zorgen dat elk individueel gesprek enigszins eenduidig verloopt, een soort basis stramien bevat. Hierdoor kun je in bepaalde mate ook standaardiseren, zodat er een bepaald kwalitatief niveau van de studiekeuzecheck gegarandeerd kan worden.’*

De intake bestaat vanaf het begin uit drie componenten: voorbereiding, het intakegesprek en een individueel intakeadvies. De opleiding (academie) bepaalt hoe de voorbereiding op het intakegesprek eruitziet. Er wordt in ieder geval een Saxion intake assessment gemaakt, daarnaast zijn ook andere voorbereidingsopdrachten mogelijk. In het assessment wordt in ieder geval aandacht besteed aan het doorlopen keuzeprocess, de verworven vaardigheden en persoonlijkheidskenmerken van de student. Daarnaast zijn er een aantal vragen die refereren aan het specifieke opleidings- en beroepsbeeld. De resultaten van de voorbereiding vormen de input voor het intakegesprek. Het intakegesprek is bij voorkeur individueel, eventueel gecombineerd met een groepsgesprek of een andere activiteit. Tijdens het gesprek reflecteert de aanmelder samen met een intaker (studieloopbaanbegeleider of docent) op zijn keuze, kwaliteiten en verwachtingen en de kans op studiesucces. Er zijn drie types intake-adviezen mogelijk: lijkt een goede match te zijn (A-advies); lijkt voldoende match te zijn (B-advies); lijkt onvoldoende match te zijn (C-advies). Het advies is niet bindend voor studenten die zich vóór 1 mei inschrijven. Studenten die zich na 1 mei inschrijven worden bij negatief advies wel afgewezen.

De resultaten van het assessment dienen hierbij als input en houvast voor de gesprekken. Het advies is gebaseerd op het oordeel van de gespreksleider en kan afwijken van de resultaten van de assessment. Er zijn gespreksleidraden die de gespreksleider helpen. Daarnaast worden de intakers getraind. De training is belangrijk om de docent de nodige zekerheid en routine te kunnen geven die vooral ook nodig is bij de gevallen waar onvoldoende match wordt geconstateerd. Ook de vorming van de perceptie van de docent bleek bij Saxion belangrijk. Saxion ziet de studiekeuzecheck als een cadeautje aan de student. Het is voor hen een belangrijk advies: ook een negatief advies kan de student verder helpen. Het was belangrijk dat alle intakers dit beseffen. Bij een opleiding wordt ook het Blackboard gebruikt om docenten te allen tijde van de goede informatie te voorzien: *'Via Blackboard heeft iedere intaker toegang tot informatie en alles wat belangrijk is om te weten over de studiekeuzecheck en kan hij op elk moment de nodige informatie vinden.'* Een coördinator van een andere opleiding wijst op het belang van training en ervaring van de intakers: *'Het is wel een belangrijke randvoorwaarde dat de intakers voldoende geschoold of ervaren zijn. Wij werken daarom het liefst met docenten die de opleiding en instelling goed kennen. Daarnaast geven we vaardigheidstrainingen. Dat kunnen basisvaardigheden zijn, maar ook meer specifieke onderdelen van de studiekeuzecheck, zoals een goede formulering van het advies en de onderbouwing.'*

Alle gegevens uit de studiekeuzecheck worden in een online-omgeving opgeslagen en via deze tool koppelt de gespreksleider zowel terug aan de student en geeft ook onderbouwing aan het eindoordeel (advies). De gesprekken worden gevoerd door (getrainde) docenten. Bij voorkeur zijn deze ook betrokken bij de studieloopbaanbegeleiding van de opleiding (SLB) – zo mogelijk wordt het gesprek zelfs gevoerd door de specifieke SLB'er die de student ook na inschrijving in de opleiding gaat begeleiden.

6.4.3 Onderbouwing aanpak

Voor Saxion moet de studiekeuzecheck individueel en persoonlijk zijn. Een objectief oordeel of advies op basis van een test of het meelopen zou niet passen bij de cultuur van Saxion. De docent-student interactie en de persoonlijke aandacht en de nadruk op het verhogen van binding zijn belangrijke ingrediënten die passen bij de cultuur van Saxion en daardoor onlosmakelijk verbonden zijn aan de invulling van de studiekeuzecheck: *'We zijn overtuigd dat de individuele gesprekken echt een meerwaarde hebben. We merken dat studenten het omarmen en ook eerlijk zijn in het gesprek.'*

Doel van de studiekeuzecheck is voor Saxion dan ook het versterken van de binding van de student en het achterhalen of er voldoende match en motivatie is om een opleiding tot het einde te blijven volgen.

Matching

De matching heeft als doel de aspirant-student en intaker te laten reflecteren op de mate waarin er sprake is van een match tussen de student en de opleiding van zijn keuze: in hoeverre heeft hij het keuzeproces goed doorlopen, is hij op de hoogte van hetgeen hij kiest? Is hij in staat om de eisen van de opleiding en het beroepenveld te relateren aan zijn eigen kwaliteiten en kenmerken? Daarom vindt de student in de voorbereiding vragen over zijn voorbereiding op de opleidingskeuze, maar ook vragen die een beeld geven van zijn kwaliteiten en kenmerken. Tijdens het intakegesprek worden de uitkomsten van de voorbereiding door de intaker en de student met elkaar besproken om samen tot de conclusie te komen of er inderdaad sprake is van een match.

Binding

Door ruim voor aanvang van de opleiding de aankomende student intensief bezig te laten zijn met studiekeuze, door hem kennis te laten maken met de opleiding, de docenten en de toekomstige jaargenoten en door de persoonlijke aandacht tijdens de intake wil Saxion bereiken dat de aspirant-student zich sneller welkom voelt. De intake vormt hierbij het sluitstuk van dit proces. Een aanmelder die al een open dag heeft bezocht, aanwezig is geweest bij een meeloopdag of heeft meegedaan aan een masterclass heeft een heel goed beeld gekregen van de opleiding. Niet alleen op het gebied van de inhoud en zwaarte van het programma, maar ook 'Voel ik me er thuis'. Dit heeft een positieve invloed op motivatie en daarmee ook op studiesucces. Dit effect beoogt Saxion te versterken door tijdens de intake de student niet alleen kennis te laten maken met de intaker, maar ook met de andere instromende studenten. Achterliggende gedachte is dat een student die al bekend is met de opleiding en zijn klas en zich daar thuis voelt, minder snel geneigd zal zijn om een andere opleiding te zoeken.

6.4.4 Organisatie

Bij Saxion bleek er al veel draagvlak voor de studiekeuzecheck doordat er veel gesprekken zijn gevoerd met de verschillende academiedirecteuren. Hier is deze optie uitgebreid besproken en ook met hun samen de beslissing genomen voor de huidige aanpak. Hiermee is mede-eigenaarschap en draagvlak gecreëerd. De centrale projectcoördinatoren zeggen hierover: *'De studiekeuzecheck werd altijd gedragen door het CvB. Dat is zeker belangrijk voor het draagvlak. Daarnaast is hier altijd benadrukt dat kwaliteit boven kwantiteit moet staan. Dat spreekt de opleidingen aan. Bovendien is er altijd duidelijk gemaakt dat het voor iedereen verplicht wordt gesteld. Daarom was het voor individuele opleidingen ook moeilijk om hier onderuit te komen.'* De opleidingen onderschrijven deze aanpak: *'Ik heb het gevoel dat, ook al is het centraal gestuurd, wij als academies voldoende inspraak hebben in de studiekeuzecheck, zeker inhoudelijk.'*

Wat betreft de organisatie is het voor Saxion een uitdaging geweest om zo veel gesprekken te organiseren, in een periode die toch voor de docenten al heel druk is. In het eerste jaar was dat problematisch. Inmiddels heeft Saxion een online interface geïmplementeerd die de organisatie faciliteert. Hiermee hebben docenten altijd toegang tot alle informatie rondom de studiekeuzecheck, de planning en de gegevens van de studenten zijn altijd inzichtelijk en beschikbaar. Dit heeft de meeste facilitaire problemen wel weggehaald: *'Na de ervaring van het eerste jaar, waren we heel blij met hoe goed de workflow en de interface die hieraan ten grondslag ligt werken. Hiermee wordt het hele proces gefaciliteerd en is voor iedereen op elk moment duidelijk wat er al is gedaan en wat nog gedaan moet worden. Het lijken hele kleine dingen, maar het maakte een zee van verschil. Het is meteen georganiseerd en ook gedigitaliseerd. Het creëert juist de ruimte voor docenten om de tijd vooral aan de belangrijke aspecten te besteden van de studiekeuzecheck en er is nog maar zeer weinig overhead.'* In de gesprekken met studiekeuzecheck-betrokkenen vanuit de opleidingen wordt dit beaamd: *'Het systeem waarin je werkt is wel heel belangrijk. Wij werken met Studiepitch en dat werkt heel goed. Hoe langer we hiermee werken, hoe beter het ons ondersteunt.'*

De centrale regie van de studiekeuzecheck ligt in handen van het StudieSuccesCentrum (SSC). Het SSC ondersteunt de academies bij de uitvoering van de studiekeuzecheck en onderhoudt de contacten met de academies. Zij leveren de academies daarnaast inhoudelijk advies, bijvoorbeeld in het kader van wet- en regelgeving of deskundigheidsbevordering van de intakers. Een ander onderwerp dat bij het SSC hoort is de kwaliteit van de vragenlijst rondom het keuzeproces en verdere optimalisatie van de applicatie Studiepitch.

6.4.5 Dilemma's

Problemen die Saxion momenteel nog ondervindt zijn uiteenlopend en deels inhoudelijk, deels praktisch van aard. Ten eerste zijn veel opleidingen nog steeds zoekende naar de juiste inhoud voor de assessment (naast de verplichte basis). Hierbij spelen twee vragen een rol, namelijk 1) welk assessment past bij welke student? en 2) hoe kunnen we de constante veranderingen in het curriculum en beroepenveld in de assessments opvangen en uitdragen aan de student?

Daarnaast lopen sommige opleidingen nog tegen praktische problemen aan: *'Wij hebben nog problemen met de planning omdat studenten zich pas vanaf april inschrijven voor de studiekeuzecheck en dan is het sowieso al een drukke periode voor de docenten. Dat betekent dat bijna alle gesprekken tussen mei en juli plaatsvinden. En daar zit dan een enorme piekbelasting. Daarom willen veel docenten geen SLB-taken meer. Dat is nog wel een probleem waar we een oplossing voor moeten vinden.'*

Op centraal niveau is men zich hiervan bewust: *'Het is moeilijk om iedereen altijd scherp te houden. Met name de intakers die de gesprekken moeten gaan voeren. Het is belangrijk dat hier steeds verder ontwikkeld wordt zowel inhoudelijk als met betrekking tot de planning en belasting. Dat betekent voor ons een uitdaging en dat wij steeds weer in gesprek moeten gaan met alle betrokkenen. Daarnaast hebben we te maken met een steeds wisselende samenstelling van intakers en academie contactpersonen. Daarom is het van belang om kennis en vaardigheden op peil te houden via trainingen of op andere manieren. Dat waren en blijven belangrijke taken en uitdagingen voor ons.'*

6.4.6 Opbrengsten volgens instelling

Op dit moment kijkt Saxion zelf nog heel kritisch naar de effecten. De capaciteit om intensief te evalueren is er echter op dit moment niet. De nadruk ligt voor Saxion daarom momenteel vooral op het verder ontwikkelen en bijstellen van de huidige studiekeuzecheck. Optimaliseren, verfijnen, verdiepen zijn taken waar Saxion zijn aandacht op richt. Hiervoor worden regelmatig gesprekken gevoerd met alle opleidingen. Uit deze gesprekken blijkt dat opleidingen over het algemeen tevreden zijn over de studiekeuzecheck. Men voelt meer binding met de aankomende student en men is er ook van overtuigd dat studenten eerlijk zijn in het gesprek. De waardering door studenten wordt zeker door de meesten gevoeld.

Saxion ziet ook een trend die uitwijst dat studenten met een A-advies hun initiële inschrijving minder vaak aanpassen dan studenten met een B- of C-advies. In het begin kreeg maar ongeveer 3 procent van de studenten een negatief advies, wat het vermoeden opriep dat docenten geen negatieve adviezen durfden te geven. In de trainingen van de intakers wordt er daarom nu bewust op gestuurd dat zij ook een negatief advies durven te geven en waarom dat ook belangrijk is voor de student. Inmiddels krijgt nog maar 55 procent van de studenten een A-advies. Saxion wil studenten écht aan het denken zetten. Daarvoor is het volgens hen noodzakelijk dat docenten kritisch zijn. Pas dan is er écht sprake van een impuls die uiteindelijk ook effecten op de uitval kan genereren.

'De volgende stap voor ons is nu om te achterhalen wat het effect van de studiekeuzecheck is. Op dit moment kijken we vooral naar de inhoud. Waar baseren de opleidingen hun advies op en zijn dat de juiste keuzes? Dus we willen kijken bij welke opleidingen er aannemelijk een effect ook op de uitval te verwachten is. We gaan er niet van uit dat elke vorm van advies die nu wordt gegeven ook meteen een hoge voorspellende waarde heeft. Dus wij willen nu per geval onderzoeken waar er sprake is van een voorspellende waarde en waar niet. Een van de te onderzoeken punten is of de student op basis van het advies ook daadwerkelijk actie heeft ondernomen.'

Ook op decentraal niveau zet men nog vraagtekens bij de huidige inhoud van de vragenlijst en de effecten van de studiekeuzecheck: *'Als uitdaging zien wij om de voorspellende waarde van het online assessment te verhogen. We zien hier nog te veel uitschieters in (mensen die slecht scoren op de test, maar wel super prestaties leveren tijdens de studie). We hebben nu nog niets veranderd ten opzichte van afgelopen jaar, vooral ook om mensen een beetje continuïteit te bieden. Volgend jaar gaan we wel een aantal dingen verbeteren (inhoudelijk in de vragenlijst en meer training voor docenten). Hierin worden we natuurlijk wel geholpen door de centrale diensten, maar we hebben juist ook gekozen om veel dingen zelf te doen omdat dit ons eigen vakgebied raakt. Iedere academie heeft hierbij zijn eigen manier van doen. Wel altijd in afstemming met de centrale diensten natuurlijk.'*

De grootste uitdaging ziet Saxion momenteel ook in het beantwoorden van de vraag of en zo ja, wat de relatie is tussen de inhoud van de studiekeuzecheck en zijn voorspellende waarde voor het terugdringen van de uitval.

6.4.7 Toekomst en wensen

Op de lange termijn wil Saxion de studiekeuzecheck ook benutten om betere managementinformatie te generen. Daarnaast zien zij veel mogelijkheden voor kennisdeling door het feit dat de studiekeuzecheck bij het StudieSuccesCentrum is belegd: *'Dit geeft een centraal perspectief aan de gegevens die wij verzamelen en heeft als voordeel dat je kennisdeling op academieniveau kunt faciliteren.'*

Daarnaast vindt Saxion dat de aansluiting tussen studiekeuzecheck en SLB nog beter kan. Saxion ziet de intake als een noodzakelijke voorfase van de studieloopbaanbegeleiding. De intake maakt het mogelijk om een student vanaf de eerste dag gericht te begeleiden. De output van de intake kan een waardevolle basis vormen voor het eerste SLB-gesprek in de propedeuse. Ook al wordt dit bij Saxion al gedaan is hier nog verbetering in mogelijk: *'Wij denken er nog over na hoe we de studiekeuzeadviezen nog beter toe kunnen spitsen op de latere begeleiding. Bijvoorbeeld dat adviezen anticiperen op aspecten die ook in de SLB later een rol spelen. Op dit moment loopt er bij ons een onderzoek over hoe waardevol SLB-ers de keuzeadviezen vinden voor de SLB gesprekken.'*

6.5 Technische Universiteit Eindhoven

6.5.1 Inleiding

De studiekeuzecheck van de TU/e wordt gekenmerkt door een jarenlang doorontwikkelde vragenlijst, op basis waarvan de aanmelder een studiekeuzeadvies krijgt in de vorm van een feedbackrapport met de resultaten van de vragenlijst op onderdelen. Daarna neemt de aanmelder deel aan een studiekeuzecheck-dag met een onderwijservaring en een persoonlijk gesprek, waarin het feedbackrapport wordt besproken als basis voor verdere reflectie over de mate waarin er een fit is met de opleiding.

6.5.2 Studiekeuzecheck

De TU/e heeft als doel om met de studiekeuzecheck potentiële studenten in de gelegenheid te stellen hun beeld van de opleiding van hun keuze, dat zij op basis van voorlichtingsinformatie hebben verkregen, te toetsen. De centrale vraag die de TU/e middels de studiekeuzecheck wil beantwoorden is: 'Past je gekozen opleiding bij jou en pas jij bij de opleiding?' Op basis van deze 'check' krijgen studenten input voor reflectie op de gemaakte keuze en kunnen studenten zelf bepalen of de juiste studiekeuze is gemaakt.

Binnen de studiekeuzecheck wordt aan deelnemers gevraagd een online vragenlijst in te vullen. Op basis van de uitkomsten van deze vragenlijst krijgt de deelnemer twee adviezen, die respectievelijk betrekking hebben op 1) de mate waarin de deelnemer de capaciteiten en vaardigheden bezit om succesvol te zijn in de opleiding, en 2) de mate waarin de student binding ervaart met de opleiding en een duidelijke motivatie voor zijn/haar studiekeuze heeft. Deze adviezen worden besproken tijdens een individueel gesprek op de Studiekeuzecheckdag van de opleiding, waarbij ook een flankerende activiteit wordt aangeboden. De TU/e kiest er bewust voor om na de studiekeuzecheckdag geen eindadvies te geven aan de student, zij willen met hun studiekeuzecheckdag studenten helpen om zélf te kunnen reflecteren op hun studiekeuze. Studenten aan de TU/e zijn niet verplicht om deel te nemen aan de studiekeuzecheck.

De studiekeuzecheck bij de TU/e omvat idealiter de volgende vier elementen: 1) het invullen van een online vragenlijst, 2) het deelnemen aan een representatieve onderwijservaring, 3) het deelnemen aan een studiekeuzecheckgesprek, en 4) het zelf formuleren van een studiekeuzeadvies. Het centraal advies van de TU/e aan de opleidingen is om al deze vier elementen te combineren tot één activiteit, op één dag. Zo een dag kan meerdere keren worden aangeboden om de organisatorische last te beperken. Opleidingen staan vrij om ook late aanmelders uit te nodigen voor een gesprek, maar zijn hier niet toe verplicht. Voor de groep internationale studenten geldt hetzelfde. De TU/e adviseert zijn opleidingen wel om de instromers uit de groep late aanmelders nauwkeurig te monitoren.

De online vragenlijst

Alle opleidingen aan de TU/e maken in het kader van de studiekeuzecheck gebruik van een online vragenlijst. Deze vragenlijst bestaat uit twee delen op basis waarvan de deelnemer een uitgebreid feedbackrapport en twee afzonderlijke adviezen krijgt: een advies voor 'capaciteiten & vaardigheden' met daarin de aspecten: VWO cijfers, consciëntieusheid, timemanagement, leerstrategie, academisch zelfvertrouwen; en een advies voor 'motivatie studiekeuze & oriëntatie' met daarin de aspecten: binding met de opleiding, zekerheid studiekeuze, motivatie studiekeuze en zelfregulatie. Er zijn drie adviesgradaties: groen, oranje en rood. Alle aspecten zijn gelijk voor alle opleidingen, met uitzondering van VWO cijfers. Hierbij wordt rekening gehouden met opleidings specifieke ingangsniveaus en ingangseisen (bijvoorbeeld wiskunde B, natuurkunde, scheikunde).

De representatieve onderwijservaring

De representatieve onderwijservaring is bedoeld om de deelnemer een ‘warme’ confrontatie te bieden met de inhoud, niveau en tempo van de gekozen opleiding. Deze onderwijservaring, als onderdeel van de studiekeuzecheck, heeft dus nadrukkelijk geen promotie- of wervingsdoel. Dit is het belangrijkste verschil met de voorlichtingsdagen, meeloopdagen en open dagen, die wel dit doel hebben. De onderwijservaring moet een realistische afspiegeling zijn van het niveau en de inhoud van het eerste jaar van de opleiding. Ook struikelvakken of minder populaire onderdelen kunnen er deel van uitmaken. Om het tot een echte onderwijservaring te maken kiezen veel opleidingen ervoor om ook een stukje toetsing op te nemen.

Het studiekeuzecheckgesprek

Het studiekeuzecheckgesprek is een individueel gesprek dat plaatsvindt op de studiekeuzecheck-dag. Het gesprek gaat niet alleen in op de twee adviezen op basis van de vragenlijst, maar ook op de representatieve onderwijservaring. Het moet de deelnemer en de opleiding antwoord geven op de centrale vraag 'Hoe zeker ben je ervan dat deze opleiding bij jou past en dat jij bij deze opleiding past?'. Het gesprek is niet bedoeld om nog informatie over de opleiding te geven: de aankomende student zou zijn of haar plaatje al compleet moeten hebben. Het is bedoeld als de laatste check op de match tussen de student en de gekozen opleiding. Studenten met een overwegend positief (groen of oranje/groen) advies op basis van de online-vragenlijst voeren vaak een gesprek met een ouderejaarsstudent. Gesprekken met studenten met een overwegend negatief (oranje/rood of rood) advies worden vaak door docentcoaches of studieadviseurs gevoerd. Alle gespreksleiders worden vooraf getraind en er zijn gesprekshandleidingen beschikbaar.

Het studiekeuzeadvies

Het tweeledige schriftelijke studiekeuzeadvies op basis van de vragenlijst, de onderwijservaring en het individuele gesprek hebben samen tot doel dat de student breder reflecteert op de te maken keuze en voor zichzelf een advies formuleert. Dit kan aan het einde van het studiekeuzegesprek samen met de gespreksleider gebeuren of later. Het uiteindelijke studiekeuzeadvies is aan de student zelf en wordt verder niet geregistreerd.

6.5.3 Onderbouwing aanpak

De TU/e heeft vanaf 2009 uitgebreid onderzoek onder bachelorstudenten gedaan naar rendementen en voorspellers voor uitval binnen een aantal opleidingen. Hieruit heeft de TU/e geconcludeerd dat intelligentie op zich weinig voorspellende waarde heeft, maar onder andere het vwo-cijfer, de mate van consciëntieusheid en timemanagement kwamen wel naar voren als verklarende aspecten. Dit onderzoek vormde mede de basis voor het huidige instrument, wat continu door de TU/e verder geëvalueerd en ontwikkeld wordt. Over de keuze om een vast instrument in te zetten zegt de TU/e: *'One-size-fits-all werkt voor de ene opleiding beter dan de andere, maar het geeft overall wel een goede basis.'*

In het begin waren de faculteiten niet heel enthousiast over de studiekeuzecheck. In 2012 worstelde een aantal opleidingen aan de TU/e met een lage of afnemende instroom. Een van de coördinatoren van de studiekeuzecheck zegt hierover: *'De nadruk lag voor veel opleidingen vooral op het aantrekken en binden van (zittende) studenten. Iedereen was welkom. Elke student is er een! De opleidingen zaten niet bepaald te wachten op verplichte coaching-/intakegesprekken. Zij waren bang dat dit de instroom verder zou verlagen.'*

Ook de term intakegesprek stuitte op weerstand, omdat opleidingen het associeerden met selectie. Toen werd het 'startgesprek' genoemd en later 'matchingactiviteit'. In eerste instantie gebruikte de TU/e alleen het onderdeel van de vragenlijst dat ging over interesse. Doel was om studenten op basis van hun interesse te matchen met de goede opleiding.

Dit werd echter niet door alle opleidingen toegejuicht, omdat het niet voor elke opleiding even duidelijk was welke interesses hierbij aansluiten en omdat het niet tot een eenduidige matching leidde. Zo kwamen sommige opleidingen in goed door de verf, omdat zij niet goed gelinkt konden worden aan specifieke interessegebieden.

Daarna werd het doorontwikkeld tot een matchingactiviteit: Een vragenlijst met op basis daarvan een gesprek. Dit is het centrale kader waarbinnen de faculteiten/opleidingen zelf een invulling en aanvulling kunnen geven. Deze aanvulling moet bedoeld zijn voor vooraanmelders en moet een activiteit zijn die representatief is voor studeren aan de opleiding, het moet passen bij het doel van de studiekeuzecheck.

'We hebben ook naar de UU gekeken, waar volgens ons serieus is gewerkt met de studiekeuzecheck. Op basis daarvan is de keuze echt doorgezet om voor iedereen integraal de vragenlijst in combinatie met het gesprek te verplichten. Dat was in 2015. De instroom was op dat moment al toegenomen en daarom de opleidingen ook 'rijper' voor deze aanpak. De nadruk in het beleid kwam nu sterker te liggen op het voorkomen van uitval in het eerste jaar en daardoor was het draagvlak voor de studiekeuzecheck veel groter dan in 2012.'

6.5.4 Organisatie

Oorspronkelijk was het plan dat iedere student een individueel gesprek met een medewerker zou krijgen, maar dat bleek organisatorisch niet mogelijk. Wel is het de TU/e gelukt om universiteitsbreed individuele gesprekken te organiseren, maar soms zijn deze gesprekken dan met studenten en niet met medewerkers. Alle studenten volgen wel een training waarin zij leren met de inhoud om te gaan en verschillende gesprekstechnieken worden geoefend. Eén van de trainers beschrijft het als volgt: *'Studenten krijgen bij ons een intensieve training die speciaal gericht is op het soort gesprek dat ze moeten gaan voeren. Het is voor de nieuwe studenten niet even een vrijblijvend gesprek. De gesprekken worden aan de hand van de vragenlijsten gevoerd. Het is daardoor belangrijk dat in de trainingen voldoende tijd wordt gestoken om de betekenis hiervan te begrijpen. Wij krijgen veel positieve feedback hierover van de studenten. Ik denk dat dit ook de reden is waarom veel eerstejaarsstudenten die gesprekken als prettig hebben ervaren. Het kost wel veel tijd en organisatie, maar door de opleidingsgroepen te mengen lukt het wel. We merken wel dat het belangrijk is om de trainingen zo dicht mogelijk bij de gesprekken uit te voeren, anders ebt de kennis te snel weg.'*

Daarnaast ziet de TU/e dat steeds meer opleidingen ervoor kiezen om naast het gesprek nog iets extra te doen, zoals de realistische onderwijservaring. Het vraagt praktisch zeer veel van de opleidingen, maar zij zijn wel positief hierover. Een opleidingsdirecteur zegt hierover: *'Een gouden greep is volgens mij de assessment die de student vooraf doet. Dat geeft inhoud aan het gesprek maar ook persoonlijke informatie over de student voor de gesprekvoerder en een moment van voorbereiding voor de student. Het gesprek gaat dan ook vaak over de vraag: herken je jezelf in dit assessment. Voor veel studenten geldt dat dat zo is. Dat is voor ons ook een teken dat dit een goed instrument is. Ook maakt dat het begin van het gesprek heel makkelijk en gestandaardiseerd.'* En een studiekeuzecheck-coördinator en studieadviseur bij een andere opleiding: *'Bij ons hebben wij nu twee voorbeeldcolleges, waarbij ook de belangrijke vaardigheden en inhoud van de opleidingen worden toegelicht. Deze worden aangeboden naast de online vragenlijst en de gesprekken. Daarnaast bieden wij de studenten voldoende momenten in het programma om te socializen met medestudenten. Ik vind deze opzet inmiddels goed doorontwikkeld.'*

6.5.5 Dilemma's

Waar de TU/e momenteel vooral nog mee worstelt is de vraag wat het oplevert voor de studieloopbaanadviseurs. *"Wat mag je hiermee doen en wat kun je hiermee doen? Mag ik de studiekeuzecheck-gegevens naast bijvoorbeeld laag studiesucces leggen om mee te nemen in de gesprekken?"* Hierbij komt dan vaak naar voren dat de studiekeuzecheck nog te weinig kennis oplevert om hier echt iets mee te kunnen doen bij de SLB.

Daarnaast staat er nog een vraagteken bij de vrijblijvendheid van de studiekeuzecheck aan de TU/e. Het vermoeden leeft dat de effecten op binding positief zijn, maar er nog weinig effect is op de uitval, ook omdat de late inschrijvers nu vaak niet deelnemen aan de studiekeuzecheck. Een opleidingsdirecteur zegt hierover: *'We geven geen bindend advies, alleen een waarschuwing. Dit is dan wel meteen een nulmeting voor de studieadviseur en SLB-er. We hebben meteen een beeld van de student en dat voelen ze ook. Wat de effecten hiervan zijn blijft nog af te wachten.'*

6.5.6 Opbrengsten volgens instelling

De centrale coördinatoren constateren dat de opleidingen zeer positief zijn over de studiekeuzecheck. Ten eerste geloven de meesten in het instrument. Ten tweede is er meteen een kennismaking met de aankomende studenten en dat wordt als zeer prettig ervaren. Ten derde daalt de uitval aan de TU/e sterk in de laatste jaren en studeren de studenten na het eerste jaar beter door. Dus de opleidingen hebben het gevoel dat het werkt. Dit zijn echter vooral observaties. Het is niet mogelijk om de studiekeuzecheck op basis van harde gegevens te koppelen aan deze uitvalcijfers. Tegelijk met de studiekeuzecheck zijn aan de TU/e ook andere maatregelen geïntroduceerd die de daling kunnen verklaren (zo wordt bijvoorbeeld frequenter getoetst). *'Wij voelen een grotere verbondenheid tussen docenten en studenten. Dat zagen wij ook al bij de coaching-aanpak die wij al een tijdje toepassen. Uiteindelijk denken wij dat dit ook mede verklaard waarom de uitval is afgenomen. Dat kunnen we niet hardmaken, maar het vermoeden is er wel. Wij hebben het gevoel dat het vooral positieve opbrengsten heeft.'*

Ook binnen verschillende opleidingen ziet men positieve opbrengsten, maar is de vraag in hoeverre de studiekeuzecheck van invloed is op uitval ook nog niet beantwoord. Een studiekeuzecheck-coördinator van een opleiding zegt hierover: *'Ik heb niet de indruk dat de studiekeuzecheck in absolute aantallen van invloed is op de uitval, maar ik heb wel de indruk dat studenten bewuster aan hun opleiding beginnen. Ook merken wij dat als studenten uitvallen het nu vaak studenten zijn die geen studiekeuzecheck hebben gehad. Wellicht dat het verplicht stellen van de studiekeuzecheck nog tot grotere effecten op uitval kan leiden.'* Ook constateert men dat studenten de studiekeuzecheck positief waarderen: *'Wat ik merk aan onze studenten is dat ze het persoonlijke contact heel erg waarderen. Je merkt ook dat sommigen nog te weinig kans hebben gehad om een-op-een met iemand over hun keuze te spreken. Dus volgens mij is dit alleen al een belangrijk moment van verdieping en reflectie.'* Een andere opleidingsdirecteur formuleert de doelen en opbrengsten van de studiekeuzecheck als volgt: *'We proberen met de studiekeuzecheck naast het terugdringen van uitval nog verschillende andere opbrengsten te genereren, zoals kennismaking met medestudenten en ouderejaars. Bovendien kunnen in die eerste bijeenkomsten ook al zakelijke dingen en drempels worden besproken (bijv. huisvesting). Daarom sluiten we de studiekeuzecheck bijeenkomsten ook altijd af met een informele lunch.'*

Om toch meer gefundeerde uitspraken te kunnen doen over de effecten van de studiekeuzecheck, loopt er momenteel een evaluatieonderzoek bij de TU/e. Dit onderzoek omvat zowel kwalitatieve evaluatiegesprekken met de opleidingsdirecteuren en contactpersonen van alle opleidingen om inzicht te krijgen in ervaringen van de opleidingen met de uitvoering van de studiekeuzecheck, als ook kwantitatieve analyses van de relatie tussen de adviezen en de instroom in de opleidingen en het studiesucces van ingestroomde studenten in het eerste jaar.

Uit de gesprekken blijkt dat alle opleidingen deel hebben genomen aan het vragenlijstonderzoek en ook studiekeuzecheck-dagen hebben georganiseerd die in vrijwel alle gevallen de afgesproken onderdelen bevatten (een individueel studiekeuzegesprek over de studiekeuzeadviezen en een flankerende activiteit). Volgens de opleidingscoördinatoren is het vragenlijstonderzoek over het algemeen goed verlopen en hebben de gesprekstrainingen voor ouderejaarsstudenten en medewerkers deze voldoende voorbereid om de gesprekken te kunnen voeren.

De belangrijkste conclusie die de TU/e uit de kwantitatieve gesprekken trekt is dat de adviezen over 'capaciteiten & vaardigheden' gerelateerd zijn aan studievoortgang (gemeten in het aantal behaalde ects) na het eerste studiejaar. Hierbij blijkt vooral het vwo cijfer verreweg de belangrijkste voorspeller te zijn voor studievoortgang, maar ook de andere aspecten binnen dit onderdeel van de vragenlijst hebben een (geringe) voorspellende waarde. De adviezen over 'motivatie studiekeuze & oriëntatie' blijken gerelateerd te zijn aan het al dan niet instromen van de student in de opleiding, maar vertonen geen verband met studievoortgang na het eerste jaar. Deze bevinding roept bij de TU/e de vraag op of er andere aspecten van binding, motivatie en studiekeuzeoriëntatie zijn die wellicht betere voorspellers vormen voor studievoortgang.

6.5.7 Toekomst en wensen

Als de TU/e naar de toekomst kijkt valt vooral op dat, in tegenstelling tot eerdere jaren, sommige faculteiten zeer hoge instroomcijfers hebben en tegen hun capaciteiten aanzitten. Hierdoor leeft de gedachte om selectie in te voeren steeds meer. Vraag is in hoeverre de studiekeuzecheck hier een middel in kan zijn. Hier is de instelling wel nog terughoudend in, omdat de studiekeuzecheck en selectie twee verschillende doelen nastreven en hier geen verwarring over mag ontstaan: *"Lange tijd is de boodschap geweest dat je het hier niet redt zonder een 7 gemiddeld op het vwo. We willen voorkomen dat dat nu toch weer opnieuw de enige boodschap wordt."*

Ook leeft bij de TU/e de wens om in de toekomst actief aan de slag te gaan met de studenten die tot de conclusie komen dat er geen match is. De vraag die me zich stelt is hoe deze studenten beter begeleid moeten en kunnen worden. Nu worden deze studenten nog onvoldoende geholpen, want bij de volgende universiteit worden ze wellicht ook negatief geadviseerd. Idealiter voorziet de studiekeuzecheck studenten in deze gevallen ook met een concreet alternatief, bijvoorbeeld door aansluiting te zoeken bij de studiekeuzecheck op een hbo-instelling.

Daarnaast blijft de doorontwikkeling van de studiekeuzecheck ook voor de toekomst een belangrijk onderwerp: *"De volgende stap is toch weer meer differentiatie in het instrument. We gaan er flexibel mee om: we blijven schaven, op basis van onderzoek en evaluaties."*

6.6 Universiteit van Amsterdam

6.6.1 Inleiding

De kern van de studiekeuzecheck aan de UvA is dat de aankomende studenten tijdens de UvA Matching een zo realistisch mogelijke onderwijservaring van het eerste jaar wordt geboden. Essentieel daarin is dat deze 'curriculum sample' wordt afgesloten met een toets, waarvan de uitslag meteen het – positieve dan wel negatieve – studiekeuzeadvies inhoudt.

In de ontwikkeling van de matching baseert de UvA zijn keuzes sterk op evidentie, vaak verkregen uit ervaringen en experimenten binnen de eigen instelling. Ook valt op hoe bewust een overleg- en organisatiestructuur is gekozen die bijdraagt aan een succesvolle invoering.

6.6.2 Studiekeuzecheck

Vanaf het eerste studiekeuzecheck-cohort in 2014 biedt de UvA de aanmelders een studiekeuzecheck aan in de vorm van een onderwijsweek, genaamd UvA Matching. In deze week wordt een realistische onderwijservaring gecreëerd, die zo representatief als mogelijk het eerstejaars onderwijs nabootst. Concreet bestaat de UvA Matching uit: (1) een dag representatief onderwijs, (2) zelfstudie en (3) een of meer toetsen.

De invulling van de drie elementen is aan de opleidingen. Wat betreft het onderwijs kunnen hoorcolleges, werkgroepen of practica worden georganiseerd. De toetsen kunnen een tentamen zijn, maar ook het schrijven van een essay of voeren van een debat. Cruciaal is wel dat de toets vraagt om voorbereiding thuis met behulp van studiemateriaal.

Het studiekeuzeadvies wordt gegeven op basis van de afsluitende toets: een positief advies voor wie een voldoende haalt voor de toets, en een negatief advies voor wie een onvoldoende haalt. Deze laatste groep wordt aangeraden om nog eens goed na te denken over de definitieve keuze en kan zo nodig hulp krijgen in de vorm van een heroriëntatieworkshop. Studiekeuzeadviezen na matching zijn niet bindend.

De toets is cruciaal voor de aanpak van de UvA. *'Zonder toets hoef je niet thuis te studeren en is de ervaring dus ook niet realistisch. Een substantieel deel van de studie zit je nu eenmaal thuis in de boeken.'* *'Zonder toets wordt aanmelders niet duidelijk wat de opleiding echt van hen verwacht, wát je straks echt moet doen, de inzet die van je wordt verwacht. Dat is iets anders dan de inhoud van de opleiding.'*

De UvA Matching vindt plaats in twee vaste periodes, in februari of juni. Deelname aan de matching vormt een verplicht onderdeel van de inschrijving. Wie pas na 1 mei aanmeldt en niet behoort tot de uitzonderingsgroepen (bv. wel voor 1 mei elders aangemeld, of negatief BSA bij een andere opleiding) heeft geen toelatingsrecht meer en neemt dus niet deel aan de matching.

6.6.3 Onderbouwing aanpak

Uitgangspunt bij UvA Matching is dat de beste voorspeller van studiesucces nu eenmaal de eerste tentamenresultaten zijn ná de start van de studie. Als beschikbare voorspellingen voor de poort onvoldoende succesvol zijn, dan is de beste aanpak om toch al vóór de poort een 'work sample' aan te bieden die sterk lijkt op wat men in de eerste maanden van de studie moet kunnen.

De matching wordt afgesloten met een toets. Het mes snijdt hier aan twee kanten. De uitslag van de toets is een bewezen voorspeller van studiesucces en vormt dus de basis van het studiekeuzeadvies. En doordat aanmelders een toets moeten voorbereiden met zelfstudie, ontstaat een realistische ervaring voor de studiekeuzers die daardoor een betere reflectie mogelijk maakt.

Deelnemers krijgen niet alleen meer inzicht in de inhoud van de studie, maar vooral ook in wat de studie van hen vereist. In de praktijk komt dit voor een substantieel deel neer op het thuis zelfstandig bestuderen van studiemateriaal, en de studie vereist een bepaalde inzet. Zonder toets kan deze ervaring tijdens de matching niet worden nagebootst en kunnen studenten niet zelf goed reflecteren op hun keuze en of de studie echt bij hen past.

Het realistisch nabootsen van de studie wordt ver doorgevoerd. Studenten dienen zich bijvoorbeeld via het administratiesysteem zelf in te schrijven voor het 'vak' UvA Matching, net zoals zij zich later in de studie ook voor vakken moeten inschrijven.

De oorsprong van de ideeën voor de UvA-aanpak ligt binnen de universiteit zelf. Op basis van onderzoek en ervaringen bij verschillende opleidingen en met verschillende studiekeuzeactiviteiten, kon de UvA zijn keuzes bepalen op basis van evidentie. De blauwdruk voor UvA Matching vindt zijn herkomst met name in de ervaringen van de opleiding Psychologie met een 'immersion week' waarmee de eerste maanden van de studie naar voren worden gehaald en al vóór de start van de studie worden aangeboden. De opleiding voerde in 2006 een quasi-experiment³⁴ uit naar decentrale selectie, door aanmelders deze realistische onderwijservaring aan te bieden met colleges, zelfstudie en een toets, waarbij de toetsuitslag bepaalde of deelnemers wel of niet werden geselecteerd. Doordat echter meer studenten konden worden toegelaten dan het aantal geselecteerden, stroomden ook studenten in die de selectie niet hadden gehaald. Nadat het cohort vier jaren was gevolgd, kon worden geconcludeerd dat de geselecteerde studenten – degenen met een voldoende voor de toets – minder vaak waren uitgevallen, gemiddeld hogere cijfers hadden gehaald en na vier jaar vaker hun bachelordiploma hadden gehaald, dan hun collega's die niet waren geselecteerd.

Omgekeerd deed de UvA ook ervaringen op, die de universiteit motiveren om bepaalde activiteiten juist niet aan te bieden. Opleidingen die intakeformulieren en intakegesprekken hadden aangeboden, vonden geen bewijs dat dit bijdroeg aan studiesucces. De studentkenmerken verzameld in de intakeformulieren bleken onvoldoende basis om iets zinnigs te zeggen over de kans van slagen van individuele studenten.

De persoonlijke gesprekken konden weliswaar een bijdrage leveren aan voorlichting op maat of het versterken van binding, maar niet of nauwelijks de keuze van studenten beïnvloeden. *'We weten uit evaluaties en onderzoek dat de gesprekken zeer gewaardeerd worden door studenten, maar het levert niets op in termen van studiesucces.'* In een gesprek kan moeilijk worden overgebracht wat het daadwerkelijk betekent om een academische opleiding te volgen, en tegelijkertijd bleken studenten zelf het gesprek sterk sociaal-wenselijk in te vullen. *'Vaak wordt gewezen op de sociale en academische integratie of de binding die door een persoonlijk gesprek worden gestimuleerd, maar door de matchingsweek bereik je dat ook. Er is door matching een totaal andere sfeer vanaf dag één. Studenten weten elkaar te vinden en vormen groepjes, ze weten al zoveel meer over het programma dat het hele introcollege kunt overslaan, ze zijn meteen vertrouwder, minder bangig in de opleiding.'*

6.6.4 Organisatie

Aansturing en draagvlak

Het ontwikkelproces van matching aan de UvA wordt gekenmerkt door een tijdige voorbereiding en weloverwogen governance. Al in 2012 werd naar aanleiding van de prestatieafspraken tussen UvA en ministerie een werkgroep ingericht die het voorstel uitwerkte voor de invoering van de immersion weeks. De werkgroep deed niet alleen aanbevelingen voor de inhoudelijke opzet van de latere UvA Matching, maar ook voor een aantal randvoorwaarden zoals UvA-brede toepassing met sterke en eenduidige communicatie, pilots in het jaar vóór de UvA-brede invoering, verwijzing en plaatsing in samenwerking met HvA en VU, een heldere organisatie met duidelijk eigenaarschap op centraal niveau

34 Visser, K., Maas, H. van der, Engels-Freeke, M. & Vorst, H. (2012): Het effect op studiesucces van decentrale selectie middels proefstuderen aan de poort. In: Tijdschrift voor Hoger Onderwijs 2012 (30) 3.

en het instellen van een brede projectgroep met vertegenwoordigers van onder andere centrale diensten en faculteiten, die het projectplan gaat uitwerken.

In de hierna volgende periode neemt het college van bestuur het advies van de werkgroep over en stelt de werkgroep aan als stuurgroep, die optreedt als procesbewaker en die opdrachtgever is voor de projectgroep. Vanuit de stuurgroep wordt een kernteam geformeerd en naast de stuurgroep wordt een adviesgroep ingesteld met 'sleutelfiguren van de werkvloer'.

Er wordt gerekend op weerstand vanuit de opleidingen, die tegemoet getreden dient te worden. Weliswaar scheelt het dat de studiekeuzecheck nu eenmaal wettelijk is voorgeschreven, maar dat is niet voldoende. *'In de ontwikkeling van de studiekeuzecheck heb je twee groepen: de groep die het beleid bedenkt, en de groep die het moet uitvoeren. In die tweede groep is de weerstand veel groter. Dat los je op door direct contact te maken, discussie aan te gaan, uitleggen, open staan voor kritiek, blijven discussiëren.'* Daarbij speelt ook de cultuur bij de UvA met relatief autonome faculteiten een rol: *'De olietanker moet om.'* Het ontwikkelen van draagvlak voor de matching wordt door de meeste betrokkenen als moeilijkste aspect genoemd.

Hoeveel weerstand opleidingen vertonen, kan afhangen van verschillende omstandigheden.

- Sommige faculteiten waren al heel ver met een andere aanpak dan UvA-breed werd gekozen. Voor deze opleidingen is het moeilijk om de oude activiteiten terug te schakelen.
- Opleidingen met een lage of dalende instroom zijn bevreesd voor hun studentenaantallen. Zij vermoeden dat de instroom zal lijden onder de intensieve UvA Matching als die een hogere drempel vormt voor aanmelders dan een lichtere studiekeuzecheck bij andere universiteiten.
- Hoe dan ook krijgen opleidingen extra taken bovenop hun al drukke werkzaamheden: colledagen, toetsen. Bij grotere opleidingen kan de weerstand groter zijn, doordat zij veel docenten in moeten zetten voor werkgroepen en dergelijke. Bij kleinere opleidingen kan juist de last van het ontwikkelen van volledige matchingscolleges en toetsen zwaar wegen voor zo'n kleine groep aanmelders.
- Niet bevorderlijk voor medewerking is het beeld dat 'Centraal' dit nu eenmaal heeft besloten.

Bij de UvA is daarom op verschillende manieren aan het bevorderen van het draagvlak gewerkt.

- Het kanaliseren van ideeën en kritiek van de verschillende opleidingen via de adviesgroep (met facultaire vertegenwoordigers) op de stuurgroep. Omgekeerd probeert het kernteam voortdurend via de adviesgroep te blijven uitleggen waaróm het zo moet.
- Ook buiten de structuur met kernteam, stuurgroep en adviesgroep worden UvA-brede bijeenkomsten georganiseerd, zoals bijvoorbeeld voor de opleidingsdirecteuren.
- De UvA kiest een duidelijk format voor de matching, maar met ruimte voor eigen invulling door de faculteiten. *'Er ontstaat dan wel getouwtrek om die marges op te rekken, maar minder om de vraag óf het gaat gebeuren.'* Door de eigen invulling ontstaat eigenaarschap op decentraal niveau. Enkele opleidingen maken zelfs gebruik van de ruimte die zij hebben, door naast de voorgeschreven activiteiten ook nog steeds een intakeformulier voor te leggen en persoonlijke gesprekken te voeren.
- Binnen de faculteiten worden bij de invoering veel overlegsessies voor de opleidingen georganiseerd voor uitwisseling en kennisdeling: hoe pak je het bij jouw opleiding aan?
- Backing van het CvB is belangrijk. Het college geeft duidelijk aan dat de matching belangrijk is (bv. ook bij de opening van het academisch jaar), dat men overtuigd is van de aanpak en ook dat de invoering tijd zal kosten. De matching zal ten minste een aantal jaren worden volgehouden en goed geëvalueerd, voordat eventuele bijstellingen aan de orde zijn. In bijzondere gevallen kan het kernteam een beroep doen op de rector om het gesprek met een decaan aan te gaan.
- Administratieve rompslomp leidt tot weerstand, maar omgekeerd werkt een gedegen administratieve en logistieke organisatie juist positief. Er komt in de eerste plaats energie beschikbaar voor de inhoudelijke invulling, en door de invoering van systemen voor aanmelding en matching ontstaat ook vanzelf meer uniformiteit en standaardisatie.

- Concrete acties zoals ondersteuning bij de matching door loopbaancoördinatoren en betrokkenen uren toekennen voor de matchingsactiviteiten.

Daarnaast werden in de organisatie van UvA Matching nog andere praktische keuzes gemaakt.

- De UvA heeft één centrale casuscommissie ingesteld voor het behandelen van bijzondere gevallen, ook wel 'commissie verandering' genoemd. De reden is dat bij het decentraal behandelen van uitzonderingsgevallen opleidingsbelangen een rol zouden kunnen gaan spelen (zie hierboven bij 'weerstand'). In plaats daarvan heeft de UvA een centrale commissie samengesteld die wel bestaat uit facultaire vertegenwoordigers, waarvan er telkens drie in wisselende samenstelling de aanvragen beoordelen, onder voorzitterschap van een studentendecaan. De faculteiten zijn op deze manier wel betrokken, zonder dat opleidingsbelangen een rol kunnen spelen.
- Het informeren van het voortgezet onderwijs in de regio. De UvA heeft het initiatief genomen om samen met de andere instellingen voor hoger onderwijs in Amsterdam de scholen en aankomend studenten op verschillende manieren te informeren over de invulling van de studiekeuzecheck (zoals een gemeenschappelijke brief van de rectoren en een postercampagne).
- Vanaf het begin is gekozen voor vaste periodes waarin UvA Matching plaatsvindt. Dit geeft duidelijkheid in de organisatie en logistiek van de matching en brengt meer eenheid en standaardisatie tussen de faculteiten.

Een keuze die niet UvA-breed is gemaakt, maar die wel bij diverse opleidingen goed bevalt, is om ouderejaars studenten in te zetten in de matchingsweek. Het is een goede oefening voor de ouderejaars, het werkt kostenbesparend voor de opleiding, de ouderejaars kunnen als ervaringsdeskundigen goed informeren over de opleiding en vooral: de aanmelders vinden het prettig, omdat zij ouderejaars gemakkelijker aanspreken en hun uitspraken vertrouwen.

Inbedding in voorlichting en studieloopbaanbegeleiding

De relatie met de voorlichtingsactiviteiten van de UvA bestaat er vooral uit, dat matching en voorlichting helder van elkaar afgebakend zijn. *'Voorlichting is wervend. Matching is realistisch en niét wervend.'* De inrichting van bijvoorbeeld proefstudereren (voorlichting) en het onderwijs in de matching is daarom zeer verschillend.

De UvA heeft vanaf het begin zwaar ingezet om goede verwijzing en begeleiding te bieden aan studiekeuzers met een negatief advies. In samenwerking met de HvA en de VU stond men klaar om de studenten die door de matching van hun initiële keuze afzagen, naar een betere keuze te begeleiden. Dat is echter tot teleurstelling van het kernteam niet echt van de grond gekomen: de belangstelling van studenten bleek in de praktijk tegen te vallen en er werd nauwelijks van de mogelijkheden gebruik gemaakt.

6.6.5 Dilemma's

Geen selectie

Matching is geen selectie. *'De instelling moet alles in het werk stellen om studenten goed voor te bereiden, maar uiteindelijk bepalen zij zelf hun keuze na een niet-bindend advies.'* De afwezigheid van selectie heeft evenwel nadelen, waarvoor nog geen oplossing is gevonden.

Het eerste nadeel is dat er weliswaar samenhang is tussen de gegeven adviezen en studiesucces, maar dat de aanmelders met een negatief advies dat meestal naast zich neer leggen en toch komen. Betrokkenen beseffen dat de voorspellende kracht van de adviezen tegelijkertijd onvoldoende is om studenten hard te selecteren. Maar wat kun je dan als instelling nog meer doen om studenten te overtuigen om niet te komen?

In de tweede plaats staat er bij de toets, die leidt tot het advies, dus eigenlijk niets op het spel. De onderwijservaring is daardoor minder realistisch; studenten hoeven niet per se hun best te doen voor de toets en dat ondermijnt de werking van UvA Matching.

Bovendien, niet alleen blijft hierdoor de reflectie bij aanmelders suboptimaal, maar ook werkt dit door in de kritische houding van sommige UvA-docenten. *'Waarom zoveel moeite doen om een advies te geven, als het toch niet bindend is en de student niet serieus hoeft deel te nemen? Alleen je naam invullen op de toets is al voldoende om te worden toegelaten. Matching is voor ons een verplichting, maar voor studenten niet.'*

Om de uitslag van de toets nog meer gewicht te geven, heeft het kernteam gestudeerd op de mogelijkheid om bij het succesvol afronden van de matchingsweek een studiepunt toe te kennen, of vrijstelling van een tentamenvraag in het begin van de opleiding. Tot dusver heeft geen enkele examencommissie dit goed gevonden.

Casuscommissie

De grootste groep aanmelders die aanklopt bij de casuscommissie, zijn studenten die zich keurig voor 1 mei hebben aangemeld, verhinderd zijn om aan de matchingsweek deel te nemen, en ook die verhindering tijdig melden bij de casuscommissie. Deze gevallen zijn vaak moeilijk te beoordelen: welke omstandigheden vormen een geldige reden en welke niet? Is een vakantie na je schoolexamens wel of niet een legitiem excuus?

Tegelijkertijd zijn er andere uitzonderingsgroepen juist wel wettelijk na 1 mei toelaatbaar, terwijl hun aanmelding zowel organisatorisch als inhoudelijk veel moeilijker ligt. Studenten met een negatief BSA die zich pas eind augustus aanmelden, kunnen hierdoor niet meer deelnemen aan UvA Matching en moeten nu eenmaal worden toegelaten.

6.6.6 Opbrengsten volgens instelling

De UvA heeft vanaf de start van UvA Matching systematisch gemeten en geëvalueerd en daardoor diverse positieve opbrengsten gevonden. Zo blijkt onder andere uit een voor- en nameting dat studenten na de matchingsweken zekerder zijn van hun studiekeuze. Verder zijn de deelnemers positief over de organisatie en de sfeer, vonden het onderwijs en studiemateriaal interessant en kregen een beter beeld van hun opleiding. Belangrijk is ook dat studenten met een positief studiekeuzeadvies daadwerkelijk vaker en studenten met een negatief advies minder vaak aan de studie beginnen.

Eenmaal gestart halen studenten met een positief advies gemiddeld meer studiepunten en vallen minder vaak uit. Daarmee is nog niet de vraag beantwoord of door de matching ook de totale uitval aan de UvA is afgenomen.

Ook onder UvA-medewerkers is de matching geëvalueerd. De medewerkers vinden over het algemeen de matching goed georganiseerd, maar geven tegelijkertijd ook verbeterpunten aan. Ook vinden zij de inhoud en onderwijsmethoden representatief voor de opleiding. Rapportcijfers voor de matchingsweek bij de eigen opleiding lopen uiteen, maar zijn gemiddeld goed.

Ook buiten de evaluaties om worden opbrengsten van de matching opgemerkt. De geïnterviewden geven aan dat studenten die aan UvA Matching hebben deelgenomen sneller groepjes vormen, bij de start van de studie met meer vertrouwen beginnen, minder 'bangig' zijn, weten wie zij binnen de opleiding ergens voor aan kunnen spreken. Kortom, de matching levert sociale en academische integratie op die met 'gewoon' proefstuderen niet kan worden gerealiseerd.

6.6.7 Toekomst en wensen

Ondanks de positieve evaluaties en andere opbrengsten, blijft onder docenten de vraag spelen of de opbrengsten wel opwegen tegen alle investeringen. Als mocht blijken dat de uitval niet daadwerkelijk daalt, dan is het de meesten de kosten en moeite niet waard. Bij sommige opleidingen wordt gestudeerd op mogelijkheden om dan toch de kosten enigszins te beperken. Zo zou bijvoorbeeld een digitale toets – in plaats van een toets op locatie – besparend kunnen werken. Of de matching kan in tijd worden beperkt: nog steeds een onderwijservaring maar minder intensief. Sommige opleidingen beginnen al langzaam af te bouwen, bijvoorbeeld van vijf naar vier dagen.

Ook worden er diverse wensen uitgesproken. Vanuit de casuscommissie wordt geopperd om landelijk kennisuitwisseling te organiseren voor de universitaire bezwaarcommissies. Die is er nog niet en zou zeer leerzaam kunnen zijn.

Tussen universitaire coördinatoren van de studiekeuzechecks vindt juist al veel uitwisseling plaats, maar hier zou men nieuwsgierig zijn om meer van elkaars cijfermateriaal te kunnen leren.

En ten slotte wordt het idee geopperd om samen met de Universiteit Utrecht een experiment op te zetten om het effect van de studiekeuzecheck nu eens echt 'hard' te meten, door groepen aanmelders daadwerkelijk wel en niet te matchen en daarna te volgen – maar men beseft uiteraard dat dat nu eenmaal niet mogelijk is.

6.7 Universiteit Utrecht

6.7.1 Inleiding

Universiteit Utrecht onderscheidde zich door in 2013 al een jaar eerder te starten met verplichte matching voor alle aanmelders. Net als onder andere de UvA biedt de UU zijn aankomende studenten een zo realistisch mogelijke onderwijservaring aan, waar ook huiswerk en een toets deel van uitmaken. De UU geeft echter nadrukkelijk géén advies, maar wil door middel van feedback op de verschillende matchingsonderdelen extra reflectie bij de studenten teweegbrengen.

In de organisatie valt op dat de vroege introductie van de matching bij de UU sterk voortbouwt op eerder ingezette onderwijsvernieuwingen, met een krachtige aansturing vanaf centraal niveau, maar ook met voldoende ruimte voor eigen invulling door de opleidingen.

6.7.2 Studiekeuzecheck

De studiekeuzecheck aan de UU bestaat uit een matchingsformulier dat online wordt ingevuld, voorbereidend werk dat studiekeuzers thuis uitvoeren (zelfstudie of opdracht) en een matchingsdag met studieactiviteiten in de onderwijsruimtes van de opleiding. De studieactiviteiten op locatie kunnen door de opleidingen op verschillende manieren worden ingevuld (hoorcolleges, practica, etc.), maar omvatten in ieder geval ook een toets. De toets gaat niet over kennis die aanmelders in hun vooropleiding hebben opgedaan, maar die ze door de thuisopdracht en op de matchingsdag hebben gekregen.

Het belangrijkste doel is om studenten aan den lijve te laten ervaren wat studeren aan de opleiding van hun keuze inhoudt. De aangeboden studieactiviteiten moeten daarom een zo realistisch mogelijke afspiegeling zijn van het onderwijs in het eerste jaar van de studie en de inzet die dit van studenten vraagt.

Belangrijk accent voor de UU is dat de aanmelders geen advies ontvangen, maar feedback op basis van het matchingsformulier en de toets. Die feedback wordt ten minste gegeven in de vorm van een feedbackbrief na afloop, maar kan ook al op de matchingsdag zelf worden gegeven in een groeps gesprek of persoonlijk gesprek. De feedbackbrief is een geautomatiseerde en gepersonaliseerde mail, die wordt opgesteld aan de hand van formules en normen ('een vlaggetjessysteem') die per opleiding zijn aangescherpt. Die basis voor de adviezen is deels gebaseerd op onderzoek en deels op eigen ervaringen van de opleidingen.

De matching vindt plaats binnen vaste periodes in april, juni en augustus. Deelname aan de volledige studiekeuzecheck is verplicht, anders is geen inschrijving mogelijk. Wie zich na 1 mei voor het eerst aanmeldt, is uitgesloten van inschrijving.

6.7.3 Onderbouwing aanpak

Matching aan de UU past in een lange reeks van activiteiten en maatregelen waarmee de universiteit werkt aan studiesucces en onderwijskwaliteit. Het Utrechts Onderwijsmodel uit 2002 kreeg in 2011 een update onder de naam BaMa 3.0. Daarin nam de universiteit zich onder andere voor om de aanmelddatum te vervroegen naar 1 mei en een verplichte intake en matching voor alle aanmelders te organiseren, wat goed aansloot bij de strategische agenda Kwaliteit in Verscheidenheid die in diezelfde periode door de minister van OCW werd uitgebracht. In 2012 organiseerde de UU een interne conferentie met alle opleidingsdirecteuren om na te gaan hoe de plannen verder konden worden uitgewerkt om de studieuitval terug te dringen.

De UU had eerder al in het kader van de studiekeuzegesprekken bij de opleiding Liberal Arts & Science ervaring opgedaan met het voeren van persoonlijke gesprekken. De gesprekken bleken door studenten te worden gewaardeerd en versterkten ook de binding en community-vorming, maar hadden geen effect op uitval. Bij Rechtsgeleerdheid bood de universiteit al matching aan met uitgebreid proefstuderen. Deze matching was opgezet voor decentrale selectie, maar na afschaffing van de fixus resteerde de vrijblijvende matching waar alleen gemotiveerde studenten nog aan deelnamen. Verder viel op dat ondanks de inspanningen in voorlichting, intake en matching studenten na de start van de studie toch nog steeds vaak aangaven dat hun verwachtingen niet uitkwamen.

Op basis van deze ervaringen stonden twee keuzes vast: deelname aan matching zou voor iedereen worden verplicht, en in plaats van persoonlijke gesprekken werd gekozen voor een zo realistisch mogelijke onderwijservaring. Met die voorwaarden werd de studiekeuzecheck aan de UU ingevoerd voor cohort 2013, een jaar voor de landelijke vervroeging van de aanmelddatum en invoering van de studiekeuzecheck.

'Om docenten en bestuurders mee te krijgen is het een vereiste dat de uitval zichtbaar daalt. Daarom moet je het proces zo inrichten dat je maximaal effect krijgt. Juist daarom moet de studiekeuzecheck onontkoombaar zijn voor studenten, want anders mis je juist de risicogroep en daardoor effect. De keuze om matching verplicht te stellen hebben we dus puur gemaakt in het kader van effectmaximalisering.'

De UU geeft geen adviezen, maar feedback op basis van de intake-vragenlijst en de toets, omdat men er niet van overtuigd is dat op basis van de verzamelde informatie een 'hard' advies gegeven kan worden. *'In die feedback geven we informatie en stellen we vragen die studenten moeten triggeren om nog eens goed te reflecteren op hun keuze. Als iemand bijvoorbeeld een 5 haalt voor de toets, geven we niet een negatief advies, maar vragen we of hij of zij weet hoe dat komt. Was het te moeilijk of had je het niet goed voorbereid? Studenten moeten zelf nagaan wat is mis gegaan en wat is goed gegaan.'*

6.7.4 Organisatie

Aansturing en draagvlak

De studiekeuzecheck is bij de UU centralistisch ingezet vanuit het CvB, top-down met een duidelijk centraal kader: één structuur, één beleid. *'We hebben meteen vanaf het begin een aantal duidelijke keuzes gemaakt die nu nog steeds gelden: deelname is verplicht, aanwezigheid is nodig op de opleidingslocatie, de activiteit duurt bij voorkeur een hele dag – liefst nog met een extra terugkeermoment – en de studiekeuzecheck is helder onderscheiden van de voorlichting: de studiekeuzecheck is realistisch en niét wervend.'*

Op centraal niveau werd een 'tandem' aangesteld bestaande uit enerzijds een beleidsmedewerker als coördinator voor de studiekeuzecheck en anderzijds een hoogleraar als admissions dean. Deze vullen elkaar goed aan: de coördinator kan meer focussen op het beleid, terwijl de admissions dean zich kan richten op het meekrijgen van docenten. Daarbij helpt ook dat de rector pontificaal achter het project staat.

'Het inzetten en volledig implementeren van de maatregel is het meeste en belangrijkste werk geweest. Het belangrijkste is dat je iedereen meekrijgt. De studenten waren vanaf het begin enthousiast over de matching. Ook de verplichte deelname heeft bij hen weinig weerstand opgeroepen. Docenten waren veel vaker kritisch, onder andere bij opleidingen die al voor de matching een eigen aanpak hadden. Zo is voor een aantal bèta-opleidingen het vo-cijfer voor wiskunde sterk voorspellend voor studiesucces, of er bestond al een programma met studiekeuzegesprekken. Maar om effecten te kunnen genereren en te meten is het belangrijk dat alle opleidingen de studiekeuzecheck op dezelfde manier (zoals bedoeld) uitvoeren. Daarom is bewust gekozen om in eerste instantie een top-down benadering te kiezen. Nu het op de rails staat doen we regelmatig rondjes door de faculteiten om te kijken of het is aangekomen en of er nog wensen zijn tot bijstelling.'

Een factor die belangrijk heeft bijgedragen aan een succesvolle invoering van de matching is de leergang onderwijskundig leiderschap. Hierin leidt de UU zijn kader op in onderwijskundige principes en onderwijskundig leiderschap en verandermanagement. Zo'n 200 personen die eerder die leergang hebben gevolgd, bevinden zich nu binnen de universiteit op sleutelposities. Door hen te betrekken bij de invoering van de studiekeuzecheck kon men in de organisatie en bij de docenten draagvlak creëren. *'In het proces moet je altijd 'het waarom' paraat hebben. Het is ook een kwestie van lange adem. Eerst moet je de belangrijke spelers meteen zien mee te krijgen, maar daarna moet je altijd nazorg leveren om ook de rest mee te krijgen; dat kost je tachtig procent van je energie.'*

Voor decentrale coördinatoren kon het moeilijk zijn om mensen te vinden voor de voorbereiding en uitvoering van de matching. Ook zij stuitten op weerstand, omdat de extra activiteiten nu eenmaal tijd kosten. Maar aangezien de taken van bovenaf waren toebedeeld, was er weinig keus. *'En het voordeel van dat het van bovenaf wordt opgelegd, was wel weer dat je daar als organisator ook zelf mee kunt scherpen.'* De opdracht ging ook gepaard met financiële steun voor de uitvoering.

Binnen faculteiten kon ook weer een taakverdeling worden aangebracht, bijvoorbeeld als een facultaire matchingscoördinator al zoveel mogelijk praktische randzaken organiseert. *'Dat scheelt heel veel voor de opleidingen die daardoor kunnen focussen op de inhoud. Anders was het niet te doen.'*

De kaders voor de matching waren strak, maar met ruimte voor eigen invulling door de opleidingen. Een studiekeuzecheck-coördinator van een opleiding: *'Enerzijds kregen we gewoon de opdracht: 'Dit gaan we doen,' maar anderzijds konden we het ook voor een deel zelf bedenken. We moesten een matchingsactiviteit organiseren, dat wil zeggen studenten moesten worden uitgenodigd, ze moesten een thuisopdracht krijgen en ze moesten een dag langskomen voor een realistische onderwijservaring. Dat is natuurlijk heel breed. De vrijheid die we zelf als opleiding hadden was heel erg groot.'*

Die vrijheid maakte het tegelijkertijd niet eenvoudig. *'Het begin was heel erg lastig. Je begint met helemaal niks. Je moet je eerst afvragen: wat willen we hier eigenlijk mee bereiken? Ik heb een aantal docenten die betrokken zijn bij het eerste jaar gevraagd om samen een aantal brainstormsessies te houden; op die manier kom je op ideeën en ga je aan de slag. Maar zoiets kost je veel tijd: al snel driekwart fte om het te ontwikkelen. De uitvoering kost vervolgens niet veel tijd, al moet je daarvoor ook weer 'wheelen en dealen' om voldoende mensen bij elkaar te krijgen. We proberen ook de benodigde inzet van docenten zo laag mogelijk te houden, bijvoorbeeld door de toets digitaal aan te bieden. Ook merk je dat langzaam maar zeker de matching raakt geïnstitutionaliseerd; docenten houden er zelf steeds meer rekening mee.'*

Ook studenten werden betrokken bij de opzet van de matching, bijvoorbeeld via de studieverenigingen, opleidingscommissies en studentbestuursleden. *'Studenten betrekken is nooit een probleem, en in dit geval hebben we studenten expliciet gevraagd om mee te denken over wat we scholieren kunnen aanbieden om een goed beeld te krijgen van de opleiding. Zij hebben die ervaring net achter de rug. En wij kunnen als docent wel zeggen dat iets zo is, maar als een student het zegt wordt het ook geloofd.'*

Inbedding in voorlichting en studieloopbaanbegeleiding

Uitgangspunt bij de matching is dat het geen voorlichting is en dus niet wervend. De universiteit is er echter nog niet helemaal gerust op dat er geen enkele overlap is. *'Het komt ook hier nog wel eens voor dat dezelfde presentatie bij voorlichting en matching wordt gegeven. We zijn nog steeds bezig om duidelijk te maken wat de verschillen zijn en hoe die in de vormgeving omgezet moeten worden. Dat heeft ook te maken met hoe de matching is ondergebracht in de organisatie. Voorlichting wordt georganiseerd vanuit Communicatie en marketing, matching wordt apart georganiseerd vanuit de opleidingen. Dat kan onbedoeld overlap opleveren.'*

Binnen de UU bestond aanvankelijk wel enige vrees dat dat de matching studenten zou afschrikken en voor een daling in de inschrijvingen zou zorgen – temeer omdat Utrecht een jaar eerder begon dan andere instellingen. Die vrees bleek ongegrond: het aantal aanmeldingen bleek zelfs veel groter dan daarvoor.

De UU heeft een intensief tutoraat dat is versterkt in het Utrechtse Onderwijsmodel. Elke student krijgt een tutor die helpt bij het invullen van de vrije ruimte. Daar werd soms bij de faculteiten wel eens op bezuinigd, maar bij de matching werd dit weer verplicht gesteld: elke student krijgt minimaal twee individuele gesprekken en een groepsgesprek. *'Daarbij zouden ook de gegevens uit het matchingsformulier en de feedback gebruikt moeten worden, maar we weten nog niet zeker of dat ook zo uitpakt in de praktijk. Het tutoraat is wel verplicht, maar toch minder afdwingbaar dan de studiekeuzecheck.'* Bij sommige opleidingen start het tutoraat als het ware al op de matchingsdag, doordat zij dan groepsgesprekken organiseren voor aanstaande studenten met hun tutor.

6.7.5 Aanpassingen

Uit evaluaties van de eerste twee jaren bleek dat scholieren vonden dat de studiekeuzecheck nog wel wat zwaarder en serieuzer mocht zijn, en ook dat zij behoefte hadden aan nog meer feedback en concreet advies. Dat leidde tot enige aarzeling bij de UU: *'Je kunt zo'n advies namelijk niet echt hard maken. In 2015 hebben we het idee van de UvA overgenomen om een toets aan te bieden om zo de studiekeuzecheck nog realistischer te maken en de reflectie bij aanmelders te versterken.'* Die toets was overigens geen volledig nieuw element in de UU-matching; al vanaf het begin maakte een toets of opdracht in principe deel uit van de aangeboden onderwijservaring. Maar nieuw was wel dat de toetsing werd versterkt door daadwerkelijk alle deelnemers een beoordeling te geven en het toetsresultaat terug te koppelen als onderdeel van de feedback. *'Alleen het maken van een toets als onderwijservaring is niet voldoende. Je moet ook weten hoe je het er vanaf hebt gebracht en daardoor aan het denken worden gezet.'*

Een andere vernieuwing is de wijze waarop de feedback wordt gegeven. In de eerste jaren kregen deelnemers feedback op de matchingsdag in een persoonlijk of groepsgesprek. Vanaf 2015 wordt alle informatie uit ten minste het matchingsformulier en de toets digitaal gelogd kan de informatie geautomatiseerd worden gecombineerd in een persoonlijke feedback-brief. *'Daarvoor moest alles nog handmatig worden verzameld en dat was niet te doen.'*

Ook binnen de opleidingen kunnen aanpassingen zijn doorgevoerd. Zo merkten sommige opleidingen dat hun 'realistische onderwijservaring' toch nog niet realistisch genoeg was of dat studenten nog geen volledig en helder beeld kregen van de inhoud van de opleiding. Als belangrijke struikelvakken of impopulaire vakken geen deel uitmaakten van het matchingsprogramma, dreigde de matching ook te wervend te worden; deze onderdelen werden dan alsnog toegevoegd. Toch kunnen nog steeds verschillen in aantrekkelijkheid blijven bestaan tussen opleidingen. Grotere opleidingen zijn vaak beter in staat om ook een completer en zwaarder matchingsprogramma aan te bieden. Als een kleine opleiding een lichter programma aanbiedt, is dat nog steeds niet 'wervend' maar kan wel aantrekkelijker overkomen.

6.7.6 Dilemma's

Geen behoefte aan matching

Er is een groep gemotiveerde en goed geïnformeerde studenten die eigenlijk heel weinig behoefte heeft aan matching en tutoren en begeleiding in het algemeen. De vraag is wat voor hen de juiste balans is en hoe voor hen de matching het beste kan worden vormgegeven.

Gesprekken

Een persoonlijke gesprek is in ieder geval op de matchingsdag altijd mogelijk en een aantal opleidingen voert ze standaard met alle studenten of met een selectie van risicostudenten. Die individuele gesprekken worden zeer gewaardeerd door studenten, maar tegelijkertijd weten we op basis van onze ervaring en evaluaties dat ze geen effect hebben op uitval. Je merkt in die gesprekken ook dat studenten hun gedrag niet willen veranderen. Bovendien kosten gesprekken veel tijd en geld.

6.7.7 Opbrengsten volgens instelling

De uitval aan de UU is gedaald. Bij de fixusopleidingen was de uitval al laag, maar bij de niet-fixusopleidingen was de uitval hoog. Nu matching is ingevoerd daalt de uitval ook daar. Stopte van het cohort 2012 nog 31 procent na één jaar, bij cohort 2014 is dat nog maar 23 procent. Intern onderzoek van de UU heeft het effect van de matching echter nog niet kunnen isoleren. *'We kunnen het dus niet hard maken, maar dat wordt hier wel breed gevoeld als effect van de studiekeuzecheck.'*

Een van de manieren waarop de studiekeuzecheck effect kan sorteren, is doordat studenten met een onvoldoende gefundeerde studiekeuze afzien van die keuze. Van de Utrechtse matchingdeelnemers in juni schrijft een kwart zich uiteindelijk niet in – wat veel is in vergelijking met de matching bij veel andere instellingen.

Maar de opbrengst van de studiekeuzecheck is niet alleen uit te drukken in termen van uitval en rendement. *'Door het traject voorafgaand aan de studie lijken studenten vanaf het begin gemotiveerder en nemen ze hun studie serieuzer. Studenten zijn ook minder bang, beter voorbereid. Ze vinden het prettig dat ze voor de studie hun studiegenoten al een keer hebben ontmoet, ze kennen al een paar mensen. We kunnen dat niet uit onderzoek concluderen, maar we merken het wel. Het zijn een soort prettige neveneffecten: ze zijn niet echt aantoonbaar, maar wel voelbaar en dat creëert ook draagvlak.'*

Of uiteindelijk de kosten en baten bij de UU in balans zijn valt ook nog niet te zeggen. *'Dat weten we pas als het eerste cohort studenten de deur uit is.'*

6.7.8 Toekomst en wensen

De grootste uitdaging in de aanpak van de studiekeuzecheck blijft het omgaan met de weerstand van docenten, voor wie het nut van de studiekeuzecheck niet duidelijk is. Daarom is het heel belangrijk dat de opbrengsten van de matching duidelijk worden. Dat kan het effect zijn op uitval, maar ook andere opbrengsten zijn belangrijk zoals een sterkere binding, een beter verwachtingenmanagement bij studenten of dat risicostudenten beter worden gevolgd via het tutoraat. Tot die tijd blijft het een kwestie van doorpakken en niet te snel opgeven. *'Deze maatregel heeft een lange adem nodig om het te laten indalen en de nazorg blijft een heel belangrijk onderdeel.'*

Ook aan de invulling van de matchingsdag blijven de opleidingen bijschaven. *'We blijven er aan werken om een zo realistisch mogelijk beeld te laten zien van onze opleidingen, met alle aantrekkelijke maar ook de moeilijke of minder aantrekkelijke kanten. We moeten zelf ook kritisch zijn: we moeten ons eigenlijk net zo kwetsbaar opstellen als de scholier.'*

6.8 Conclusies uit de case studies

Wat de zes beschreven cases gemeen hebben, is dat studenten zeer positief oordelen over de studiekeuzecheck. Tegelijkertijd verschillen de gekozen invullingen van de studiekeuzecheck sterk en staan soms zelf diametraal tegenover elkaar. Waar bijvoorbeeld de ene instelling geen intakevragenlijst hanteert omdat dit onvoldoende voorspellende waarde heeft voor studiesucces, is bij een andere de vragenlijst juist de kern van de studiekeuzecheck en directe basis voor het advies. We zien instellingen die in principe geen persoonlijke gesprekken voeren, een instelling die wel met alle aanmelders een gesprek voert maar daarin vooral het reeds gegeven advies toelicht en instellingen die hun advies bijna volledig baseren op het persoonlijke gesprek. De waardering van studenten lijkt dus niet direct samen te hangen met het wel of niet aanbieden van specifieke activiteiten of de basis voor het advies. De vraag blijft waar de waardering precies uit voortkomt en of de waardering van studenten van invloed is op de effectiviteit van de studiekeuzecheck of enkel een positief neveneffect is.

Meer overeenkomsten in de zes cases zien we in de voorbereiding en organisatie van de studiekeuzecheck. Hier vallen wellicht adviezen aan te ontleen, die mogelijk ook voor andere instellingen bruikbaar zijn. Veel van deze adviezen hebben betrekking op het creëren van draagvlak, wat door vrijwel alle geïnterviewden als grootste uitdaging wordt genoemd bij het organiseren van de studiekeuzecheck. Adviezen die door meerdere instellingen worden aangereikt zijn:

- Kies een duidelijke instellingsbrede aanpak met vaste kaders en activiteiten voor alle aanmelders.
- Laat daarin voldoende ruimte aan de opleidingen voor eigen invulling. Deze vrije ruimte hoeft niet alleen de gedetailleerde uitwerking van centraal gekozen activiteiten te betreffen. Het kan ook gaan om het aanbieden van extra activiteiten, zelfs als die activiteiten op centraal niveau niet zinvol worden gevonden. Het instellingsbrede format is dus eigenlijk de minimumvariant voor de opleidingen, namelijk datgene wat elke studiekeuzeer ten minste krijgt aangeboden.
- Zorg voor steun van het college van bestuur. Het CvB draagt dit algemeen uit waar de gelegenheid zich voordoet, en stimuleert daarnaast ook persoonlijk of rechtstreeks waar nodig.
- Communiceer dat het project niet in één of twee jaar afgerond zal zijn. Het is een proces van lange adem: volhouden en doorzetten totdat resultaat zichtbaar wordt.
- Bij enkele instellingen is de coördinatie in handen van een duo of kernteam gelegd, waarbinnen leden zich meer kunnen toeleggen op de inhoudelijke ontwikkeling van de studiekeuzecheck of juist de organisatie of logistiek. Dit is zowel toepasbaar op de centrale coördinatie als decentraal binnen faculteiten.
- Het 'waarom' moet duidelijk zijn: evidentie, visie, et cetera. Dit moet voortdurend weer opnieuw worden uitgelegd
- Zorg ervoor dat de studiekeuzecheck past bij de cultuur van de instelling. Ook dit zorgt voor draagvlak en een gedeelde visie.
- Een administratief-logistiek systeem voor de praktische uitvoering, zoals het verzamelen en combineren van studentgegevens, inplannen van afspraken, geautomatiseerd advies/feedback. Het systeem moet beschikbaar en bruikbaar zijn van inschrijving tot SLB. De belasting in de uitvoering wordt hierdoor minder, waardoor meer tijd en aandacht vrijkomt voor de inhoud van de studiekeuzecheck. Bovendien brengt een gezamenlijk administratief systeem eenheid aan in de aanpak van de verschillende opleidingen.
- Vaste coördinatoren per faculteit en per opleiding. Creëer daarbij een overlegstructuur die verticaal ruimte biedt om de aanpak te blijven uitleggen en die horizontaal ruimte biedt om decentraal ervaringen te blijven uitwisselen.
- Zorg per opleiding voor een vaste groep medewerkers voor de uitvoering van de activiteiten. Stel deze vrij voor de taken (uren toekennen), train indien nodig, en trek desnoods mensen van buiten aan (bv. vaste stagebegeleiders).
- Opbrengsten etaleren om draagvlak te vergroten. Daartoe moet ook vanaf het allereerste begin evaluatie en onderzoek onderdeel zijn van het project.

Wat de cases ook gemeen hebben is een deel van de opbrengsten die ze rapporteren. Ongeacht de gekozen studiekeuzecheck-aanpak constateren instellingen – bijvoorbeeld zowel degenen met gesprekken zonder proefstuderen, als degenen met proefstuderen zonder gesprekken – dat studenten vanaf 'dag 1' beter voorbereid en gefocust in de klas of collegezaal zitten, dat studenten minder bangig zijn, al beter de weg weten in de opleiding, et cetera. Het zijn opbrengsten die de instellingen niet kunnen meten, maar wel 'voelbaar aanwezig' zijn. Hoewel zo'n conclusie niet op basis van zes cases hard kan worden gemaakt, lijkt het er wel op dat persoonlijke aandacht op de locatie van de instelling de binding en integratie van nieuwe studenten kan versterken. Of langs deze weg de persoonlijke aandacht ook effect heeft op studiesucces kon evenmin worden aangetoond, maar de aandacht wordt in ieder geval door studenten gewaardeerd.

Zoals gezegd kunnen we op basis van de zes cases niet aangeven welke inhoudelijke aanpak beter werkt (wel of niet gesprekken, vragenlijsten, toetsen, etc.), maar een paar praktische keuzes lijken in het algemeen goed te werken.

- Verplichte deelname voor alle aanmelders verschaft duidelijkheid voor de deelnemers zelf en benadrukt het belang, en stelt ook beter in staat om opbrengsten en effecten aan te tonen.
- Vaste dagen of periodes voor de studiekeuzecheck. Dit is zowel voor studenten helder om vooraf in te plannen, als voor de organisatie praktisch voor het inplannen en kunnen inzetten van al het benodigde personeel.
- Zet ouderejaars studenten in bij de organisatie van de studiekeuzecheck. Deelnemers stellen informatie van studenten zeer op prijs, voor de studenten kan het leerzaam en/of lucratief zijn, terwijl de kosten voor de instelling beperkt zijn.

Ten slotte vinden we ook een dilemma waar meer instellingen mee worstelen en waarvoor zij nog geen goede oplossing hebben gevonden:

- Wat te doen met studenten die een niet-bindend negatief advies krijgen of een kritisch gesprek, en die toch aan de studie beginnen?³⁵

35 In paragraaf 4.7 zagen we eerder dat studenten met een negatief advies weliswaar significant vaker uitvallen en de adviezen dus voorspellend zijn voor de kans op studiesucces, maar ook dat de meerderheid na een jaar wel doorstudeert (58% in hbo, 72% in wo). Het is daarom de vraag in hoeverre het een probleem is als negatieve adviezen vaak niet worden opgevolgd. Het genoemde dilemma voor de instellingen is dan ook zeker geen pleidooi voor selectie – men beseft goed dat de voorspellende kracht van de studiekeuzecheck daarvoor niet sterk genoeg is – maar wel zou men de adviezen graag nog overtuigender kunnen maken.

7 Conclusie en discussie

In dit laatste hoofdstuk bespreken we eerst kort opnieuw het geconstrueerde beleidsmodel voor de werking van de studiekeuzecheck, om na te gaan of dit stand houdt tegenover de bevindingen in dit onderzoek.

Vervolgens beantwoorden we afzonderlijk de vier onderzoeksvragen:

1. Welke verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures worden gehanteerd?
2. Welke vormen van studiekeuzecheck/matchingsprocedures lijken het meest effectief?
3. Hoe is de studiekeuzecheck ingebed in het beleid van voorlichting en begeleiding van aankomende/startende studenten?
4. Welke (rand)voorwaarden dragen bij aan de effectiviteit van de studiekeuzecheck?

Na beantwoording van de deelvragen komen we terug op de hoofdvraag in het onderzoek:

Welke verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures zijn er en welke vormen lijken de meeste positieve effecten te hebben voor de student en de instelling?

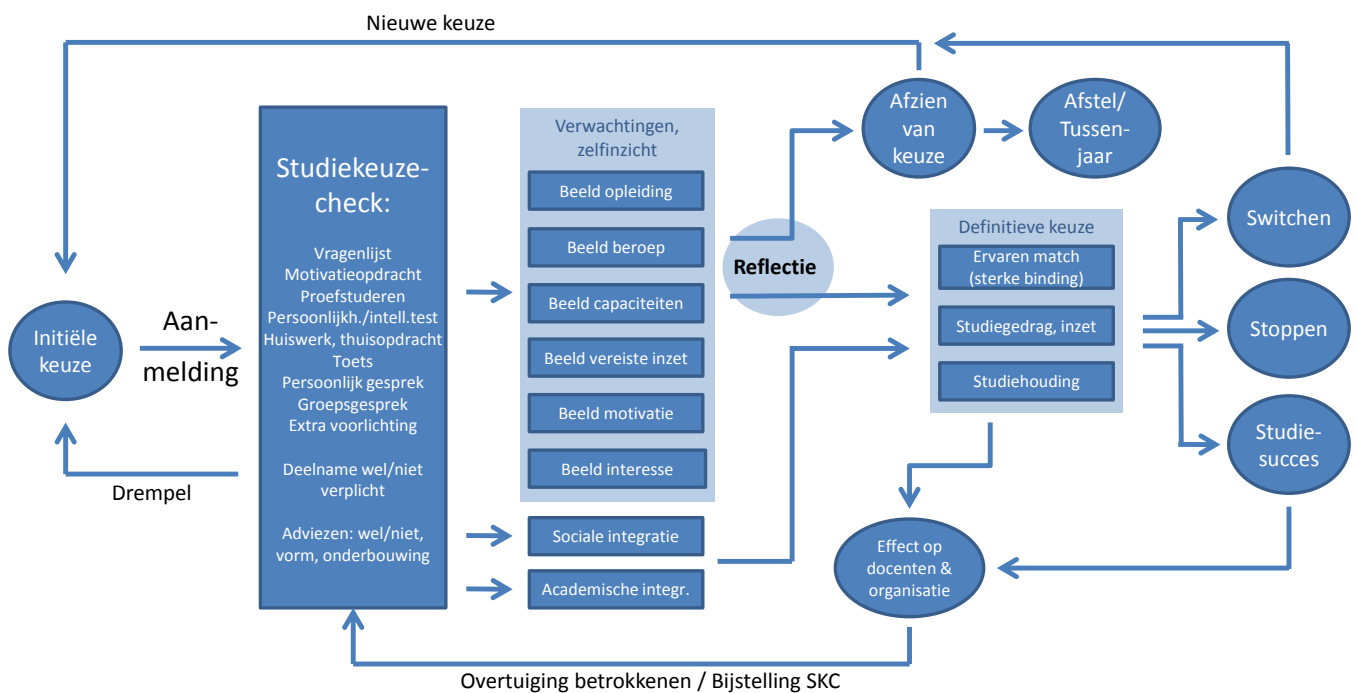
We ronden het hoofdstuk af met een beknopte beschouwing van de onderzoeksresultaten en bespreken de mogelijke implicaties.

Volledigheidshalve vermelden we hier nogmaals dat in dit onderzoek met de 'studiekeuzecheck' wordt bedoeld: alle studiekeuzeactiviteiten die door de opleiding aan de aankomende studenten worden aangeboden ná hun aanmelding voor de opleiding en vóór de start van de opleiding per 1 september. Het begrip 'studiekeuzeactiviteiten' duidt hier ook het verschil aan met de 'voorlichtingsactiviteiten', die in principe al plaatsvinden voor de aanmelding voor de opleiding. Het door veel instellingen gehanteerde begrip 'matching' is eenvoudig een ander woord voor 'studiekeuzecheck', oftewel het geheel aan activiteiten tussen aanmelding en studiestart.

7.1 Beleidsmodel

In hoofdstuk 2 werd het volgende beleidsmodel opgesteld voor de mogelijke werking en opbrengst van de studiekeuzecheck (figuur 43). Dit model is het uitgangspunt waarlangs de resultaten van het onderzoek geordend kunnen worden. We hebben aanwijzingen gevonden dat het beleidsmodel de werking van de studiekeuzecheck op een aantal punten goed voorspelt. Zo zagen we in paragraaf 4.6 hoe studenten zelf opbrengsten van de studiekeuzecheck rapporteren, zoals een beter beeld van de opleiding, van hun eigen voorkeuren en interesses en van wat nodig is om de opleiding succesvol af te kunnen ronden. In diezelfde paragraaf en later ook in de case studies vonden we aanwijzingen dat sociale en academische integratie al tijdens de studiekeuzecheck vorm kunnen krijgen. We zagen verbanden tussen enerzijds deelname aan een (verplichte) studiekeuzecheck en anderzijds meer binding en minder twijfel over de studiekeuze. En uiteindelijk bleek in het wo ook een aantoonbare samenhang tussen deelname aan de studiekeuzecheck en een lagere studieuitval.

Andere verbanden werden in dit onderzoek niet direct gemeten of geanalyseerd, maar kwamen wel ter sprake in de case studies. Zo werd herhaaldelijk gewezen op het belang van een aantoonbaar effect van de studiekeuzecheck op studiesucces, om alle betrokken medewerkers binnen de instellingen overtuigd en gemotiveerd te houden in de uitvoering van de studiekeuzeactiviteiten. Ook zagen we hoe een universiteit zelf onderzocht of de vrees terecht is dat een 'strengere' studiekeuzecheck een drempel kan opwerpen voor nieuwe instromers – en concludeerde dat dit niet het geval zou zijn. En in alle cases is een belangrijk doel van de studiekeuzecheck om eerst en vooral studenten te laten reflecteren op hun studiekeuze, om op basis daarvan definitief hun keuze te maken of daar juist van af te zien. In diverse cases wordt ook gerapporteerd dat studenten door de studiekeuzecheck vanaf de eerste studiedag meteen met een betere studiehouding in de collegebanken plaatsnemen.

Figuur 43 Beleidsmodel voor werking en opbrengst van de studiekeuzecheck.

Kortom, we hebben aanwijzingen gevonden dat de studiekeuzecheck de werking heeft die het volgens de beleidstheorie zou moeten hebben.

7.2 Welke verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures worden gehanteerd?

We kunnen deze eerste onderzoeksvraag op verschillende manieren beantwoorden.

- Welke verschillende activiteiten worden in het kader van de studiekeuzecheck aangeboden?
- Hoe vaak komen de verschillende activiteiten voor?
- Welke soorten studiekeuzeadvies worden gegeven?
- Hoe komen de studiekeuzeadviezen tot stand?

Keuzeactiviteiten

Wat de verschillende studiekeuzeactiviteiten betreft hebben we gezien dat vragenlijsten over studiekeuze en motivatie het vaakst voorkomen, gevolgd door activiteiten zoals een test of toets, proefstuderen, persoonlijke gesprekken, extra voorlichting op locatie, motivatieopdrachten en groepsgesprekken. Tot zover lijkt het aanbod nog overzichtelijk.

We hebben echter ook geconstateerd dat deze activiteiten in alle mogelijke combinaties voorkomen, en dat er geen combinaties zijn aan te wijzen die een substantieel deel van het aanbod van de instellingen dekken. Met andere woorden, we kunnen niet een select aantal combinaties aanwijzen die samen het aanbod van de instellingen voldoende bestrijken; de variatie in activiteiten en combinaties is te groot. Het vaakst zien we nog dat studenten uitsluitend een vragenlijst krijgen voorgelegd, wat voor ongeveer één op de tien studenten meteen de hele studiekeuzecheck vormt en daarmee de meest voorkomende 'combinatie' is.

De differentiatie in activiteiten gaat echter nog verder als we de concrete invulling van de activiteiten in ogenschouw nemen. De meeste hogescholen en universiteiten stellen bijvoorbeeld zelf hun eigen, unieke vragenlijst samen over studiekeuze en motivatie, meer dan eens weer met verschillende varianten binnen de instelling. Persoonlijke gesprekken kunnen zijn gericht op het welkom heten van studenten en het versterken van binding, maar ook op het bieden van extra informatie over opleiding en beroep of op het controleren of deze informatie al voldoende aanwezig is. In de case studies in dit rapport komen we gesprekken tegen die dienen als basis voor het opstellen van een studiekeuzeadvies, maar ook gesprekken die dienen om een advies toe te lichten dat al voorafgaand aan het gesprek is opgesteld. Waar een test of toets wordt afgenomen kan de uitslag direct de voorspeller zijn van studiesucces en voor de deelnemer samenvallen met het studiekeuzeadvies; bij een andere instelling dient de toetsuitslag weer alleen om de deelnemer tot reflectie aan te zetten. Op deze manier kunnen voor elke categorie studiekeuzeactiviteiten diverse varianten worden genoemd.

Studiekeuzeadvies

Ook in de wijze waarop studiekeuzeadviezen tot stand komen en hun mogelijke inhoud, bestaat erg veel variatie. Als we afgaan op onze inventarisatie van de studiekeuzecheck voor het eerste cohort³⁶, dan wordt in ieder geval vaak de vragenlijst als basis voor het advies gebruikt, en daarnaast met name in het hbo vaak ook een persoonlijk gesprek. Ook hier is daarmee nog geenszins duidelijk hoe een advies tot stand komt. In de case studies vonden we een instelling die het advies volledig baseert op de vragenlijst, maar ook instellingen die de combinatie van vragenlijst en persoonlijke gesprek gebruiken, en instellingen die alléén het gesprek als basis nemen. Daarnaast zien we zowel in de inventarisatie als de case studies voorbeelden van instellingen waar vragenlijsten en gesprekken wel voorkomen, maar waarbij deze geen basis voor het advies zijn. Daar kan een advies bijvoorbeeld samenvallen met de uitslag van een toets.

De inhoud van het advies kan variëren van een eenvoudig 'positief' vs. 'negatief' of 'goede match'/'redelijke match'/'geen match', tot uitgebreide overzichten met kleurcodes of 'vlaggetjes'. In het hbo doet een kwart van de instellingen niet zozeer een uitspraak over de match tussen student en studie, maar meer over het keuzeprocess van de studenten: hebben zij zich goed genoeg georiënteerd. En we zagen een voorbeeld van een universiteit waar het advies eigenlijk geen advies is, maar louter beoogt om feedback te geven.

Conclusie

Nog afgezien van de vraag of deelname aan de studiekeuzecheck verplicht is en of er consequenties worden verbonden aan het niet tijdig aanmelden uiterlijk 1 mei – deze aspecten bespreken we bij de vierde onderzoeksvraag – mag duidelijk zijn dat de eerste onderzoeksvraag eigenlijk niet te beantwoorden is. De verscheidenheid in activiteiten is zo enorm groot – de combinaties waarin zij voorkomen, de concrete invulling van activiteiten, de gegeven studiekeuzeadviezen en de wijze waarop zij tot stand komen – dat het antwoord niet duidelijker gegeven kan worden dan door het noemen van alle variaties per deelaspect van de studiekeuzecheck.

7.3 Welke vormen van studiekeuzecheck/matchingsprocedures lijken het meest effectief?

Verband studiekeuzecheck en studiesucces

In dit onderzoek is allereerst geprobeerd om de vraag te beantwoorden óf de studiekeuzecheck effectief is. Bovendien hebben we al voor aanvang van het onderzoek moeten constateren dat een daadwerkelijk 'effect' van de studiekeuzecheck per definitie niet kan worden aangetoond, omdat daartoe de vereiste nulmetingen en controlegroepen ontbreken. De vraag is daarom meer concreet: kunnen we een verband

36 Cohort 2014-2015.

of samenhang vinden tussen enerzijds de studiekeuzecheck – als geheel of in verschillende varianten – en anderzijds het studiesucces van nieuwe studenten.

In dit onderzoek is deze vraag op verschillende manieren en met behulp van verschillende bronnen benaderd. Op het niveau van opleidingen en instellingen hebben we geen verband kunnen aantonen tussen het aanbieden van een studiekeuzecheck (in welke vorm dan ook) en een lagere uitval of vermindering van uitval.

Op studentniveau daarentegen vinden we in het wo dat studenten die hebben deelgenomen aan de studiekeuzecheck, inderdaad minder vaak uitvallen in hun eerste studiejaar. Daarbij vinden we dit verband ook bij specifieke activiteiten, namelijk als ten minste sprake is van een vragenlijst of een persoonlijk gesprek.

In het hbo zijn de verschillen in uitval tussen studenten die wel en niet deelnemen aan de studiekeuzecheck of afzonderlijke activiteiten niet significant.

Gezien de grote verscheidenheid in invulling en uitvoering van studiekeuzeactiviteiten, moeten deze bevindingen in de eerste plaats worden gezien als een indicatie dat de studiekeuzecheck uitval kan verminderen, maar kan nog niet worden geconcludeerd welke activiteiten of combinaties van activiteiten meer zinvol zijn dan andere.

Andere opbrengsten

Kerdoel van de studiekeuzecheck is het verminderen van studieuitval. Dat neemt niet weg dat ook andere opbrengsten van de studiekeuzecheck worden gevonden. Hoewel sommige van deze opbrengsten op hun beurt weer moeten leiden tot meer studiesucces, zijn de opbrengsten ook op zichzelf al waardevol. Zo is in dit onderzoek geconstateerd dat de studiekeuzecheck samenhangt met een sterkere binding van studenten met hun opleiding (de 'ervaren match'), met name in het hbo, en minder twijfel over hun studiekeuze en worden in de cases opbrengsten genoemd zoals een betere studiehouding van studenten en een betere, vroegere sociale en academische integratie.

Vervroeging aanmelding

De vervroeging van de aanmelddatum voor ho-opleidingen naar 1 mei kan ook worden gezien als onderdeel van de invoering van de studiekeuzecheck. Deze vervroeging blijkt succesvol in zoverre dat aanstaande studenten met een minder overtuigde keuze en (daardoor) een hoger uitvalrisico bijna niet meer hun keuze uitstellen tot in de zomermaanden, zoals voor invoering van de studiekeuzecheck vaak het geval was. In plaats daarvan vinden we studenten met een lage binding en groot uitvalrisico nu meer geconcentreerd (vlak) voor de uiterste aanmelddatum in april en op 1 mei. Dat impliceert enerzijds dat deze late aanmelders in april een belangrijke en nu ook benaderbare doelgroep voor instellingen vormen in de studiekeuzecheck. Maar anderzijds blijft het ondanks de studiekeuzecheck nog steeds een substantiële groep minder gemotiveerde studenten die zich toch nog steeds aanmeldt, inschrijft en vervolgens relatief vaak uitvalt.

Studiekeuzeadvies

De meerderheid van de deelnemers aan een studiekeuzecheck ontvangt ook een studiekeuzeadvies. Negatieve adviezen of adviezen die twijfel uitdrukken worden weinig gegeven en blijken in dit onderzoek daadwerkelijk samen te hangen met een verhoogde kans op uitval, zowel in hbo als wo. Maar juist de studenten met een negatief advies vinden dit advies vaak niet nuttig of terecht en een meerderheid onderneemt geen actie naar aanleiding van het advies. In de case studies zien we dat bij de instellingen als probleem wordt gezien: studenten trekken zich weinig aan van een negatief advies. Anderzijds studeert van deze groep bijna twee derde – in het wo wat meer, in het hbo wat minder – wel door na het eerste studiejaar.

Conclusie

Wat betreft het kerndoel van de studiekeuzecheck – het verminderen van studieuitval – is geconstateerd dat in het wo deelname aan de studiekeuzecheck inderdaad samenhangt met minder studieuitval. In het hbo is dit verband niet significant. Naast dit kerndoel worden diverse andere opbrengsten gerapporteerd, zoals een sterkere binding van studenten met hun opleiding, minder twijfel over de studiekeuze, en betere, eerdere sociale en academische integratie.

Onder andere als gevolg van de grote verscheidenheid in invulling en uitvoering van de studiekeuzeactiviteiten kan niet geconcludeerd worden welke activiteiten of combinaties van activiteiten *in het algemeen* meer zinvol zijn dan andere.

De vervroeging van de aanmelddatum is succesvol in die zin, dat juist studenten met een minder overtuigende keuze, die vaker uitvallen in het eerste studiejaar, zich aanmelden uiterlijk op 1 mei waardoor zij nog benaderbaar zijn in de studiekeuzecheck.

De studiekeuzeadviezen als afronding van de studiekeuzecheck blijken in inderdaad voorspellend voor de kans op studiesucces, zowel in hbo als wo, maar lijken relatief weinig impact te hebben op de studiekeuzers. Daarbij komt dat studenten met een negatief advies weliswaar vaker uitvallen dan studenten met een positief advies, maar dat ook van de groep met een negatief advies een meerderheid na het eerste jaar wel doorstudeert.

7.4 Hoe is de studiekeuzecheck ingebed in het beleid van voorlichting en begeleiding van aankomende/startende studenten?

Over het algemeen is de studiekeuzecheck afgebakend ten opzichte van voorlichting in die zin dat de studiekeuzecheck door de instellingen niet wervend is bedoeld. De studiekeuzecheck beoogt doorgaans realistische verwachtingen bij de aankomende studenten te creëren of deze te toetsen. De consequenties die instellingen verbinden aan dit gedeelde uitgangspunt, kunnen toch weer sterk verschillen. Waar de ene instelling kiest voor zo realistisch mogelijk proefstuderen, stelt een andere dat proefstuderen niet thuis hoort in een studiekeuzecheck omdat proefstuderen onderdeel is van voorlichting en dus al vóór de aanmelding moet hebben plaatsgevonden.

Deze formele afbakening van studiekeuzecheck en voorlichting ten opzichte van elkaar, voorkomt niet dat voorlichting en werving elkaar in de praktijk toch kunnen overlappen. Kans hierop bestaat vooral bij het proefstuderen of proefcolleges. Daar waar in het kader van de studiekeuzecheck proefcolleges worden aangeboden, kan het voorkomen dat deze overlap vertonen met de proefcolleges die al in het kader van voorlichting werden aangeboden. En ook kan soms moeilijk voorkomen worden dat een vorm van proefstuderen die nadrukkelijk realistisch en representatief is bedoeld, toch op de aankomende studenten een enthousiasmerende uitwerking kan hebben. Aangezien de aanmelding dan al heeft plaatsgevonden, moet dit toch in de eerste plaats worden gezien als versterking van binding en wegnemen van twijfel, en niet als werving voor de opleiding.

Omgekeerd kan de vrees bestaan dat een uitgebreide studiekeuzecheck juist een drempel kan opwerpen voor potentiële studenten, waardoor zij afzien van aanmelding bij de betreffende opleiding en instelling. Voor zover bekend uit de case studies is dit verband echter nooit aangetoond.

Bij veel instellingen is een uitgangspunt dat informatie die over nieuwe studenten is verzameld in de studiekeuzecheck, beschikbaar wordt gemaakt in de studieloopbaanbegeleiding. Tegelijkertijd is voorlopig het beeld ontstaan dat deze vooruitkoppeling van informatie vaak nog meer gestroomlijnd moet worden dan tot nu toe is gerealiseerd.

Conclusie

Formeel zijn voorlichting en studiekeuzecheck helder afgebakend, doordat voorlichting ook wervend kan zijn bedoeld en de studiekeuzecheck per definitie niet. De studiekeuzecheck beoogt doorgaans realistische verwachtingen bij de aankomende studenten te creëren of deze te toetsen. De consequenties die instellingen verbinden aan dit gedeelde uitgangspunt, kunnen weer sterk verschillen.

De studiekeuzecheck levert informatie op over nieuwe studenten. Deze informatie wordt gebruikt bij de verdere studieloopbaanbegeleiding, maar dit kan nog meer gestroomlijnd worden dan tot nu toe is gerealiseerd.

7.5 Welke (rand)voorwaarden dragen bij aan de effectiviteit van de studiekeuzecheck?

Uit de analyses op studentniveau is gebleken dat specifiek het deelnemen aan een *verplichte* studiekeuzecheck in het wo significant samenhangt met minder studieuitval. Bij dit gegeven uit de startmonitor is echter niet bekend waarom deelname verplicht was. Sommige instellingen stellen deelname aan alle nieuwe studenten verplicht, andere stellen deelname alleen verplicht voor een selecte groep studenten (bijv. op basis van een risicoprofiel uit een intakevragenlijst), en weer andere alleen als studenten zich na 1 mei aanmelden. Het is daarom moeilijk om deze bevinding eenduidig om te zetten in een concrete aanbeveling.

Los van de samenhang met studieuitval kunnen we ook op basis van de case studies randvoorwaarden noemen die bijdragen aan een voorspoedig verloop van de studiekeuzecheck, zoals het organiseren van contactmomenten op vaste dagen of in vaste periodes, het inzetten van ouderejaars studenten in de organisatie van de studiekeuzecheck en opnieuw het verplicht stellen van deelname. Dit laatste dan niet omdat het sterker de uitval vermindert, maar onder andere omdat het de instelling beter in staat stelt om opbrengsten van de studiekeuzecheck aan te tonen, wat weer een positief effect heeft op de medewerking van alle betrokkenen in de organisatie.

Conclusie

De verplichte deelname aan de studiekeuzecheck hangt in het wo samen met minder uitval, waarbij niet kan worden onderscheiden of deze deelname algemeen verplicht is of speciaal voor individuele aanmelders.

In het hbo is geen significant verschil in uitval waargenomen tussen studenten die wel en niet (verplicht) deelnemen aan de studiekeuzecheck.

Daarnaast zijn uit de case studies de volgende randvoorwaarden geïdentificeerd die kunnen bijdragen aan een voorspoedig verloop van de studiekeuzecheck:

- Het organiseren van contactmomenten op vaste dagen / in vaste periodes;
- Inzetten van ouderejaarsstudenten in de organisatie van de studiekeuzecheck;
- Verplicht stellen van deelname.

7.6 Eindconclusie

De hoofdvraag in dit onderzoek luidde als volgt:

Welke verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures zijn er en welke vormen lijken de meeste positieve effecten te hebben voor de student en de instelling?

Het antwoord hierop werd in het voorgaande eigenlijk al gegeven: er is een enorme verscheidenheid geconstateerd in studiekeuzeactiviteiten, in de combinaties waarin zij voorkomen, in de concrete invulling van activiteiten, in de gegeven studiekeuzeadviezen en in de wijze waarop de adviezen tot stand komen.

Opbrengsten van de studiekeuzecheck kunnen zijn een lagere uitval, sterkere binding van studenten met hun opleiding, minder twijfel over de studiekeuze, betere studiehouding van studenten en betere, eerdere sociale en academische integratie. Daarbij is een significant verband tussen deelname aan de studiekeuzecheck en minder uitval aangetoond in het wo, maar niet in het hbo.

Uit het onderzoek kan niet worden geconcludeerd of er arrangementen van de studiekeuzecheck zijn die meer positieve effecten hebben dan andere, en zo ja welke arrangementen dat zouden zijn. Het is met andere woorden niet mogelijk om een blauwdruk of recept op te stellen voor een optimale of uniforme inrichting van de studiekeuzecheck. De case studies in het onderzoek lijken eerder te wijzen op het belang van variatie en van een inrichting van de studiekeuzecheck die past bij de instelling en haar doelgroepen.

In de eerste jaren na invoering is de studiekeuzecheck in ieder geval nog sterk in ontwikkeling, gezien de verschillen die werden waargenomen tussen het activiteitenaanbod voor cohorten 2014 en 2015. Het gros van de aankomende studenten neemt inmiddels in enige vorm deel aan de studiekeuzecheck. Van belang is nu de verschillende activiteiten door te ontwikkelen en in vervolgonderzoek na te gaan hoe deze nog meer toegesneden kunnen worden op verschillende doelgroepen.

7.7 Discussie

Het studiekeuzeproces van aanstaande studenten en hun latere studiesucces in de opleiding speelt zich af op het individuele niveau. Tegelijkertijd wordt de studiekeuzecheck georganiseerd op het niveau van opleidingen, faculteiten en instellingen. De opbrengst van de studiekeuzecheck kan daarom worden onderzocht op het niveau van de betreffende onderwijseenheid ('Is de uitval lager of daalt de uitval bij opleidingen die een bepaalde activiteit aanbieden?') of op het niveau van individuele studenten ('Vallen studenten die deelnemen aan deze activiteit minder vaak uit?').

De wijze waarop instellingen de studiekeuzecheck organiseren, laat ruimte voor veel variatie in de concrete activiteiten waarmee de studenten binnen de onderwijseenheden worden geconfronteerd. Een instelling stelt bijvoorbeeld als uitgangspunt dat studenten een persoonlijk gesprek krijgen, maar vervolgens verschilt de uitwerking van de gesprekken per opleiding en niet alle studenten voeren daadwerkelijk een gesprek (deelname niet verplicht, verhinderende, uitzonderingsgroepen). Dit maakt dat het zoeken van verbanden op geen van beide niveaus – studentniveau of opleidings/instellingsniveau – ideaal is. Binnen opleidingen en instellingen wordt de activiteit niet aan iedereen (op dezelfde wijze) aangeboden. En op studentniveau kan de concrete invulling van een bepaalde activiteit voor de ene student volledig verschillen van die voor de andere.

In dit onderzoek is daarom geprobeerd om langs beide wegen verbanden te zoeken. In de analyses op *opleidingsniveau* op basis van de landelijke gegevens die ten tijde van dit onderzoek beschikbaar zijn – alleen van het eerste cohort studiekeuzecheck in 2014 is op dit moment de uitval landelijk geadmistreerd – kunnen we nog geen directe samenhang vinden tussen de aanpak van opleidingen of instellingen en een lagere uitval op dit niveau. Met andere woorden, we hebben niet kunnen aantonen dat bij een opleiding of instelling het aanbieden van een bepaalde activiteit of het aanbieden van een studiekeuzecheck in welke vorm dan ook gepaard gaat met een afname in studieuitval.

In analyses op *studentniveau* daarentegen vinden we in het wo wel aanwijzingen dat de studiekeuzecheck uitval kan reduceren, met name als deelname verplicht is. Daarbij vinden we deze verbanden in ieder geval bij vragenlijsten en persoonlijke gesprekken, maar mogen we hier niet teveel nadruk op leggen. Vanwege de enorme verscheidenheid in vormgeving van vragenlijsten, gesprekken en andere activiteiten voert het veel te ver om hier een 'recept' voor een succesvolle studiekeuzecheck uit af te leiden.

Over de reden waarom we de positieve verbanden tussen studiekeuzecheck en studiesucces niet in het hbo vonden, kan uiteraard worden gespeculeerd. We zien in dit onderzoek bijvoorbeeld ook dat de aanpak in de eerste jaren van de studiekeuzecheck tussen hbo en wo interessante verschillen vertoont (aanbod van activiteiten, wel en niet verplicht). Maar ook is helder dat de instroom in het hbo veel gedifferentieerder is dan in het wo, en de achtergronden van studieuitval meer complex. De studiekeuzecheck is in de eerste plaats opgezet als instrument om een onvoldoende gemotiveerde of geïnformeerde studiekeuze tegen te gaan. Mogelijk sluit deze aanpak beter aan bij de oorzaken van uitval in het wo dan in het hbo. Zowel dit onderzoek, als de studiekeuzechecks van instellingen zouden daarom nog sterker kunnen insteken op verschillende typen studenten: in de eerste plaats het onderscheid tussen hbo- en wo-studenten, maar daarbinnen wellicht ook naar studenten met uiteenlopende risicoprofielen (onvoldoende motivatie, informatie, kennis, vaardigheden, begeleiding, et cetera).

De conclusies uit de uitvalanalyses in dit rapport kunnen daarom op basis van de resultaten in het wo hoopgevend worden genoemd, maar tegelijkertijd is nog niet duidelijk óf een bepaalde aanpak van de studiekeuzecheck – een specifieke combinatie van activiteiten of een specifieke invulling daarvan – beter zou werken dan een andere en zo ja, welke dat zou zijn.

Wat dat laatste betreft kunnen we een parallel trekken naar de bevindingen in de zes case studies bij instellingen met studiekeuzechecks die door hun studenten hoog worden gewaardeerd. Want hoewel deze instellingen die hoge waardering met elkaar gemeen hebben en ook elk apart vergelijkbare nevenopbrengsten rapporteren (zoals betere studiehouding van studenten vanaf het begin van de studie, snellere integratie) staan de keuzes die zij hebben gemaakt in hun aanpak van de studiekeuzecheck soms diametraal tegenover elkaar. Toch is men bij elke instelling ervan overtuigd dat de gekozen aanpak het beste bij hen past.

Kortom, in dit onderzoek hebben we aanwijzingen gevonden dat de studiekeuzecheck inderdaad samenhangt met een lagere studieuitval. Er is echter aanvullend onderzoek nodig over meerdere cohorten om hier stelligere uitspraken over te kunnen doen. Of dat zal leiden tot aanbevelingen voor een specifieke invulling van de studiekeuzecheck of voor een gedifferentieerde aanpak voor verschillende groepen studenten, blijft vooralsnog de vraag.

Bijlage A Begeleidingscommissie

De onderzoekers bedanken de leden van de begeleidingscommissie voor hun deskundige begeleiding en adviezen. De commissie bestond uit de volgende personen.

Kim van Gennip	Vereniging Hogescholen (VH)
Johanna de Groot	Vereniging Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU)
Rutger Kappe	Hogeschool Inholland, Vrije Universiteit Amsterdam
Leoniek Wijngaards	Universiteit Utrecht
Jerom van Geffen	Landelijke Studenten Vakbond (LSVb)
Luc Nibbeling	Interstedelijk Studenten Overleg (ISO)
Brigitte Lentz (voorzitter)	Ministerie van OCW
Lotte van Mourik	Ministerie van OCW
Ans Heppe	Ministerie van OCW

Bijlage B Afkortingen en begrippen

<i>1cHO</i>	1 cijfer HO-bestand (alle inschrijvingen en examens bekostigd ho)
<i>BSA</i>	Bindend studieadvies aan einde eerste jaar ho
<i>DUO</i>	Dienst Uitvoering Onderwijs
<i>LOB</i>	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (vo)
<i>SES</i>	Sociaal-economische status
<i>SKC</i>	Studiekeuzecheck
<i>SKG</i>	Studiekeuzegesprek
<i>SLB</i>	Studieloopbaanbegeleiding (ho)
<i>Studiekeuzecheck</i>	Geheel aan studiekeuzeactiviteiten die door de instelling worden aangeboden ná de aanmelding en vóór de start van de studie.
<i>Matching</i>	Ander woord voor studiekeuzecheck (activiteiten tussen aanmelding en studiestart)
<i>Studiekeuzeactiviteiten</i>	Activiteiten die aan studenten worden aangeboden in het kader van de studiekeuzecheck
<i>Studiekeuzeadvies</i>	Advies dat aan studenten wordt gegeven in het kader van de studiekeuzecheck.
<i>Binding</i>	Ervaren match: de eigen overtuiging dat opleiding en beroep passen bij iemands interesses en talenten.